

Olli Kleemola

Suojeluskuntaperinnetyön organisaatiot ja ulottuvuudet 1944–2021

ABSTRAKTI / ABSTRACT

Suojeluskunnat lakkautettiin syksyllä 1944 Neuvostoliiton vaatimuksesta ja välirauhansopimuksen nojalla. Etenkin suojeluskunnissa toimineet kokivat lakkautuspäätöksen epäoikeudenmukaiseksi, ja syntyi halu ylläpitää suojeluskunta-, lotta- ja suojeluskuntiin kiinteästi liittyneen sotilaspoikajärjestön perinnettä. Tässä tutkimuksessa tarkastellaan suojeluskuntien lakkauttamisen jälkeen tehtyä, suojeluskuntaperheen eri jäseniin liittyvää perinnettä eli järjestöihin liittyvän kulttuuriperinnön säilyttämiseen tähtäviä toimenpiteitä. Tutkimuksen tavoitteena on tarkastella yhtiäältä perinnekehän muotoutumista eli perinnetyön organisoitumista eri järjestöihin. Toisaalta tarkastelun kohteena ovat perinnetyön sisällöt eli se, mitä toimia perinnekehällä on tehty kulttuuriperinnön siirtämiseksi. Tutkimuksen kolmantena ulottuvuutena on perinnetyön aineellinen ulottuvuus, eli minkälaisia esineistöä tai aineistoa perinnekehän toimijat ovat tuottaneet perinnekehän tarpeisiin. Näiden kolmen ulottuvuuden avulla pyritään luomaan kokonaiskuva perinnetyön kehityksestä sodanjälkeisistä ajoista nykypäivään. Tutkimuksen aikaborisontti ulottuu vuodesta 1944 eli suojeluskunta- ja lottajärjestön lakkauttamisesta nykypäivään. Tutkimus avaa merkittäviä näkökulmia kansallisen maanpuolustushistoriallisen yhdistyskehän muotoutumiseen ja maanpuolustushistoriallisen kiinnostuksen ja perinnetyön merkityksen kasvuun viime vuosikymmeninä sekä yleensä perinnetyön merkitykseen suomalaisessa yhteiskunnassa.

Suojeluskunnat, Lotta Svärd, sotilaspojat, perinnetyö, järjestöt, muistomerkit, veteraanijärjestöt

Olli Kleemola, Poliittinen historia, Turun yliopisto, olli.kleemola@utu.fi

Johdanto

Suojeluskunnat lakkautettiin syksyllä 1944 Neuvostoliiton vaatimuksesta ja välirauhansopimuksen nojalla, sillä Neuvostoliitto ei halunnut antaa suomalaisille mahdollisuutta jättää hyvin koulutettuja ja kokeneita joukkoja maakuntiin suojeluskuntien puitteissa. Etenkin suojeluskunnissa toimineet kokivat lakkautuspäätöksen epäoikeudenmukaiseksi, ja syntyi halu ylläpitää suojeluskunta-, lotta- ja suojeluskuntiin kiinteästi liittyneen sotilaspoikajärjestön perinnettä. Tässä tutkimuksessa tarkastellaan suojeluskuntien lakkauttamisen jälkeen tehtyä, suojeluskuntaperheen¹ eri jäseniin eli suojeluskuntalaisiin, lotta- ja pikkulotta- sekä sotilaspoikiin liittyvää perinnetyötä, eli järjestöihin liittyvän kulttuuriperinnön säilyttämiseen tähtääviä toimenpiteitä.

Tutkimuksen tavoitteena on tarkastella yhtäältä niin sanotun perinnekentän² muotoutumista eli perinnetyön organisoitumista eri järjestöihin.³ Perinnekentällä toimii monia eri tason ja eri kokoisia järjestöjä: jotkut ovat jäsenpohjaltaan laajoja, toiset pienempiä, jotkut keskittyvät mittaviin, toistuviin valtakunnallisen tason toimenpiteisiin, toiset toimivat enemmän paikallistasolla tai toteuttavat kertaluonteisia toimia. Kokonaiskuvan saamiseksi perinnekentästä mukaan on otettu molempia.

Toisaalta tarkastelun kohteena ovat perinnetyön sisällöt eli se, mitä toimia perinnekentällä on tehty kulttuuriperinnön siirtämiseksi. Tutkimuksen kolmantena ulottuvuutena on perinnetyön aineellinen ulottuvuus, eli minkälaista esineistöä tai aineistoa perinnekentän toimijat ovat tuottaneet perinnekentän tarpeisiin. Näiden kolmen ulottuvuuden avulla pyritään luomaan kokonaiskuva perinnetyön kehityksestä sodanjälkeisistä ajoista nykypäivään. Tutkimuksen avulla saadaan vastauksia seuraaviin kysymyksiin:

- Millaisia merkityksiä ja sisältöjä yhdistyksissä tapahtuva perinnetyö on eri aikakausina saanut? Miten valtakunnallinen ja paikallinen perinnetyö ovat eronneet toisistaan?
- Minkälaisia organisatorisia muotoja perinnetyö on eri aikoina saanut?
- Millaisessa asenneympäristössä perinnetyötä on tehty, ja miten ympäröivän yhteiskunnan murrokset (esim. Neuvostoliiton kaatuminen ja sitä seurannut uuspatrioottinen käänne) ovat vaikuttaneet perinnetyöhön suhtautumiseen?
- Minkälaista perinne-esineistöä, kuten patsaita, mitaleita, muistolaattoja ynnä muuta perinnekentällä toimivat yhdistykset ovat tuottaneet, ja mikä näiden merkitys on ollut osana perinnetyötä?

Tutkimuksen aikahorisontti ulottuu vuodesta 1944 eli suojeluskunta- ja lotta-järjestön lakkauttamisesta nykypäivään; tutkimuksen lopussa luodaan myös katsaus vuonna 2021 järjestettävän Lotta Svärd 100 vuotta -juhlan sisältöihin. Tutkimus avaa merkittäviä näkökulmia kansallisen maanpuolustushistoriallisen yhdistyskentän muotoutumiseen ja maanpuolustushistoriallisen kiinnostuksen ja perinnetyön merkityksen kasvuun viime vuosikymmeninä sekä yleensä perinnetyön merkitykseen suomalaisessa yhteiskunnassa.

Tutkimus on aikaperspektiiviltään pitkä, ja siinä yhdistyvät valtakunnallinen ja paikallinen tarkastelutaso. Yhtäältä tarkastelun kohteina ovat valtakunnallisesti toimivat yhdistykset, kuten Suomen Lottaperinneliitto tai Sotilaspoikien perinneliitto, toisaalta paikallista perinnetyötä tarkastellaan käyttäen esimerkkeinä paikallisia yhdistyksiä tai säätiöitä, kuten Helsingin Suojeluskuntapiirin Perinnekiltaa tai Varsinais-Suomen Maakuntasäätiötä. Vastaavaa pitkän ajanjakson ja koko perinnekentän kattavaa tutkimusta ei toistaiseksi ole tehty: tähänastisissa tutkimuksissa on tarkasteltu lähinnä suojeluskuntien toiminnan

päättymistä⁴ ja muita välirauhansopimuksen nojalla lakkautettuja järjestöjä⁵ tai sitten kyseessä ovat yksittäisten yhdistysten tarinat tai historiikit.⁶ Poikkeuksen yleisestä linjasta muodostaa Lottien Suomi - tutkimushankkeen puitteissa syntynyt Tiina Kinnusen väitöskirja *Kiitetyt ja parjatut – Lotat sotien jälkeen*, joka tarkastelee lottia ja heistä rakennettua kuvaa sodan lopusta 2000-luvulle.⁷ Kinnusen tutkimus keskittyy kuitenkin ainoastaan lottiin.

Tämän tutkimuksen lähteinä toimivat yllä mainitut eri yhdistyksistä laaditut historiikit ja tarinat, joissa kuvaillaan yhdistysten muodostumista, toimintaa ja organisaatiota. Suomen Maanpuolustushistoriallisen Yhdistyksen eli SMHY:n (myöhemmin Suojeluskuntien ja Lotta Svärdin Perinteiden Liitto ry., vuoden 2021 alusta Suojeluskuntajärjestön Perinteet ry.) osalta käytössä on yhdistyksen arkisto, samoin Helsingin Suojeluskuntapiirin Perinnekilta ry:n osalta.

Johdantoa seuraavassa tutkimuksen taustaluvussa tarkastelen suojeluskuntien ja lottajärjestön viime askelia ja lakkauttamista sekä siitä seuranneita omaisuudensiirtoja. Sen jälkeen hahmottelen järjestäytymättömän perinnetyön vaihetta, joka kesti suojeluskuntien lakkauttamisesta aina vuoteen 1981, jolloin Suomen Maanpuolustushistoriallinen Yhdistys perustettiin.⁸

Seuraava vaihe alkaa noin vuodesta 1991, jolloin järjestettiin murroskohdaksi muodostunut lottajuhla Finlandia-talossa, ja jolloin myös paikallinen perinnetoiminta alkoi toden teolla Helsingin ja Oulun perinnekiltojen perustamisen myötä. Tähän ajanjaksoon kuuluu myös perinnekentän järjestöpohjan laajentuminen, kun suojeluskuntaperheen eri jäsenet saivat omat perinnejärjestönsä, sekä 1990-luvulla ajoittain kiivaastikin käyty keskustelu siitä, pitäisikö suojeluskunnat perustaa uudelleen. Tutkimuksen kolmas ja viimeinen osa keskittyy tarkastelemaan ajanjaksoa aina 1990-luvun puolivälistä nykypäivään. Tähän ajanjaksoon sisältyvät niin SMHY:n nimenmuutos kuin nykytilannekin. Tutkimuksen jäsentely on siis pääpiirteittäin kronologinen, mutta kronologian sisällä edetään myös temaattisesti, sillä yksittäisten yhdistysten toiminnan pakottaminen tiukkaan kronologiaan olisi hankaloittanut tutkimuksen luettavuutta.

Taustaa: Suojeluskuntien ja Lotta Svärdin lakkauttaminen

Suojeluskuntien komentaja, kenraaliluutnantti Lauri Malmberg näki keväällä 1944 suojeluskuntien tulevaisuudesta laatimassaan muistiossa sodan loppumisen suojeluskuntajärjestölle lähinnä positiivisena asiana: sodan loputtua järjestö voisi vapautua rasittavina pidetyistä kotijoukkojen niskoille säilytetyistä tehtävistä. Kotijoukkojen komentajuus ei alun alkaenkaan ollut Malmbergille ihannetehtävä.⁹ Malmbergin mukaan suojeluskuntatyön merkitys tulisi rauhan tultua vain kasvamaan, sillä horisontissa ei näkynyt mitään vapaaehtoisen maanpuolustustyön merkitystä uhkaavia tekijöitä. Toisaalta Malmberg oli kuitenkin realistinen, ja positiivisten tulevaisuuskuviensa lisäksi hän kirjasi ylös näkemyksiään tilanteesta siinä tapauksessa, että Suomi ei saisi ”kunniallista” rauhaa. Jälkipolville säilyneen dokumentin laatimisajankohdaksi, keväällä 1944 Saksan kärsimät tappiot olivat jo varsin selvästi nähtävissä, vaikka sen propaganda tekikin kovasti töitä peitelläkseen Saksan armeijan vetäytymistä kaikilla rintamilla. Malmbergin mukaan tilanne ei tosin tuolloin ollut vielä huolestuttava. Komentajan huolet tulevaisuudesta keskittyivät lähinnä kahteen asiaan: yhtäältä siihen, missä muodossa urheilu- ja sotilaallista koulutusta voitaisiin jatkaa, mikäli suojeluskunnat jouduttaisiin lakkauttamaan, ja toisaalta, miten suojeluskuntien halussa oleva omaisuus voitaisiin turvata.¹⁰

Syksyllä 1944 Malmbergin pelot kävivät toteen. Suomen Moskovassa 19.9.1944 allekirjoittama välirauhansopimus merkitsi tosiasiansa suojeluskuntajärjestön loppua. Sopimuksen 21. artiklan mukaan ”Suomi sitoutuu heti hajoittamaan kaikki sen alueella toimivat hitleriläismieliset (fascisminluontoiset) poliittiset, sotilaalliset ja sotilaallisuusluontoiset samoinkuin muutkin järjestöt, jotka harjoittavat Yhdistyneille Kansakunnille ja erityisesti Neuvostoliitolle vihamielistä propagandaa, sekä vastaisuudessa olemaan sallimatta

tämäntapaisten järjestöjen olemassaoloa.”¹¹ Suomalaiset eivät heti tulkinneet artiklan viittaavan myös suojeluskuntajärjestöön, ja lakkautuslistalle päätyikin ensi vaiheessa Akateemisen Karjala-seuran (AKS) ja Isänmaallisen Kansanliikkeen (IKL) lisäksi lähinnä sellaisia järjestöjä, jotka olivat enemmän tai vähemmän ilmiselvästi kansallissosialistisia, kuten Yleinen Kansallissosialistinen Yhdistys tai Suomen Kansallissosialistit. Väli- rauhansopimuksen pykälä, jonka teksti oli käännetty lähes sellaisenaan Neuvostoliiton Romanian kanssa solmimasta sopimuksesta, oli hyvin epämääräinen ja tulkinnanvarainen, kuten monen muutkin sopimuksen pykälät. Neuvostoliiton intresseissä oli toki lakkauttaa suojeluskunnat, kuten kävi ilmi neuvostojohtajan siunauksella vuonna 1943 laadituista aselepoehdotuksista. Suojeluskuntien voimakas antibolsevismi ja venäläisvastaisuus eivät olleet unohtuneet, ja lakkautusvaatimuksen tueksi esiteltyjen sotilaallisten perustelujen lisäksi vaateen taustalla oli vahvoja ideologioita elementtejä, jotka Zdanov sittemmin toikin esille Suomen hallitukselle osoittamassaan kirjeessä, jossa hän vaati suojeluskuntien lakkauttamista. Suojeluskuntien lakkauttamista ei kuitenkaan vaadittu välittömästi, sillä neuvostoliittolaisetkin tiedostivat järjestön erityisaseman osana viranomaiskoneistoa, ja lisäksi suojeluskuntien lakkauttamisvaatimuksen pelättiin voivan herättää Suomessa levottomuutta. Kun valvontakomission johtajalle Andrei Ždanoville selvisi, että vaatimus suojeluskuntien lakkauttamisesta ei tulisi jättämään Suomessa levottomuuksiin, hän raportoi tästä Stalinille 26. lokakuuta 1944. Tällöin neuvostojohto lopullisesti päätti vaatia suojeluskuntien lakkauttamista.¹²

Vähän tätä ennen suomalaiset olivat pohtineet mahdollisuutta pelastaa suojeluskunnat ”naami-oimalla” ne puolustusvoimien aluejärjestöksi tai jopa järjestämällä koko puolustuslaitos uudelleen ”militarisaatioilla”, ja sijoittamalla suojeluskunnat osaksi sitä. Pisimmälle kehitellyssä mallissa aluejärjestö suunniteltiin muodostuvaksi yhdeksästä sotilasläänistä, joissa kussakin olisi kolme sotilaksi- ja aluejärjestö tehtäviin lukeutuisivat puolustusvoimien kertausharjoituksista huolehtiminen sekä vapaaehtoinen maanpuolustuskoulutus. Malli esiteltiin myös presidentti Mannerheimille, joka hyväksyi tehdyn esityksen 18.10, mutta Päämaja ei lopulta tehnyt asiasta esitystä puolustusministeriölle – Mannerheim lienee aavistanut, että suojeluskuntien aika oli vääjäämättä ohi. Näkemyksen oikeellisuuden vahvisti 30.10. Ždanovilta Suomen hallitukselle tullut kirje, jossa hän vaati jyrkin sanoin väli- rauhansopimukseen vedoten järjestön lakkauttamista viikon kuluessa.¹³ Kirjeessä Ždanov totesi, että sen lisäksi, että suojeluskunnat Neuvostoliiton näkökulmasta olivat fasisistiluontoinen järjestö ja jo sellaisenaan väli- rauhansopimuksen vastainen, tarjoaisi suojeluskuntien olemassaolo suomalaisille mahdollisuuden kiertää rauhansopimuksen pykälää, mitä Neuvostoliitto ei tietenkään halunnut. Neuvostoliitto halusi Suomen demobilisoidun armeijansa, mikä tarkoitti armeijan vahvuuden saattamista vuoden 1939 tammikuun ensimmäisen päivän vahvuutta vastaavalle kannalle, noin 37 000 mieheen. Suomalaisten esittämä demobilisointisuunnitelma olisi kuitenkin sallinut heidän ”jättää suojeluskuntaan kuinka paljon tahansa aseistettuja sotilaita yli sen, mitä armeijan vuosiluokat käsittävät. Esitetyistä asiakirjoista selviää täten, että armeijan vuosiluokkiin jätetään vain osa, ja lisäksi pienempi osa, Suomen asevoimista, kun taas suurin osa sen asevoimista luovutetaan armeijasta suojeluskunnalle, mihin se jää salattuna, mutta sotilaallisessa suhteessa täysin järjestettyinä suojeluskunnan aluemuodostelmina, jotka millä hetkellä tahansa ovat valmiit tarttumaan aseisiin. Liittoutuneiden valvontakomission mielestä lisäarmeijan säilyttämisessä suojeluskunnan muodossa ilmenee pyrkimys poiketa täyttämästä Väli- rauhansopimuksen 4. artiklaa ja säilyttää muodossa tai toisessa sota-ajan armeija.”¹⁴

Päivää ennen kirjeen saapumista Mannerheim oli asiaa harkittuaan tullut siihen tulokseen, että oli parempi lakkauttaa suojeluskunnat itse ennen kuin Neuvostoliitto sitä vaatisi. Kun myös lakkauttamista vastustava Malmberg oli saatu suostuteltua tälle kannalle, sovittiin puolustusministeriön edustajien kanssa, että lakiesitys Suojeluskunnan lakkauttamisesta annetaan 30.10. ja järjestö lopetetaan heti Malm-

bergin puhuttua edustajakokoukselle, jonka hän halusi kutsua koolle ennen järjestön lakkauttamista. Aika loppui kuitenkin kesken Ždanovin kirjeen saavuttua.¹⁵

31.10.1944 iltapäivällä eduskuntaan tuotiin esitys laiksi Suojeluskuntajärjestöstä annetun lain kumoamiseksi. Lakiesitys eteni pikavauhtia, ja sen ensimmäisen ja toisen käsittelykierroksen aikana kukaan ei käyttänyt yhtään puheenvuoroa. Kolmannen, lopullisen käsittelykierroksen aikana 3.11. puolustusasiainvaliokunnan puheenjohtaja, Kansallisen Edistyspuolueen Sulo Heiniö, joka oli ollut mukana suojeluskuntia perustettaessa, kiitti suojeluskuntalaisia näiden uhrautuvaisesta työstä. Tällöin kuultiin myös viimeinen Suomen eduskunnassa esitetty suojeluskuntia vastustava puheenvuoro, kun sosiaalidemokraattien kansanedustaja Kalle Jokinen totesi Suomen työväestön valtaosan hänen käsityksensä mukaan ottavan tiedon suojeluskuntien lakkauttamisesta vastaan mielihyvin. Lain lopullisesta käsittelystä oli pois kaikkiaan 77 edustajaa, osa kenties mielenosoituksena, mutta suurin osa kaiketi siksi, että lakia käsiteltiin viikonloppuna. Presidentti Mannerheim allekirjoitti lain 3.11. ja se astui voimaan 4.11. jolloin suojeluskuntapiirit muuttuivat sotilaspiireiksi. Suojeluskuntajärjestön toiminta määrättiin lopetettavaksi viimeistään 7.11., jolloin järjestö lakkasi olemasta ja suojeluskuntajärjestön viroissa olleet upseerit menettivät virkansa. Osa heistä siirtyi puolustusvoimien palvelukseen.¹⁶ Järjestön lakkauttaminen sinänsä sujui nopeasti, eikä asiasta juuri pidetty meteliä, vaan uuden tilanteen hyvin ymmärtävät lehdetkin käsitelivät asiaa ainoastaan lyhyesti.

Suojeluskunnat olivat jo ennen kohtalonsa sinetöivän kirjeen saapumista pitäneet varsin matalaa profilia. Syyskuun loppupuolella, 21.9.1944 Sotilaspoikia kiellettiin ilmoittamasta toiminnastaan lehdissä. Neljä päivää myöhemmin kielto oli ulotettu koskemaan koko suojeluskuntajärjestöä. Tämä ei luonnollisesti tarkoittanut toiminnan pysähtymistä, vaan pikemminkin suojeluskuntataloissa ympäri Suomenniemen kävi kova kuhina, kun kotiutettavat miehet luovuttivat varusteitaan. Saman aikaan suojeluskunnat ”supistivat arkistojaan” eli polttivat osin aidosti tarpeettomaksi ja osin vaaralliseksi katsottuja dokumentteja, joiden ei haluttu joutuvan valvontakomission käsiin. Tällaisia olivat muun muassa jäsenluettelot ja henkilökortistot. Valvontakomissio havahtui arkistoaineiston tuhoamiseen myöhään, vasta 25.11. Puolustusministeriön lakkautustoimenpiteitä valvova elin antoi sotilaslääneille ohjeet lakkautettujen suojeluskuntien arkistojen talteenotosta.¹⁷

Suojeluskuntien lakkauttamisen myötä esiin nousi kysymys lottajärjestön tilanteesta. Lotta Svärd -järjestö oli sääntöjensä näkökulmasta ja myös käytännössä suojeluskuntia avustava naisjärjestö, mutta kun tieto suojeluskuntajärjestöön kohdistuvasta lakkautusuhasta tuli, Lotta Svärd -järjestön keskusjohtokunta ryhtyi suunnittelemaan uusia sääntöjä, jotka mahdollistaisivat järjestön toiminnan jatkumisen itsenäisenä, vaikka suojeluskunnat lakkautettaisiin. Yhdistyslakiin erikoistunut professori Veli Merikoski laati uudet säännöt, jotka noudattelivat sisällöltään muuten vanhojen sääntöjen logiikkaa, mutta niistä oli poistettu kaikki viitteet maanpuolustustyöhön ja suojeluskuntiin. Järjestön keskusjohtokunta ehti käsitellä ja hyväksyä uudet säännöt sekä kutsua ylimääräisen edustajakokouksen Helsinkiin marraskuun 29. päiväksi käsittelemään niitä. Kokousta ei kuitenkaan järjestetty sillä Lotta Svärd -järjestö määrättiin lakkautettavaksi 23.11.1944.¹⁸

Suojeluskuntajärjestön lopettaessa toimintansa tiensä päähän tuli myös Sotilaspoikajärjestö ja Sotilaspoika-lehti. Lehden ”raunioille” perustettiin nopeasti Suomen Poika -lehti, joka painettiin samassa paikassa ja jonka tilaushinnat ja ulkoasu olivat samankaltaiset lopetetun lehden kanssa. Päätoimittaja tosin vaihtui ja maanpuolustukseen liittyvää sisältöä karsittiin.¹⁹ Lehti ei kuitenkaan kyennyt vakiinnuttamaan asemaansa vaan se lakkautettiin vuonna 1946.²⁰

Kysymys järjestöjen omaisuudesta

Lakkauttamiseen liittyi kysymys suojeluskuntajärjestön omaisuuden kohtalosta. Suojeluskuntien omaisuutta oli kirjanpitoarvon mukaan kaikkiaan 460 miljoonaa markkaa, ja omaisuutta oli kolmella tasolla, yhtäältä yliesikunnan hallussa olevat kiinteistöt ja muu omaisuus, joihin lukeutui muun muassa Koivikon tila Tuusulassa, jossa kokous pidettiin, sekä kaupunkikiinteistöjä Helsingissä. Toisaalta suojeluskuntapiirien esikuntien hallussa olevat kiinteistöt ja muu omaisuus, jota oli osin runsaastikin. Tällä tasolla oli suurin osa järjestön omaisuudesta. Paikallistason suojeluskuntien hallinnoima omaisuus vaihteli voimakkaasti: osa suojeluskunnista oli varsin varakkaita, toiset puolestaan varsin velkaisia. Suojeluskuntatilat saattoivat olla velkojen pantiksi kiinnitettyjä, vuokratontille tai kunnan maalle rakennettuja ja useamman eri yhdistyksen yhteisomistuksessa. Muun omaisuuden arvokkain osa eli aseet ja varusteet oli puolestaan luovutettu liikekannallepanon yhteydessä armeijalle. Omaisuuden kirjanpitoarvoa voidaan pitää huomattavasti alakanttiin arvioituna.

Suojeluskuntajärjestön omaisuuden kohtalosta oli keskusteltu jo pian välirauhan solmimisen jälkeen. Suojeluskuntajärjestö piti 29.9.1944 Tuusulan Päälystökoululla ylimääräisen edustajainkokouksen, johon osallistui edustajia kaikista suojeluskuntapiireistä. Kokouksessa Pirkka-Hämeen suojeluskuntapiirin edustaja ehdotti, todennäköisesti järjestön johdon kanssa etukäteen tehdyn sopimuksen mukaisesti, että Lauri Malmbergille annettaisiin valtuudet myydä, lahjoittaa tai ”muulla tavalla siirtää” suojeluskuntajärjestön vapaita varoja. Ehdotus hyväksyttiin yksimielisesti, ja heti seuraavana päivänä suojeluskuntajärjestö solmi Suomen Punaisen Ristin kanssa sopimuksen, jonka mukaan Suojeluskuntain Yliesikunnan hallitsema omaisuus siirtyisi vastikkeetta Punaiselle Ristille, mikäli suojeluskuntajärjestö lakkautettaisiin. SPR ei välttämättä ollut Malmbergin toivelistan kärjessä suojeluskuntajärjestön omaisuuden vastaanottajana, mutta Malmberg ymmärsi, että liittoutuneiden, lähinnä Neuvostoliiton olisi vaikeampaa vaatia omaisuutta takaisin kansainväliseltä järjestöltä kuin puhtaasti kansalliselta toimijalta.²¹

Kokouksessa ei annettu mitään ohjeita suojeluskuntapiirien ja paikallisten suojeluskuntien hallinnoiman omaisuuden suhteen. Piirien edustajat veivät tiedon tilanteesta mukanaan omiin piireihinsä, ja erilaisia ratkaisuja alettiin kehittää. Ehdottomasti nopein oli kuitenkin ollut Pohjaslahden suojeluskunta, joka oli talousvaikeuksien vuoksi lahjoittanut suojeluskuntatalon velkojilleen jo viisi päivää ennen kokousta. Varsinaisesti lahjoitus- ja myyntitoiminta alkoi kuitenkin kokouksen jälkeen. Eri suojeluskuntapiirit ja suojeluskunnat päätyivät omaisuuttaan pois lahjoittaessaan erilaisiin ratkaisuihin: jotkut, kuten Porin suojeluskunta, lahjoittivat yliesikunnan esimerkin mukaisesti omaisuutensa Punaiselle Ristille, toiset, kuten Imatran suojeluskunta, puolestaan paikalliselle urheiluseuralle. Myös erilaisia säätiöitä suositettiin, ja lahjoitettiinpa omaisuutta myös nuoris- ja metsästysseuroille.²² Lakkauttamislakiesityksen valmistuttua läheisessä yhteistyössä Suojeluskuntain yliesikunnan kanssa toiminut, anonymiksi jäänyt ”valittu neuvottelukunta” antoi suojeluskuntapiirien komentajille henkilökohtaisesti ohjeita sopivista lahjoituskohteista. Ohjeissa korostettiin myös sitä, että säätiöiden ja muiden johtokuntiin oli mahdollisuuksien mukaan valittava luotettavia miehiä, mielellään sellaisia, jotka eivät olleet olleet näkyvissä asemassa suojeluskuntaorganisaatiossa.²³

Tunnetuin suojeluskuntien omaisuutta vastaanottaneista säätiöistä lienee URLUS-säätiö, joka perustettiin ensin osuuskuntana ja muuttui sittemmin säätiöksi. Säätiö on tukenut urheilu- ja nuorisotoimintaa sekä reserviläistoimintaa mutta myös perinnetyötä kuten suojeluskuntalaispatsashanketta sekä erilaisia historiahankkeita.²⁴ Suojeluskuntajärjestön ja Lotta Svärdin omaisuuden järjestelyt syksyllä 1944 johtivat lukuisten muidenkin säätiöiden perustamiseen. Kari Selénin tutkimusten mukaan suojeluskuntaustaisia säätiöitä on ollut noin 40, mutta näistä kaikki eivät enää ole olemassa. Suojeluskuntaustaisista säätiöistä vain yksi, Ikämiessuojeluskunnan säätiö, ilmaisee nimessään

oman taustansa. Useimmat säätiöt noudattavat varsin matalaa profilia ja lähes kaikki ovat alueellisesti tai paikallisesti toimivia. Säätiöt tukevat sääntöjensä mukaisesti muun muassa liikuntaa, nuorisotyötä, kulttuuria ja tutkimusta sekä sosiaalialan toimintaa. Myös maanpuolustus ja maanpuolustushistoria ovat edustettuina. Voidaan sanoa, että säätiöiden taloudellinen tuki perinnetyölle on merkittävä.²⁵

Suojeluskunnat toimivat kohtalaisen ripeästi myös lahjoitusasiassa. Runsaassa viikossa lokamarraskuun aikana 1944 muun muassa n. 300 suojeluskuntataloa vaihtoi omistajaa. Kaiken kaikkiaan 631 suojeluskuntaa, yliesikunta mukaan luettuna, ehti tavalla tai toisella luovuttaa omaisuuttaan eteenpäin lakkautuspäivän iltaan mennessä, vaikka muutamissa tapauksissa lahjoituksia tehtiinkin esimerkiksi sellaisille säätiöille, joita ei vielä ollut perustettukaan. Osaa suojeluskuntien lahjoituksista puitiin vielä pitkään järjestön lakkauttamisen jälkeenkin. Oli myös suojeluskuntia, jotka eivät lainkaan luovuttaneet omaisuuttaan. Muutamat havahtuivat liian myöhään, mutta useimmat olivat yksinkertaisesti varattomia: esimerkiksi luovutetun alueen suojeluskunnilla ei juuri ollut omaisuutta luovutettavaksi.²⁶

Myös lottajärjestö oli ryhtynyt toimiin omaisuutensa turvaamiseksi: Keskusjohtokunta piti 22. syyskuuta 1944 ylimääräisen kokouksen, jossa päätettiin ryhtyä valmistelemaan jo aiemmin esillä ollutta huoltosäätiön perustamista. 24.10.1944 pidetyssä Lotta Svärdin piirien edustajakokouksessa päätettiin yksimielisesti Suomen Naisten Huoltosäätiön perustamisesta ja hyväksyttiin sen säännöt. Säätiön tarkoituksiksi määritettiin sodasta kärsimään joutuneiden kansalaisuudeltaan suomalaisten naisten ja lasten avustaminen. Säätiön säännöt hyväksyttiin oikeusministeriössä 30.10.1944.²⁷ Monet lottapiirit ehtivät marraskuussa 1944 siirtää omaisuuttaan Huoltosäätiölle. Lisäksi osa piireistä lahjoitti omaisuuttaan myös Sotainvalidien Veljesliitolle tai muille huoltojärjestöille sekä Suomen Punaiselle Ristille. Muutamissa tapauksissa lahjoitukset kuitenkin myöhästyivät lähinnä lahjoituskirjan viivästyneen postituksen tms. syyn takia, ja näistä tapauksista käytiin huoltosäätiön ja oikeusministeriön välillä keskustelua aina 1940-luvun lopulle saakka.²⁸

Järjestäytymättömän perinnetyön kausi 1940-luvulta 1980-luvulle

Välittömästi sotien jälkeen tapahtuneen kommunistien ja SKDL:n esiintulon seurauksena yhteiskunnallinen ilmapiiri oli erittäin vihamielinen lakkautettuja järjestöjä kohtaan. Kotimainen vasemmisto ylläpiti – kenties tarkoitushakuisesti – epäilyä siitä, että entiset lotat pyrkisivät jatkamaan toimintaansa eri peitejärjestöissä. Suurimman epäilyn ja vihan kohteena oli Työmaahuolto ry joka oli perustettu Huoltosäätiön tuella ja työllisti Lapin jälleenrakennustyömaiden muonituksissa lukuisia entisiä lottia. Seuraavassa kuvatut tapaukset heijastavat hyvin sodanjälkeisessä yhteiskunnassa vallinnutta ilmapiiriä.

Myöhemmin sosiaalineuvoksen arvonimen saanut entinen lotta ja Työmaahuollon perustajiin lukeutunut Tellervo Hakkarainen kuvaa muistelmissaan tarkemmin nimeämättömän lehden uutisointia Työmaahuollon kassanhoitajan ja putkiasentajan välillä käydystä riidasta: ”Rovaniemellä palkkaansa hakemaan tulleele putkiasentajalle ja palkanmaksajalle oli tullut riita. Mies oli kysynyt silloin kassanhoitajalta, oliko tämä ollut lottana ja saanut vastauksen ’Olen ollut ja olen edelleen.’ [– –] Toimituksesta oli soitettu kassanhoitajalle, joka oli täsmentänyt lausuntoaan sanomalla, että hänestä tulee kyllä vielä lotta, kunhan järjestö alkaa taas toimia. Teksti jatkuu: ’Huh huh, onpas työllä haaveet! Aivan niin kuin lottajärjestön toimitsijat Luukkosen Fannia myöten olisivat lähteneet vain lomalle johonkin Ranskan Rivieralle, josta he lomansa loputtua palaavat jatkamaan Suur-Suomi rajat Uraliin kasvatustaan [sic] ja aivan kuin Hitler olisi terveyttään hoitamassa jossain Tannerin maatilalla [– –].”²⁹

Hakkarainen kertoo myös, kuinka Kemin Isohaaran voimalaitostyömaalla kommunistit masinoivat ruokailulakon perusteenaan se, että he eivät voineet syödä entisten lottien tarjoamaa ruokaa.

Hakkarainen apulaisineen ei kuitenkaan antanut periksi ja kahden kuukauden pattitilanteen jälkeen lakko kuivui kokoon.³⁰

Ruohonjuuritason valitukset kantautuivat aina Helsinkiin asti ja Hakkarainen kutsuttiin yhdessä työmaahuollon johtoon kuuluneen Maja Genetzin kanssa kulkulaitosten ja yleisten töiden ministeri Yrjö Murron puhutteluun. Murron kerrottua valituksista Hakkarainen ja Genetz tarjoutuivat sulkemaan muonituspaikat seuraavaan päivään aamukahdeksaan mennessä. Murrolla ei ollut varasuunnitelmaa työmaiden muonittamiseksi ja niinpä hän joutui antamaan toiminnan jatkua, vaikka saikin neuvoteltua SAK:n järjestösihteerin Olavi Lindblomin ja oman ministeriönsä työvoimaosaston päällikkö Jouni Hakkaraisen – Tellervo Hakkaraisen veljen – Työmaahuollon johtokuntaan.³¹

Myös Liittoutuneiden Valvontakomissio oli kiinnostunut Työmaahuollon ja lottien yhteyksistä, ja Hakkarainen kutsuttiin useaan otteeseen kuultavaksi Valvontakomission eteen. Häneltä myös pyydettiin selvityksiä Huoltosäätiön säännöistä, taloudenpidosta ja toimintasuunnitelmista.³² Kaikki edelläkuvatut tapaukset heijastavat hyvin sitä vahvaa jatkuvuutta, mikä näkyi Työmaahuollon työssä verrattaessa sitä lottatyöhön.

Miesten maanpuolustusjärjestöjen vastaavat epäilykset ja viha kohdistuivat ennen kaikkea Suomen Reserviupseeriliittoon, joka suojeluskuntien ja Suomen Aseveljien liiton lakkauttamisen jälkeen oli ainoa toimimaan jäänyt laajapohjainen maanpuolustusjärjestö (toki Jääkäriliitto, Upseeriliitto ja Kadettikunta jatkoivat toimintaansa). Reserviupseerien toiminnan tiellä oli monenlaisia esteitä.³³ Sisäministeri Yrjö Leino yritti vuonna 1946 saada järjestön lakkautettua, ja vaikka lakkautus saatiinkin estettyä valtionjohdon puuttuttua asiaan, Pariisin rauhansopimus esti liittoa antamasta minkäänlaista sotilaallista koulutusta. Sodanjälkeisinä vuosina vallinnut ilmapiiri puolestaan esti käytännössä aatteellisen koulutuksen.³⁴

Epämuodollista yhteydenpitoa

Osa lotista saattoi jatkaa työtään muonitustehtävien parissa ja osin jopa tuttujen työtovereiden kesken, tai jopa jatkaa yhdistystoimintaa esimerkiksi Punaisen Ristin paikallisosastoissa. Monille järjestön lakkauttaminen merkitsikin lähinnä ulkoisten tunnusten vaihtumista toisiin toiminnan jatkuessa vaikkapa Työmaahuollon piirissä tai Martoissa, Maatalousnaisissa tms.³⁵ Sen sijaan entisille suojeluskuntalaisille ei tällaista mahdollisuutta tarjoutunut. Mitään ”entisten suojeluskuntalaisten toveripiirejä” ei syntynyt – ja tuskinpa valvontakomissio olisi sellaisten perustamista edes sallinut. Toisaalta suomalaisen liikekannalpanojärjestelmän perusteella alueellisesti koostettujen yksiköiden sodanjälkeiset epäviralliset tapaamiset tarjosivat luontevan tapaamispaikan saman seudun miehille – mukana toki oli tällöin muitakin kuin suojeluskuntalaisia.³⁶ Erityisesti suojeluskuntalaisista koostuvia ryhmiä syntyi sodan jälkeen muutamia.

Kunnia aikaisimmasta kokoontumisesta kuuluneen niin sanotulle ”Kallenpäivien” ryhmälle. Jo vuonna 1945 28. tammikuuta – siis tammisunnuntaina³⁷ tunnettuna tammikuun viimeisenä sunnuntaina – joukko, johon kuului pääasiassa Riihimäen entisiä suojeluskuntalaisia, kokoontui riihimäkeläiseen Ravintola Allinaan. Riihimäen suojeluskunnan lakkauttamisesta oli tuolloin kulunut vasta jokunen kuukausi. Kesken illan seurueen jäsenet huomasivat kolmen neuvostoliittolaisen valvontakomission jäsenen ja kahden suomalaisen Valpon miehen saapuneen ravintolan ovelle. Seurue oli ilmiannettu, ja neuvostoliittolaiset epäilivät heidän pyrkivän jatkamaan Riihimäen suojeluskunnan toimintaa. Selitykseksi kokoontumiselle päädyttiin antamaan, että ravintolassa vietettiin ”Kallenpäiviä”, paikalla kun sattui olemaan useampikin Kalle-niminen henkilö. Nimipäivien vietto ei ollut kiellettyä, joten valvontakomission edustajat ja Valpon miehet poistuivat tyhjin käsin. Kuvio toistui vuonna 1946. Vuonna 1947 kutsumat-

tomia vieraita ei enää juhliin edes pyrkinyt.³⁸ Kallenpäivien traditio on jatkunut: vuonna 2019 juhlaa vietettiin jo 75. kerran.

Helsingin vanhimpiin suojeluskuntiin lukeutuva Ikämiessuojeluskunta puolestaan perusti 1944 Ikämiessäätiön, jolle suojeluskunnan varat siirrettiin. Säätiön vuosikokoukset on pidetty hotellilla Klaus Kurjessa 27.2., Ikämiessuojeluskunnan perustamispäivänä, ja niiden yhteydessä on järjestetty toveri-ilta, joka tarjosi entisille suojeluskuntalaisille mahdollisuuden toistensa tapaamiseen. Säätiö jakoi aina 1970-luvulle asti avustuksia lähinnä ”omille” ikämiehilleen sekä heitä tukeneille lotille, mutta kun rivit ajan myötä harvenivat, suunnattiin tukea sotasokeille, soteleskien kuntouttamiseen sekä vuodesta 2000 lähtien myös vapaaehtoisen maanpuolustustyön tukemiseen.³⁹

Ratsuväkisuojeluskunnan sodanjälkeinen perinnetoiminta puolestaan sai alkunsa, kun entiset jäsenet kokoontuivat vuonna 1955 onnittelemaan entistä paikallispäällikköään Lauri Tukiaista tämän 50-vuotispäivänä. Tilaisuudessa virisi idea ryhtyä kokoontumaan vuosittain. Kokoukset järjestettiin ensin loppuvuodesta, suojeluskunnan perustamisen aikoihin, mutta vuodesta 1974 alkaen tapaamiset on järjestetty huhtikuun puolivälissä sisällissodan Helsingin valtauksen muistopäivän tienoilla. Tavallisten vuositapaamisten lisäksi on järjestetty myös joitain tavallista juhlavampia tapaamisia, kuten suojeluskunnan 50-vuotisjuhlaa. Tilaisuus järjestettiin Seurahuoneella, ja sinne oli lainattu Sotamuseosta suojeluskunnan lippu, jota kantoi sotilaspukuinen ratsuväepeli lippu-upseereinaan kaksi ratsumestaria. Tilaisuuteen oli kutsuttu myös entisiä lottia.⁴⁰

Entiset lotat lienevät olleet ensimmäisiä, jotka alkoivat järjestäytyneesti kerätä talteen muistitietoa sekä muuta aineistoa järjestönsä toiminnasta. Järjestön entinen puheenjohtaja Helmi Arneberg-Pentti sekä keskusjohtokunnan jäsenet Märta Björkenheim ja Hilja Rüpinen lähestyivät 11. marraskuuta 1953 kirjeitse järjestön entisiä jäseniä sekä pyysivät toimittamaan koottavaan Lotta-arkistoon valokuvia sekä muuta aineistoa ennen tammikuun 1954 loppua. Kirjeen mukana oli kolmesivuinen kyselykaavake, jossa olevilla 38 kysymyksellä kartoitettiin järjestön vaiheita ja työmuotoja aina perustamisesta lakkauttamiseen saakka. Aineiston vastaanotosta vastasi lottajärjestön entinen varusjaoston päällikkö ja keskusjohtokunnan jäsen Varma Hornborg.⁴¹ Kirjeessä ei erikseen mainita, mihin aineistoa oli tarkoitus käyttää, mutta kysely liittyy todennäköisesti sotavuosina syntyneeseen ja 1950-luvulla elvytettyyn järjestön historiahankkeeseen.⁴²

Sotaveteraanijärjestöjen nousu

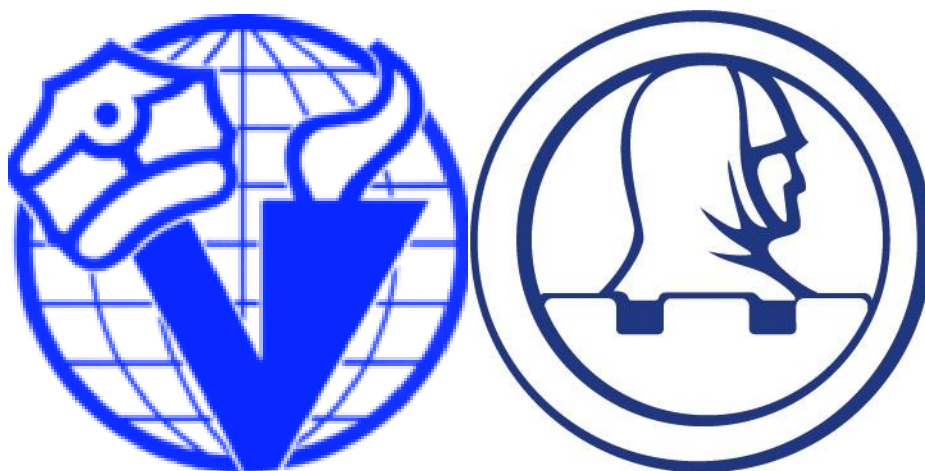
Suomen Aseveljien Liiton toiminnan loputtua välirauhansopimuksen edellyttämänä tammikuussa 1945 oltiin tilanteessa, jossa Sotainvalidien Veljesliitto ainoana saattoi jatkaa toimintaansa ja tarjota sodissa vammautuneille – heidän joukossaan tietysti myös entisiä suojeluskuntalaisia – paitsi aineellista tukea ja edunvalvontaa, myös sopivan ympäristön kokoontumisille ja sota- tai suojeluskuntatovereiden tapaamisille.⁴³ Vammautumattomilta veteraneilta tällainen mahdollisuus puuttui, vaikka jotkut Suomen Aseveljien Liiton alueyhdistysten ympärille syntyneet ”poppoot” jatkoivatkin kokoontumisiaan epävirallisesti järjestön lakkauttamisen jälkeen.⁴⁴

Vammautumattomien veteraanien uuden organisoitumisen voidaan katsoa alkaneen vuosina 1956–1957 perustetuista maanhankintayhdistyksistä. Näiden yhdistysten, joista kehittyi vuonna 1957 perustettu Rintamamiesten Asuntoliitto, tavoitteena oli saada oikaisu epäoikeudenmukaiseksi miellettyyn maanhankintalakiin, joka jätti perheettömät rintamamiehet vaille maansaantioikeutta.

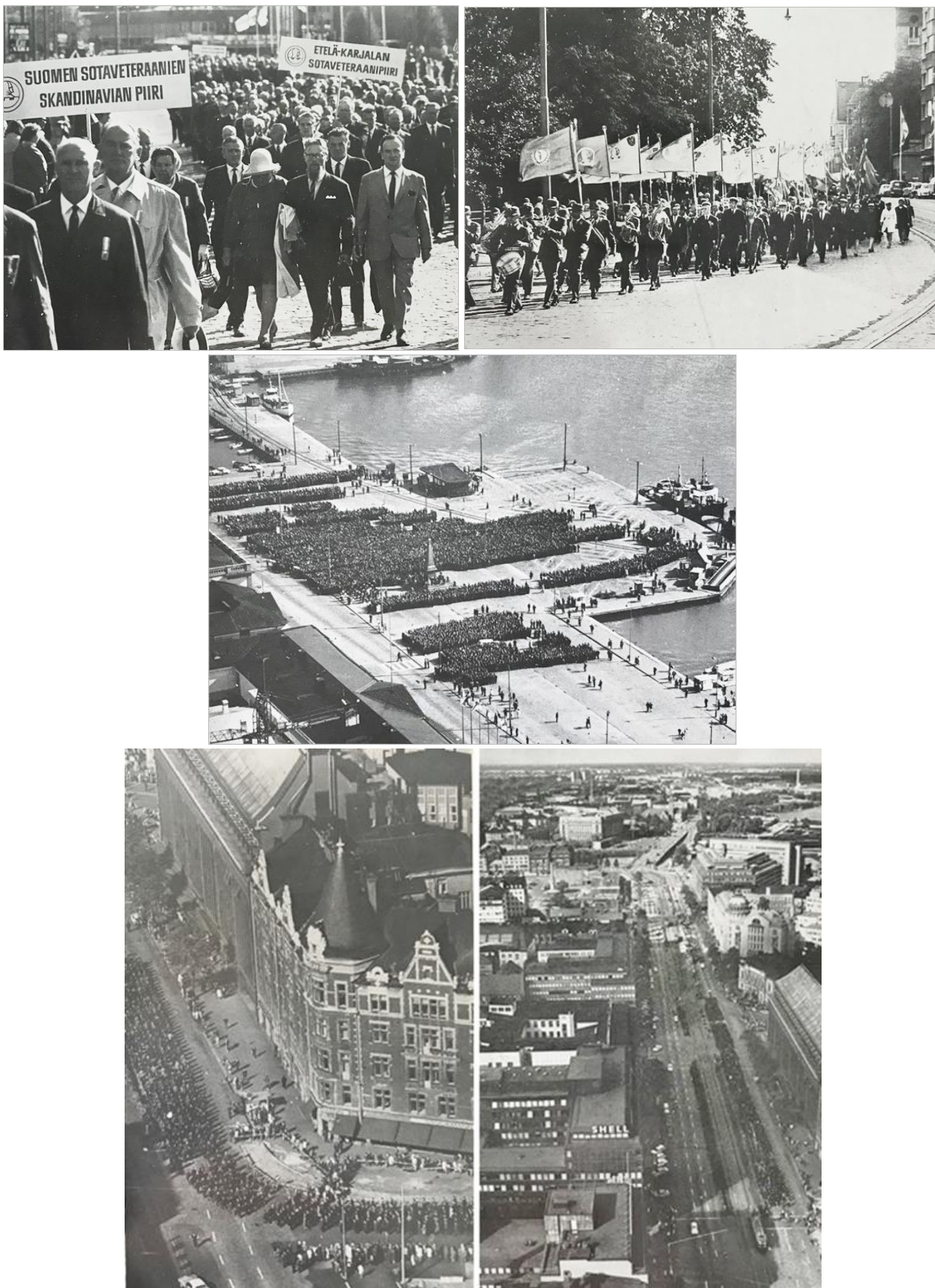
Lainsäädännön kehityksen myötä yhden asian liikkeenä syntynyt Rintamamiesten Asuntoliitto ajautui kriisiin, kun asunto- tai maansaantiasia ei enää riittänyt liiton toiminnan kantavaksi ideaksi, eikä vuonna 1962 tapahtunut nimenmuutos Rintamamiesten asunto- ja Huoltoliitoksi ja siihen liittynyt toi-

minnan laajeneminen tuntunut ratkaisevan ongelmaa. Vuonna 1964 liitto muutti nimensä Sotaveteraaniliitoksi, ja samanaikaisesti siihen liittyivät 1950-1960-luvun taitteessa perustetut sotaveteraanien huoltoyhdistykset. Vaikka järjestön fokus oli ensisijaisesti sosiaalisessa huoltotyössä, sen paikallisyhdistykset sekä valtakunnallisella tasolla järjestetyt tapahtumat tarjosivat vammautumattomille veteraaneille tilaisuuksia toistensa tapaamisiin. Myös perinneyö oli alusta lähtien mukana Sotaveteraaniliiton toiminnassa, vaikka linjaus merkittiinkin liiton sääntöihin vasta 1994.⁴⁵ Samanaikaisesti Sotaveteraaniliiton kanssa perustettiin toinenkin liitto, Suomen Rintamamiesveteraanien Asunto- ja Tukiliitto (myöh. Rintamamiesveteraanien liitto, vuodesta 1999 Rintamaveteraaniliitto), jonka toiminta oli monilta osin hyvin samantyyppistä Sotaveteraaniliiton kanssa. Koska liitot ”kilpailivat” samoista jäsenistä, niiden suhteet muodostuivat osin hyvinkin jännitteisiksi.⁴⁶ Rintamaveteraaniliiton toiminnassa perinneyö lienee ollut läsnä vastaavalla tavalla koko ajan, vaikka perinne terminä nousikin ensimmäisen kerran esille vasta 1991 perustettaessa Rintamaveteraaniliiton Kannatus- ja Perinnesäätiötä.⁴⁷

Veteraanien järjestäytyminen toi sodankäyneille miehille myös uudenlaista näkyvyyttä yhteiskunnassa. Ensimmäinen osoitus tästä näkyvyydestä oli Tampereella 18.10.1964 järjestetty YH-64-suurjuhla ja mielenosoitus, joka oli alkujaan tarkoitettu lähinnä Pirkanmaan sotaveteraanien vuosijuhlaksi, mutta saavutti valtakunnallisen näkyvyyden. Muita merkittäviä tapahtumia olivat 13.3.1966 talvisodan muistopäivänä järjestetty valtakunnallinen veteraanijuhla sekä 7.9.1969 järjestetty ensimmäinen suurmarssi.⁴⁸

Kuva 1. Rintamaveteraaniliiton logo (vas.) ja sotaveteraaniliiton logo (oik.) Kuvat: Järjestöjen kuva-arkisto

Kuva 2. Kuvia suurmarssista. Kuvat: Sotaveteraaniliiton kuva-arkisto

Entistä suurempi näkyvyys laukaisi myös vastustusta. Yhteiskunnassa vallinnut vasemmistolainen henki heijastui mm. hyökkäilynä ja painostuksena YH-64-juhlaa vastaan julkisessa keskustelussa. Vaikka painostustoimissa aktiivisimpia olivat Tampereen yliopiston eräät 1960-luvun hengessä voimakkaan poliitisoituneet opiskelijajärjestöt, ulottui vastarinta myös korkeammille tasoille: eduskunnassa tehtiin juhlasta kysely, jossa sen väitettiin suuntautuvan Suomen virallista ulkopoliittikkaa vastaan.⁴⁹

Veteraanityön vastustus ei rajoittunut vain näkyviin juhliin, vaan näkyi myös arjessa etenkin 1960–1970-luvuilla, jolloin veteraanit eivät ainoastaan jääneet paitsi toivomaansa arvostusta vaan saivat ainakin äärivasemmiston suunnalta myös osakseen suoranaista parjausta.⁵⁰ Tätä selittää paitsi suomalaisessa yhteiskunnassa vallinnut vasemmistolainen henki, myös Suomen tulenarka asema Neuvostoliiton naapurina ja sen aiheuttama kansallisen itsesensuurin ja suomettuneisuuden ilmapiiri.⁵¹

Osattomaksi parjauksesta eivät jääneet myöskään lotat, joita häpäistiin erityisesti vuonna 1954 ilmestyneessä, kansalliseksi ikoniksi nousseessa Tuntemattomassa Sotilaassa sekä vuonna 1963 ilmestyneessä Paavo Rintalan Sissiluutnantti-teoksessa.⁵² Rintalan teoksessa lottia kuvattiin kevytkenkäisinä, likipitään prostituoituihin verrattavina toimijoina, vaikka lotilla oli yleisesti ottaen korkea moraalit: lottien rikkeistä kertovien tilastojen mukaan vain 0,38% komennuksella olleista lotista syyllistyi ylipäättään jonkinlaiseen rikkeeseen. Teoksen ympärillä käytyä keskustelua on sittemmin luonnehdittu 1960-luvun kirjasodaksi.⁵³ Mielenkiintoista kyllä, lottien parjauksessa käytettiin lähes yksi yhteen samoja syytöksiä, joita Saksan Wehrmachtia enemmän tai vähemmän vapaaehtoisesti erilaisten apuorganisaatioiden riveissä avustaneet saksalaisnaiset olivat saaneet kuulla jo sodan loppuvaiheessa.⁵⁴ Toisaalta kirjailijoina aktivoituneet entiset lotat toivat jo 1950–1960-luvulla esille myös omia näkökulmiaan, vaikka lottatyön arkea kuvanneet romaanit eivät varsinaisesti nousseetkaan merkkiteoksiksi.⁵⁵

67

Huolimatta 1960- ja 1970-lukujen ilmapiiristä ja erilaisista parjaukseen kampanjoista, entiset suojeluskuntalaiset eivät tiettävästi joutuneet minkään erityisesti heihin kohdistuneen loanheiton kohteeksi. Tätä selittänee osaltaan se, että suojeluskuntaan kuuluneet pitivät julkisuudessa matalaa profiilia eikä huomio ohjautunut heihin minkään kirjallisen tms. teoksenkaan kautta. On kuitenkin syytä korostaa, että vaikka niin suojeluskuntalaiset kuin osa lotistakin pitivät matalaa profiilia aina 1990-luvun alussa tapahtuneeseen julkiseen ”kunnianpalautukseen” saakka, ja vaikka yhteiskunnallinen ilmapiiri ei sinänsä ollut suotuisa suojeluskunta- tai lottamenneisyyden julkiseen käsittelyyn, mistään täydellisen ”vaikenemisen ajasta” ei kuitenkaan voida puhua. 1955–1961 julkaistiin esimerkiksi useampiosainen Suojeluskuntien historia -teossarja.⁵⁶

Rintamalla olleiden miesten tavoin myös entiset lotat, sotilaskotisisaret, sairaanhoitajat sekä muut sotaponnisteluihin osallistuneet naiset kaipasivat vertaistukea samat kokemukset jakavilta tovereiltaan. Vaikka veteraanijärjestöissä oli naisjaostoja ja 1968 niiden toimintaa koordinoimaan oli perustettu Naiskeskustoimikunta, kokivat monet 1970-luvun alkaessa, että naiset tarvitsivat oman järjestön nimenomaan ajamaan omaa asiaansa ja omia etujaan, kuten rintamatunnuksen saamista myös naisille. Ensimmäisenä perustettiin syksyllä 1970 lokakuun 11. päivänä Pohjois-Suomen Rintamanaiset ry, ja vain viikkoa myöhemmin syntyi Helsingin ja Uudenmaan alueen yhdistys. Vuonna 1980 perustettiin valtakunnallinen Rintamanaisten Liitto ry.⁵⁷

Vaikka yhdistykset olivat ensisijaisesti tuki-, vertaistuki- ja etujärjestöjä, perinnetyö oli niiden toiminnassa vahvasti mukana alusta lähtien: esimerkiksi Helsingin ja Uudenmaan alueen yhdistyksessä aloite rintamanaisten muistelmien tallentamisesta nousi esille jo yhdistyksen toimittua vain noin puoli vuotta. Asia myös nousi kokousten esityslistoille toistuvasti tämän jälkeen, ja muistelmia tallennettiin mm. erilaisten juhlien yhteydessä järjestetyissä nauhoitustempauksissa. Nauhoituksia tehtiin myös yhteistyössä Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kanssa.⁵⁸

Sittemmin Rintamanaisten Liitto on julkaissut lukuisia valtakunnallisesti kerättyyn muisteluaineistoon pohjautuvia teoksia.⁵⁹ Muita liiton toiminnan muotoja olivat kesäpäivät, osanotto erilaisiin isänmaallisiin juhliin sekä paikallistasolla yhdistysten järjestämät retket ja matkat, tasavuosisjuhlat ja näytelyt.⁶⁰ Liitto oli Suomen maanpuolustushistoriallisen yhdistyksen jäsen vuoteen 1995 saakka. Rintamanaisten liiton toiminta päättyi vuonna 2013.

Kuva 3. Rintamanaisten tunnus. Kuva: Sotaveteraaniliiton kuva-arkisto

Miespuolisten veteraanien toiminnan tavoin myös rintamanaisten järjestäytyminen herätti vastarintaa. Etenkin valtakunnallista Rintamanaisten Liittoa perustettaessa jotkin ryhmittymät vastustivat järjestökentän kasvattamista entisestään ja esittivät, että naisten tulisi liittyä miesten perustamiin liittoihin, jotka sitten ryhtyisivät ajamaan myös heidän etujaan. Tässä lienee ollut kyse haluttomuudesta jakaa veteraanijärjestöjen saatavissa olevia niukkoja rahavaroja vielä yhden uuden järjestön kanssa. Naiset olivat kuitenkin tyytymättömiä miesten järjestöjen kykyyn ajaa heidän asioitaan. Yllättäen myös Suomen Naisten Huoltosäätiö, joka historiansa kautta katsoi olevansa ainut oikea entisten lottien edustaja, suhtautui aluksi karsaasti Rintamanaisten Liittoon. Välit niin Huoltosäätiöön kuin veteraanijärjestöihin normalisoituivat ajan kuluessa ja Huoltosäätiö (vuodesta 2004 Lotta Svärd Säätiö) on sittemmin monella tavoin tukenut Rin-

tamanaisia.⁶¹

Monesti yhdistysten tai valtakunnallisen liiton perustamisen puolestapuhujat törmäsivät niin ikään väitteeseen, että tosiasiasa Rintamanaiset olisi yritys perustaa uudelleen lakkautettu lottajärjestö.⁶² Parjausta saatiin myös poliittisen kentän toiselta laidalta, kun jotkut pyrkivät leimaamaan rintamanaiset kommunisteiksi.⁶³

Rintamanaisten toiminnan eri vaiheissa järjestön jäseniksi pyrki naisia, jotka olivat olleet mukana lottatoiminnassa mutta palvelleet muualla kuin rintamalla. Rintamanaisten liiton hallitukseen kuulunut Elsa Kyntäjä päätyikin syyskuussa 1991 ehdottamaan liiton nimen muuttamista Rintamalottien liitoksi, kun liiton jäsenkunnasta suuri osa oli lottia. Liiton nimen ja jäsenyyslinjan muutos olisi kuitenkin jättänyt muissa kuin lottaorganisaatiossa palvelleet naiset vaille omaa liittoa ja toisaalta muutos olisi jakanut lotat kahteen ryhmään kun kotirintamalla palvelleet lotat eivät edelleenkään olisi voineet liittyä järjestöön, jonka säännöt edellyttivät jäseniltä rintamapalvelustunnusta. Lisäksi muutos olisi aiheuttanut kustannuksia. Niinpä liiton hallituksen asettama toimikunta päätyi ehdottamaan uuden järjestön perustamista. Näin sai alkunsa Lottaperinneliitto, jonka syntyvaiheet selostetaan tarkemmin tuonnempana.⁶⁴

1950–1970-lukuja voidaan yleisesti luonnehtia veteraanien järjestäytymisen vuosikymmeniksi, sillä edellä mainittujen järjestöjen lisäksi tuolloin saivat alkunsa myös Vapaussoturien Huoltosäätiö (1954) sekä Vapaussodan Invalidien Muistosäätiö (1978).⁶⁵ Mikko Uolan mukaan ainakin aktiivisimmat vapaussoturiaktiivit olivat haaveilleet oman järjestön perustamisesta jo heti vuoden 1944 jälkeen mutta yhteiskunnallinen tilanne ja ilmapiiri estivät sen, ja ensisijaisesti avustusjärjestöksi perustettu Huoltosäätiö perustettiin vasta 1954, ja tuolloinkin varovaisuussyistä säätiömuodossa. Perinneyö oli alusta lähtien osa Vapaussoturien huoltosäätiön työkenttää ja mukana järjestön säännöissä. 1960-luvulla järjestö asetti jopa erillisen perinneyötoimikunnan.⁶⁶ Vapaussoturien Huoltosäätiö julkaisi vuodesta 1959 Vapaussot-

turi-lehteä, joka alkujaan oli tarkoitettu säätiön tiedotuslehdiksi. Vapaussotaan liittyvien kirjoitusten lisäksi lehti julkaisi myös suojeluskuntia käsitteleviä artikkeleita.⁶⁷ Niin ikään entisten suojeluskuntalaisten kannalta keskeinen perinnetyön muoto oli Vapaussoturien huoltosäätiön vuonna 1967 hyväksymä Sininen risti -kunniamerkki, joka voitiin myöntää paitsi vapaussotaan osallistuneille ja heimosotureille, myös entisille suojeluskuntalaisille, lotille sekä ilman kanto-oikeutta muistoesineen omaisesti myös edellämainittujen omaisille.⁶⁸ Tämän kenties monelle myöhemmin luodulle kunniamerkille esikuvana toimineen merkin lisäksi Huoltosäätiö toteutti myös patsashankkeen, jolla silläkin lienee ollut oma roolinsa myöhempien hankkeiden esikuvana, nimittäin Mannerheimin patsaan pystyttämisen Tampereelle 1956. Huoltosäätiö järjesti myös vapaussodan tasavuosimuistojuhlia sekä piti yllä vapaussodan muistoa esimerkiksi järjestämällä seminaareja, pystyttämällä muistomerkkejä ja pyrkimällä vaikuttamaan esimerkiksi koulukirjoissa esitettyyn kuvaan sisällissodasta.⁶⁹

Kuva 4. Sinisen ristin eri versiot. Kuvat: SLPL:n kuva-arkisto

Perinnejärjestökenttä alkaa muotoutua

1980-luvulle tultaessa yhteiskunnallinen ilmapiiri alkoi hiljalleen muuttua. Taistolaisuutena tunnetun vasemmistolaisen liikkeen vetovoima heikkeni 1970-luvulta alkaen, ja vasemmiston asema heikkeni. Lisävauhtia muistamisen muutokselle antoi Gorbatsovin kauden Glasnost-politiikka, jonka suomalaiset mielellään tulkitsivat signaaliksi alkaa uudelleentulkita Suomen ja Neuvostoliiton suhteiden historiaa myös vuosien 1939–1944 osalta. Jo tässä vaiheessa kiinnostus Suomen viime sotien historiaa kohtaan kääntyi jyrkkään nousuun ja levisi laajoihin kansalaispiireihin. Itäblokin hajoaminen ja Neuvostoliiton kaatuminen (1989–1991) antoi lisävauhtia tälle kehitykselle. 1980- ja 1990-lukujen sotien muistamisen kulttuuria onkin kuvattu tutkimuksessa neopatrioottiseksi eli uusisänmaalliseksi käänteeksi, jossa Neuvostoliiton hajoaminen poisti ulkoisen paineen ja rajoitteet ja veteraaneja voitiin nyt avoimesti nostaa ”kansakunnan kaapin päälle”.⁷⁰

Entiset suojeluskuntalaiset kokivat jo 1980-luvun alussa – siis jo ennen yhteiskunnallisen ilmapiirin keskeisimpiä muutoksia – ajan olevan kypsä heidänkin järjestäytymiselleen. Vuonna 1981 perustettiin Suomen Maanpuolustushistoriallinen Yhdistys. Menneiden vuosikymmenien matalan profiilin pito lienee kuitenkin vaikuttanut sen verran, että toisin kuin esimerkiksi veteraanijärjestöt, yhdistys ei koskaan pyrkinyt haalimaan mahdollisimman suurta jäsenmäärää vaan tieto yhdistyksestä levisi lähinnä ”suusta suuhun” luotettujen henkilöiden keskuudessa, joskin jo vuoden 1988 toimintasuunnitelmassa nostettiin esille jäsenoimikunnan aiemmin esittämä ajatus esitteiden tuottamisesta yhdistykselle.⁷¹ Yhdistyksessä suunniteltiin tosin ajoittain kenttäverkoston luomista paikalliskiltojen avulla, mutta toisaalta homogeeninen, vähitellen koostunut jäsenkunta nähtiin myös yhdistyksen vahvuutena.⁷² Yhdistyksen nimessä ei tuotu julkisesti esille sitä että kyse oli nimen omaan suojeluskunta- ja lottaperinteen ylläpidosta. Vaikka yhdistys perustettiin jo 1981, se merkittiin yhdistysrekisteriin vasta 1983.⁷³ Yhdistys näki tehtävänäään vaalia ”Suomen maanpuolustuksellista historiaa”, tarkemmin suojeluskunta- ja lottajärjestön muistoa seminaarien ja museotoiminnan kuten perinnehuoneiden avaamisen kautta.⁷⁴ Yhdistyksen toiminnassa pidettiin myös tärkeänä nuorisosaamista mukaan perinnetyöhön. Yhdistyksellä oli toimintansa välineinä monenlaisia perinnetuotteita, kuten lottien ja pikkulottien kultaisista sanoista ja Mannerheimin viimeisestä, suojeluskuntalaisille osoitetusta päiväkäskystä otettuja uusintapainoksia, joita jaettiin sopivissa tilanteissa.⁷⁵

Patsashanke

Yksi yhdistyksen alkuaikojen näkyvimmistä hankkeista oli Suojeluskuntalainen-patsaan pystyttäminen Alvar Aallon suunnitelman entisen suojeluskuntatalon pihalle. Patsashankkeen aloitteentekijänä ollut kenraaliluutnantti Ermei Kanninen näki hankkeen tärkeänä nimenomaan siksi, että sodan jälkeisessä ilmapiirissä etenkin nuorisolle välittyi joko tahallisesti tai tahattomasti vääristelty kuva suojeluskuntajärjestön toiminnasta. Siksi suojeluskuntien toiminta tuomittiin sisällissodassa tapahtuneiden raakuuksien perusteella, tai järjestöjen toiminta saatettiin rinnastaa jopa kansallissosialistisen Saksan SS-organisaatioon.⁷⁶

Vaikka aloite patsaan pystyttämiseen oli tullut yhdistyksen ulkopuolelta, yhdistyksen rooli patsashankkeessa oli merkittävä, sillä se hoiti patsashankkeen rahaliikenteen. Patsashankkeen kuluiksi arvioitiin alussa n. 900000 markkaa, ja rahoitus päätettiin toteuttaa julkisella luvanvaraisella kansalaiskeräyksellä sekä lähestymällä yrityksiä ja säätiöitä. Kansalaiskeräyksen keräystavoitteeksi asetettiin 700000 markkaa ja se toteutettiin 3.4.1987–28.2.1988. Keräystavoitetta nostettiin myöhemmin, kun tehtiin pää-

tös erillisen reliefin hankkimisesta sekä lahjoitettavien pronssisten pienoispatsaiden teettämisestä. Lopulta yhdistyksen maksettaviksi tulivat myös patsaan perustamis- ja ympäristön kunnostustyöt. Rahoituksen hankinta oli menestyksekkäs. Yritykseltä saatiin 352000 markkaa, eri säätiöiltä 320000 markkaa ja yksityisiltä henkilöiltä yhteensä 417000 markkaa.⁷⁷

Kannisen mukaan keskustelu suojeluskuntapatsaan pystyttämisen tiimoilta kävi maanpuolustuskentällä vilkkaana ja aloitteita tehtiin sekä häneen oltiin yhteydessä monesta eri suunnasta. Yhteydenottojen kannustamana hän päätyi 9.12.1985 kutsumaan Katajanokan kasinolle joukon pohtimaan patsashanketta.⁷⁸ Joukko kokoontui ainakin kahteen otteeseen ja heidän kantansa asiaan oli koko ajan täysin yksimielinen. Kanninen pohti kuitenkin jälkikäteen sitä, olisiko joukkoon pitänyt ottaa myös hankkeeseen kielteisesti suhtautuvia. Hänen mukaansa suhtautumista patsashankkeeseen tiedusteltiin erikseen ”eräiltä sos.dem. puolueen vanhemmilta edustajilta”, jotka ottivat projektiin myönteisen kannan. Sen sijaan nuorempi polvi jätettiin tässä kartoituksessa syrjään, minkä Kanninen myöntää virheeksi.⁷⁹

Ennen patsashankkeen muodollista käynnistämistä Kannisen johtama toimikunta linjasi, että patsas tulisi pystyttää vapaaehtoisvoimin eikä järjestöjen toimesta, patsashankkeen tuli pysyä puoluepolitiikan ulkopuolella ja patsas tuli omistaa nimenomaan vapaaehtoiselle maanpuolustajalle eikä hänen edustamalleen järjestölle. Patsaan pystyttämistä informoitaisiin valtiojohtoa mutta lupaa ei nähty tarpeelliseksi kysyä.⁸⁰ Patsaan ulkonäöstä sovittiin, että kyseeseen tulisi vain näköispatsas. Lopullinen päätös hankkeesta tehtiin 19.5.1986 järjestetyn tiedotustilaisuuden yhteydessä. Tuolloin patsashanketta puoltavia puheenvuoroja käytti mm. jalkaväenkenraali Adolf Ehrnrooth. Kenraali piti kansalaiskeräystä olennaisen tärkeänä hankkeen onnistumisen kannalta.

Patsashanketta vetämään valittiin kansalaistoimikunta, johon kutsutuista kolme kieltäytyi: yksi varovaisuuttaan, toinen vetäytyi jo luvattuaan kenties puoluetovereiden painostuksesta ja kolmas koki, ettei voinut osallistua koska lähiomaisensa olivat taistelleet punaisten puolella.⁸¹

Patsashanke eteni aluksi myötätulessa. Presidentti Koivisto informoitiin asiasta, mutta hän ei Kannisen mukaan kommentoinut sitä. Kenraali Jaakko Valtanen kuitenkin muisteli, kuinka Koivisto oli purkanut ärtymystään Valtaselle luennehtien patsashanketta ”huonosti hoidetuksi ja kyseenalaiseksi asiaksi” sekä kuvannut tullessa asetetuksi ikään kuin selkä seinää vasten kun hanketta esiteltiin hänelle sen jo edettyä ja samaan hengenvetoon todettiin, että hankkeen toteuttamiseen ei pyydetä valtionjohdon lupaa.⁸² Koiviston mukaan hankkeessa tiedotettaessa kuitenkin korostettiin, että tasavallan presidenttiä on informoitu aiheesta, mikä antoi ymmärtää hänen suhtautumisensa olevan myönteinen. Valtasen mukaan Koivisto oli antanut hänelle ohjeet ”pistää asia jäihin”, vaikka Valtanen oli koko ajan korostanut, että Puolustusvoimat ei ole hankkeessa osallisena. Koivisto ei lopulta osallistunut patsaan paljastustilaisuuteen.⁸³

Patsas oli alkujaan tarkoitus pystyttää Helsinkiin Hesperian Esplanadille Töölöntorinkadun liittymän kohdalle. Hankkeen julkistaminen herätti kuitenkin huomiota ja värikkäitä kannanottoja suuntaan ja toiseen. Neuvostoliitto ilmoitti lähetystöneuvos Akulovin suulla patsashankkeen repivän auki vanhoja haavoja. Neuvostoliiton va. asiainhoitaja Tishtshenko puolestaan totesi hankkeen olevan välirauhansopimuksen hengen vastainen. Kun tämä ei pysäyttänyt hanketta, Neuvostoliiton virallisen uutistoimiston APN:n kommentaattori totesi maansa seuraavan suomalaisten patsashanketta huolestuneena.⁸⁴

Käyty kiivas keskustelu lienee osaltaan vaikuttanut myös siihen, että vasemmistopuolue Demokraattisen Vaihtoehdon edustaja Kautto tivasi hallitukselta, aikooko se ryhtyä toimenpiteisiin sen johdosta, että Helsinkiin ollaan pystyttämässä patsasta kielletylle suojeluskuntajärjestölle. Kautto esitti huolensa patsaan Suomen ja Neuvostoliiton suhteille aiheuttamasta vahingosta. Kautolle vastasi oikeusministeri Taxell, joka totesi, että hallituksella ei ole päätäntävaltaa patsasasiassa vaan päätös patsaan hyväksymisestä kuuluu Helsingin kaupungille. Kysyjän tivattua miten hallitus suhtautui Neuvostoliiton tun-

temaan huoleen, Taxell korosti, että patsaan pystyttäminen ei merkinnyt kielletyn järjestön uudelleenpe- rustamista. Pian tämän jälkeen, 20.10.1986, Helsingin kaupunginhallitus käsitteli patsashanketta ja päätyi äänin 8–7 esittämään kielteisen kannan patsaan pystyttämiseen. Ilta-Sanomat otsikoi Helsingin päätök- sestä kertovan uutisensa näyttävästi: ”Vasemmisto tyrmää suojeluskuntapatsaan”.⁸⁵

Helsingin kaupungin linjan johdosta työvaliokunta kokoontui 28.11. pohtimaan muita vaihtoehtoja. Jo syksyllä patsastoimikuntaan olivat olleet yhteydessä mm. Seinäjoen ja Lapuan kaupungit sekä Luumäen kunta, jotka kaikki ilmaisivat halukkuutensa saada patsas omalle paikkakunnalleen. Käytyään 3.12. neuvotteluja Seinäjoen kaupungin edustajien kanssa patsastoimikunnan puheenjohtajisto esitti yksimielisenä patsaan sijoittamista Seinäjoelle. Seinäjoen kaupunginhallitus käsitteli asian, ja päätti äänin 8–3 aloittaa valmistelut patsaan pystyttämiseksi. Tekninen virasto sai tehtäväkseen selvittää patsalle sopivia paikkoja. Patsaan paikan muuttuminen pääkaupungista Seinäjoelle ei kuitenkaan hillinnyt lehdis- tökeskustelua ja toimikunta sai vastaanottaa monenlaista ”kansalaispalautetta”.⁸⁶

Kuva 5. Patsas sijaintipaikallaan. Kuva: SLPL:n kuva-arkisto

Vaikka patsaan vastustajat masinoivat hankkeen torjumiseksi vielä DEVAn järjestä- män paneelikeskustelun patsaan tarpeellisu- desta, ei patsashanketta enää voitu pysäyttää. Patsaan pystyttämistä ei estänyt edes se, että Seinäjoen kaupunki joutui vaaditun valtuuston määräenemmistön puutteessa syyskuun lopulla 1987 vetämään pois hankkeelle aiemmin myönnetyn 120000 markan määrärahan.⁸⁷

Patsas päätettiin vaihtoehtoihin tutustumisen jälkeen pystyttää Etelä-Pohjanmaan Maakun- tasäätiön talon (ent. Etelä-Pohjanmaan sk- piirin talo) piha-alueelle. Talo oli myös suoje- luskuntapiirin pitkäaikaisen päällikön Matti Laurilan koti, jossa tämä oli asunut vuonna 1983 tapahtuneeseen kuolemaansa saakka. Talon tiiviit kytkökset suojeluskuntahistoriaan tarjosivat myös luontevan mahdollisuuden sijoittaa alkujaan patsaan jalustaan kiinnitettä- väksi suunniteltu reliefi myös talon pätyyn, jolloin patsas, talo ja reliefi muodostivat kokoi- naisuuden.⁸⁸

Suojeluskuntapatsaan pystytys tapahtui helteisenä juhlapäivänä 2.7.1988 noin 12000- henkisen juhlayleisön läsnäollessa. Valtiovaltaa edustivat ministerit Norrback ja Toivo

T. Pohjala sekä lukuisat kansanedustajat. Puolustusvoimia puolestaan edusti komentaja, kenraali Jaakko Valtanen. Myös tiedotusvälineiden edustajia oli läsnä lukuisa joukko. Musiikillisesta viihdytyksestä huo- lehti Hämeenlinnan varuskuntasoihtokunta. Patsastoimikunnan puheenjohtaja, kenraaliluutnantti Kan- ninen luovutti patsaan Seinäjoen kaupungille todeten puheessaan mm., että suojeluskuntalaiset olivat itsenäisen Suomen puolustusvoimien alku ja runko. Luovutuspuheen jälkeen patsastoimikunnan vara- puheenjohtajat paljastivat patsaan ja reliefin. Patsaan ja reliefin vastaanotti Seinäjoen kaupungin puoles- ta kaupunginvaltuuston puheenjohtaja, joka kiitti patsastoimikuntaa lämpimin sanoin. Varsinaisen pal-

jastustilaisuuden jälkeen järjestettiin Seinäjoen urheilutalossa maanpuolustusjuhla.⁸⁹ Patsaan paljastuksen yhteydessä Etelä-Pohjanmaan Maakuntamuseo avasi myös muutaman huoneen Laurilan talosta yleisölle. Vuodesta 1990 lähtien talossa on toiminut Suojeluskunta- ja lottamuseo, joka on ainoa tähän teemaan erikoistunut kunnallinen museo Suomessa ja sellaisenaan eräänlaisen valtakunnallisen keskusmuseon roolissa.⁹⁰ Seinäjoen museon lisäksi Tampereella toimii yksityinen, museoyhdistyksen ylläpitämä Tampereen Suojeluskunta- ja Lottamuseo.⁹¹

Näin suojeluskuntalaisetkin olivat monivuotisen prosessin tuloksena saaneet oman patsaansa – lottapatsahan oli pystytetty talousneuvos Pauli Talvion lahjoituksen turvin Lappeenrantaan jo 1985. Vaikka lottapatsas syntyi yksityisin lahjoitusvaroin, myös sen pystyttämistä edelsi kiivas julkinen keskustelu, jonka rintamalinjat ja argumentointi muistuttivat pitkälti myöhemmin suojeluskuntapatsaan tiimoilta käydyin keskustelun vastaavia.⁹²

Näytelmä- ja elokuvahankkeita ja paikallistason toiminnan ensiaskelia

Vaikka suojeluskunta- ja lottaperinteen voi jossain määrin katsoa saavuttaneen valtiojohtoon tason hyväksynnän jo 1980-luvulla, ainakin siinä mielessä, että valtiojohto ei aktiivisesti vastustanut suojeluskuntapatsaan pystyttämistä, vaan antoi sille ikään kuin hiljaisen siunauksensa, aika ei ollut vielä kypsä aivan kaikenlaiselle muistamiselle. Inkeri Kilpisen näytelmä *Rakas lotta* valmistui 1989, ja hän tarjosi sitä lukuisiin teattereihin, mutta vastaanotto oli penseää. Kilpinen itse luonnehti tilannetta: ”Lotta-aihe oli sittenkin vielä liian tabu. Glasnost oli tasoittanut tietä jonkin verran mutta ei vielä tarpeeksi.”⁹³ Lopulta Lappeenrannan teatteri hyväksyi maaliskuussa 1990 näytelmän ohjelmistoonsa. Näytelmästä tuli lopulta ennennäkemätön menestys: yksin Lappeenrannassa sitä esitettiin 155 kertaa kaikkiaan 56000 katsojalle ja lisäksi näytelmä vieraili Espoossa, Helsingissä, Mikkelissä ja Kotkassa. Lappeenrannan teatteri teki Suomen Maanpuolustushistoriallisen yhdistyksen perustaman Lotta Svärdin 70-vuotisjuhlatoimikunnan aloitteesta vierailun myös Yhdysvaltoihin, jossa näytelmä esitettiin useissa osavaltioissa. Näytelmä ilmestyi niin ikään myös SMHY:n kustantamana kirjana, josta otettiin useita painoksia ja jota myytiin kaikkiaan 7000 kappaletta.⁹⁴ Vuonna 1994 näytelmän pohjalta alettiin suunnitella myös elokuvaa, mutta ohjaajaksi valittu Markku Onttonen joutui kesällä 1996 luopumaan hankkeesta, koska asiat eivät edenneet aikataulussa, eikä elokuva siis olisi valmistunut suunniteltuun tapaan Suomen itsenäisyyden juhluvuodeksi 1997.⁹⁵ Sen sijaan vuonna 1997 kyllä valmistui SMHY:nkin tukema ja Ilkka Kuusiston säveltämä, lotista kertova ooppera *Isänmaan tyttäret*, joka sai kantaesityksensä Ilmajoella 1998.⁹⁶ *Isänmaan tyttäret* -ooppera esitetään osana *Lotta Svärd 100 vuotta -juhluvuotta Opera Tellus* -kulttuuriyhdistyksen uutena suurtuotantona lokakuusta 2021 alkaen myös Helsingin Tempeliaukion kirkossa.⁹⁷

Helsingin suojeluskuntapiirin IV alueen miehet, jotka olivat talvisodan aikana olleet sijoitettuna Käpylän kansakoululle, saivat oletettavasti välirauhan aikana kutsumanimen ”Käpylän laivue”. ”Laivueeseen” liittyivät myöhemmin myös jatkosodan alussa samalle koululle sijoitettuna olleen 170. ilma-suojelukomppanian suojeluskuntalaiset. Sodan jälkeen laivueen miehet tapasivat toisiaan satunnaisesti reserviupseerien yms. toiminnassa, kunnes päättivät vuonna 1989 järjestäytyä rekisteröimättömäksi yhdistykseksi. Toimintaa johtamaan valittiin perinnetoimikunta, joka järjesti jäsenille sekä heidän puolisoilleen retkiä esimerkiksi Mikkelin Jalkaväkimuseoon ja Ahvenanmaalle.⁹⁸

Kuva 6. Käpylän laivueen muistolaatta. Kuva: SLPL:n kuva-arkisto

Laivue järjesti myös perustamisensa 50-vuotismuistojuhlan 3.12.1989. Juhlan ohjelmaan kuului seppeleenlasku Hietaniemen hautausmaalla, jumalanpalvelus sekä iltajuhla Katajanokan kasinolla. Ennen iltajuhlaa paljastettiin muistolaatta laivueen entisen majoituspaikan, nykyisen Käpylän peruskoulun aulaan. Muistolaatan paljastustilaisuudessa juhlapuheen piti yleisesikuntaeverstilutnantti Armas Salin, joka talvisodan aikana oli vastannut koulun muuttamisesta sotilasmajoituskäyttöön.⁹⁹ Laivueen perinnejoukon olemassaolo jäi kuitenkin lyhytaikaiseksi, sillä aiemmin kuvatun yhteiskunnallisen ilmapiirin muutoksen katsottiin mahdollistavan oman virallisen yhdistyksen perustaminen. Käpylän laivueen miehet olivatkin avainasemassa perustettaessa Helsingin suojeluskuntapiirin perinnekiltaa.¹⁰⁰

Lottajuhla osana murrosta ja muotoutuva järjestökenttä

Mikäli lottanäytelmän yhteydessä esiintynyttä epäröintiä voidaan vielä – Kilpisen sanoin – selittää lottateeman tabuisuudella¹⁰¹, Finlandia-talossa 13. syyskuuta 1991 SMHY:n aloitteesta ja organisoimana järjestetyssä lottajuhlissa ei pidättyvyyttä tai epäröintiä ollut enää havaittavissa. Valtionjohto ilmaisi avoimesti tukensa ja arvostuksensa entisille lotille, mikä näkyi esimerkiksi siinä, että järjestön perustamisen 70-vuotisjuhlaa järjestävässä toimikunnassa olivat mukana niin puolustusministeri Elisabeth Rehn kuin maaherra Pirkko Työläjärvikin. Työvaliokunnassa puolestaan oli mukana oikeusministeri Hannele Pokka, maaherra Eeva-Riitta Siitonen sekä puolustusvoimien komentajan edustajana kenraalimajuri Antero Karvinen sekä puheenjohtajana vuorineuvos Jorma Järvi. Myös Puolustusvoimat osoittivat tukensa lotille lähettämällä juhliin tervehdyksensä sekä organisoimalla juhlan jälkeen järjestetyn kenttälounaan. Lehdistö antoi oman panoksensa julkaisemalla lotista myötämielisiä artikkeleita, vaikka SMHY:n näkökulmasta nimenomaan päivälehdissä uutisoitiin tapahtumasta vaisusti.¹⁰²

Järjestäjät olivat useaan otteeseen pohtineet valtionjohdon suhtautumista ja sen ilmenemistä juhlassa, mutta valtiovalta antoi tunnustuksensa korkeimmalla mahdollisella tasolla: presidentti Mauno Koivisto puolisoineen osallistui juhlaan ja pääministeri Esko Aho toi valtiovalan tervehdyksen, jossa totesi mm. että Suomen hallitus oli syksyllä 1944 kyllä tiennyt lottajärjestön lakkauttamisen olevan kan-

san oikeustajua loukkaava päätös, joka kuitenkin oli silloisissa olosuhteissa ollut pakko tehdä. Ahon mukaan nykysukupolvi ymmärsi järjestön merkityksen. Finlandia-talo täyttyi ääriään myöten 1600 juhlijasta, ja moni entinen lotta koki vasta nyt saaneensa tunnustusta työstään isänmaan hyväksi.¹⁰³ Juhlan yhteydessä järjestettiin Finlandia-talon aulaan Terttu Vartiaisen tekittämä lotta-aiheinen valokuvanäytely.

Juhlatoimikunnan aktiivi, vuorineuvos Jorma Järvi luonnehti juhlien merkitystä Uudessa Suomessa 28.9.1991: ”Arvostusta tuli kaikille lotille. Kysymyksessä oli kunnianosoitus koko Lotta Svärd -järjestölle, sen edesmenneille sekä arviolta noin 150 000 elossa olevalle lotalle ja pikkulotalle, joista vain, joka sadas saattoi osallistua tähän juhlaan.”¹⁰⁴ Kritiikkiä juhlan järjestäjät saivatkin lähinnä siitä, että vain niin harva lotta oli saanut kutsun juhlaan. Valitettavasti tilat rajoittivat osallistujamäärää, mutta juhla tallennettiin ja tallennetta esitettiin esimerkiksi SMHY:n Seinäjoella 9. marraskuuta 1991 järjestetyssä Lottaseminaarissa. SMHY vastasi tallenteen myynnistä ja jakelusta.¹⁰⁵

Juhlan myötä lotille annettu arvostus ja tunnustus oli tärkeä symbolinen käännekohta. Lotat saavuttivat lottajuhlan myötä niin merkittävän aseman osana kansallisen historian narratiivia, että monessa tapauksessa lottien katsotaan nykyäänkin – virheellisesti – edustavan koko sota-ajan naiseutta. Lottajuhla sinänsä ei käynnistänyt murrosta, jonka voidaan lopulta katsoa johtaneen ja käänteeseen kohti aikaa, jolloin perinnetyötä voitiin tehdä avoimesti, sekä perinnetyön kentän vakiintumiseen. Lottajuhla oli pikemminkin osa jo käynnissä olevaa prosessia. Kuitenkin lottajuhlan voidaan jossakin määrin sanoa tallentuneen kansakunnan kollektiiviseen muistiin tämän murroksen symbolina.

Lottien saatua oman juhlangen vuorossa olivat suojeleuskunnat. Suomen Maanpuolustushistoriallisen yhdistyksen järjestämä Suojeleuskuntien perustamisen valtakunnallinen 75-vuotismuistojuhla pidettiin Jyväskylän Hipposhallissa 4.7.1993. Tähänkin juhlaan toivottiin lottajuhlan tavoin valtiovallan tervehdystä pääministeri Esko Aholta, mutta lopulta valtiovallan tervehdyksen esitti eduskunnan puhemies Ilkka Suominen.¹⁰⁶ Juhlaan otti osaa kaikkiaan n. 2000 henkeä, ja myös tasavallan presidentti kunnioitti tilaisuutta läsnäolollaan. Negatiivisena kuitenkin nähtiin se seikka, että puolustusvoimat oli juhlassa esittämissään tervehdyksessään todennut, että suojeleuskuntia ei nykyoloissa enää tarvittaisi, koska aluejärjestelmä hoitaa suojeleuskuntien tehtäviä. Järven mukaan radio ja muutamat valtakunnalliset lehdet olivat omaksuneet tämän näkökulman ja toistaneet sitä.

Juhla sai myönteistä julkisuutta niin Helsingin Sanomissa kuin kolmen televisiokanavan uutislähetyksissäänkin. Järjestäjät katsoivatkin tilaisuuden täyttäneen tarkoituksensa: suojeleuskunnat saivat nyt arvostusta lottien tavoin.¹⁰⁷

Suojeleuskuntajuhla ei kuitenkaan saavuttanut lottajuhlan kaltaista näkyvyyttä eikä asemaa. Se järjestettiin vasta kaksi vuotta lottajuhlaa myöhemmin, eikä sillä myöskään ollut enää lottajuhlan kaltaista uutuusarvoa, ja se ei myöskään osunut samalla tavoin yhteiskunnallisen murroksen ajankohtaan. Osaltaan asiaan vaikutti varmasti myös se tosiasia, että lottajuhla järjestettiin Finlandia-talolla, yhdessä valtakunnan tunnetuimmista juhlatiloista, suojeleuskuntajuhla taas Jyväskylässä. Yhtenä selityksenä voidaan nähdä myös tuonnempana tutkimuksessa käsiteltävä keskustelu suojeleuskuntajärjestön perustamisesta uudelleen, joka oli juhlan aikaan käynnissä, ja johon Puolustusvoimat tervehdyksessään otti kantaa. Tämä keskustelu lienee osaltaan tehnyt suojeleuskunta-asiasta lotta-asiata poliittisemmän ja siksi hankalamman.

Lottajuhlan kanssa samoihin aikoihin myös alueellinen perinnetyö käynnistyi toden teolla. Jo ennen juhlaa, helmikuun 7. päivänä 1991 kenraaliluutnantti Ermei Kanninen oli Käpylän Laivueen perinnetoimikunnassa käyttänyt puheenvuoron, jossa ehdotti Helsingin suojeleuskuntapiirin perinnekillan perustamista. Perustettavan yhdistyksen tehtäväksi hän määritteli suojeleuskuntapiirin historian kirjoittamisen.¹⁰⁸ Ajatus perinnekillan perustamisesta sai kannatusta ja Armas Salinille annettiin tehtäväksi sääntö-

ehdotuksen laadinta. Killan perustava kokous pidettiin puolustusvoimien lippujuhlapäivänä Suomalaisella Klubilla. Paikalle kutsutut 16 suojeluskuntalaista ja yksi lotta päättivät yksimielisesti perustaa Helsingin Suojeluskuntapiirin Perinnekilta ry:n, ja varsinainen jäseneksi liittymiskokous järjestettiin syyskuun alussa Katajanokan kasinolla. Jäsenmäärä vakiintui nopeasti noin kahteensataan henkeen. Vuonna 1994 säännöt uusittiin, jotta yhdistyksen nimi voitiin muuttaa muotoon Helsingin Suojeluskunta- ja Lotta-Svärd-piirien perinnekilta ry. Kilta liittyi jäseneksi Suomen Maanpuolustushistorialliseen yhdistykseen sekä Maanpuolustuskiltojen liittoon.

Maanpuolustushistoriallisen yhdistyksen puheenjohtajan Jorma Järven kanssa käydyssä neuvottelussa helmikuussa 1992 esitettiin jälleen ajatus, että muiden suojeluskuntapiirien alueilla tulisi perustaa vastaavan muotoisia yhdistyksiä, joihin kaikki suojeluskuntaperheeseen kuuluneiden järjestöjen jäsenet olisivat tervetulleita liittymään.¹⁰⁹ Järvi näki SMHY:n roolin koko maanpuolustusperinnekentän voimien kokoajana ja koordinaattorina.¹¹⁰ Käytännössä aika oli kuitenkin jo jossain määrin ajanut tämän idean ohi, kun sekä lotat että sotilaspojat olivat jo perustaneet omat järjestönsä, joiden historiaa tarkastelen tuonnempana. Tampereen, Raahen, Oulun ja Viipurin piirien killat perustettiin Helsingin mallin mukaisesti, mutta etenkin Ermei Kannisen yhdessä Jorma Järven kanssa voimakkaasti ajamaa vahvan, keskitetyn järjestön mallia ei lopulta tavoitettu kun suojeluskuntaperheen eri osat olivat jo ehtineet perustaa omia järjestöjään.¹¹¹

Pyrkimys nostaa SMHY perinnejärjestöjen kentän hegemonia-asemaan uudistettiin vielä 1995 kun Jorma Järvi vieraili Puolustusministeriössä keskustelemassa perinnekentän organisaatiosta ja suojeluskuntatunnusten käytöstä perinnetyössä.¹¹² Historiansa aikana Helsingin killa sekä SMHY/SLPL ovat monella tavoin pyrkineet edistämään yhteistyötä perinnekentän toimijoiden välillä, mm. avaamalla omia tapahtumiaan muiden järjestöjen jäsenille ja vastaavasti neuvottelemalla muiden järjestöjen kanssa näiden tapahtumien avaamisesta muiden järjestöjen jäsenille. On myös ehdotettu eräänlaisen yhteistoimiston perustamista sekä koordinoituja perinnekeräyksiä, juhlia tai muita vastaavia valtakunnallisia projekteja.¹¹³ Vaikka yhteistyö ei 1990-luvulla käynnistynytkään toivotulla tavalla, tarve sille ei poistunut: Helsingin Suojeluskuntapiirin Perinnekilta käynnisti 2012 Maanpuolustusperinteen foorumin, jonka tavoitteena oli parantaa pääkaupunkiseudun perinnekentällä toimivien yhdistysten yhteistyötä ja koordinaatiota.¹¹⁴

Perinnekillan vakituiseen toimintaan kuuluivat syys- ja kevätkokous sekä jäsenille vuosittain järjestetyt retket, jotka suuntautuivat usein johonkin sotahistoriaan liittyvään kohteeseen, esimerkiksi Ilmatorjuntamuseoon, Upinniemen varuskuntaan, Hangon rintamamuseoon tai

Kuivasaaren linnakkeelle sekä Hämeenlinnaan Tykistömuseoon Vuonna 2004 retki suuntautui Tallinaan, jossa tutustuttiin Tallinnan suojeluskunnan toimintaan¹¹⁵. Retkillä käytiin kuitenkin myös muissa kohteissa, esimerkiksi vuoden 1992 retkellä vierailtiin paitsi Taistelukoulussa, myös Halosen taiteilijakodissa ja Ainolassa. Lisäksi yhdistys on osallistunut Maanpuolustusmessuille sekä Mannerheimin patsaalla kesäkuun 4. päivänä järjestettyihin juhlallisuuksiin sekä Helsingin valtauksen muistopäivän juhlallisuuksiin ja järjestänyt jäsenilleen myös esimerkiksi teatterimatkoja Tampereelle. Eräs valtakunnallisestikin

Kuva 7. Perinnekillan lippu. Kuva: Helsingin suojeluskuntapiirin perinnekillan arkisto

näkyvä tapahtuma killan historiassa oli 20-vuotisjuhla, joka järjestettiin Ritarihuoneella 26.5.2011, jonka yhteydessä järjestetyssä juhlaseminaarissa luennoivat mm. FT Kari Selen, FT Jarkko Kemppi ja kenraaliluutnantti Ermei Kanninen sekä KTM Göran Lindgren.¹¹⁶

Jo toisena toimintavuonnaan kiltä aktivoitui saadakseen muistolaatan Hesperiankadulla sijaitsevan suojeluskuntatalon seinään. Asiaa hoitamaan asetettiin erillinen laattatoimikunta, joka vei asiaa eteenpäin yhteistyössä Urlus-säätiön kanssa. Marraskuun 3. päivänä 1994, suojeluskuntajärjestön lakkauttamisen 50-vuotismuistopäivänä, Pohjois-Hesperiankadun ja Töölönkadun kulmassa paljastettiin muistokivi, johon kiinnitetty laatta kertoi talon historiasta. Paljastustilaisuudessa puolustusvoimain tervehdyksen esitti Puolustusvoimain komentaja Gustav Hägglund. Ermei Kannisen jo yhdistystä perustettaessa esille nostama historia puolestaan valmistui ja julkaistiin 1997 everstiluutnantti Stig Roudasmaan kirjoittamana.¹¹⁷ Uuden vuosituhannen puolella killan jäsenmäärä on laskenut luonnollisista syistä. Näivettävän kehityksen katkaisemiseksi kiltä on pyrkinyt saamaan nuorempia polvia mukaan toimintaansa mm. aktiivisemmalla tiedottamisella sekä toiminnan uudistamisella.¹¹⁸

Perinnetyön kannalta erityisen kiinnostavia olivat myös jäsenistölle ainakin historiikkityön aikana järjestetyt vapaamuotoiset veljesillat sekä muut haastattelutapahtumat, joiden tavoitteina oli suojeluskunta-aikojen muistelu ja muistojen tallettaminen osana perinteiden vaalimista.¹¹⁹ Yhdistys pyrki myös levittämään tietoa suojeluskunnista mm. järjestämällä Helsingin yliopistossa suojeluskunta-aiheisen Studia Generalia -luentosarjan.¹²⁰ Vuonna 2008 avattiin Ermei Kannisen vuosia aiemmin tekemästä aloitteesta Stig Roudasmaan suunnittelema ja toteuttama koko suojeluskuntaperhettä käsittelevä perinnehuone Helsingin entisen suojeluskuntatalon tiloissa.¹²¹ URLUS-säätiö tuki rahallisesti näyttelyn toteuttamista, ja Helsingin Kaupunginmuseo ja Syvärannan lottamuseo antoivat asiantuntija-apua. Kun näyttely avattiin 23.10.2008, se sai varsin runsaasti julkisuutta lehdistössä.¹²² Perinnehuoneen näyttelyä on sittemmin vuosittain kehitetty, ja esimerkiksi vuonna 2010 huoneessa vieraili lähes 100 henkeä.¹²³ Näyttelyn tarkoituksena on Helsingin suojeluskuntapiirin ja siihen kuuluneiden suojeluskuntien toiminnan, henkilöiden ja esineistön esittely kaikille asiasta kiinnostuneille. Näyttely sisältää lähinnä tekstiä, esineitä ja valokuvia. Tulevaisuudessa näyttelyä on tarkoitus laajentaa kertomaan myös perinnetoiminnasta. Perinnehuone on avoinna sopimuksesta.¹²⁴

Kuva 8. Kuvia perinnehuoneesta. Kuvat: Helsingin suojeluskuntapiirin perinnekillan arkisto

Helsingin killan ohella yksi vanhimmista suojeluskunta- ja Lotta-Svärd-piirien perinnekilloista toimii Oulussa. Oulun killan juuret ovat Suomen Maanpuolustushistoriallisen yhdistyksen toiminnassa: SMHY järjesti 1. joulukuuta 1990, siis jo ennen valtakunnallista lottajuhlaa, Oulussa Lotta-Svärd-

seminaarin, johon osallistui noin 550 henkeä. Kunniavieraana oli puolustusministeri ja entinen lottatyttö Elisabeth Rehn. Seminaarin yhteydessä kiinnitettiin Pohjan sotilassairaalan, entisen Sotasairaala 32:n seinälle Lääkintälotta rintamalla -korkokuva, jonka luovuttivat entiset JR 12:n aseveljet. Seminaarin esitelmässä käsiteltiin lottajärjestön toiminnan eri ulottuvuuksia niin sodan kuin rauhankin aikana ja kuultiin lisäksi teemaan sopivia musiikkiesityksiä, joista vastasi Pohjan sotilassoittokunta musiikkikapteeni Elias Seppälän johdolla. Seminaarin avauspuheenvuoron piti SMHY:n Jorma Järvi.¹²⁵

Varsinaisen aloitteen Oulun killan perustamisesta teki 1991 agronomi Eero Vainio keskusteltuaan ideastaan entisten suojeluskuntalaisten, sotilaspoikien ja lottien kanssa. Perustava kokous järjestettiin huhtikuussa 1992, ja sen jälkeen pidettiin tiedotustilaisuus, jossa puheenjohtajaksi valittu Vainio selvitti killan toimintaa ja perusteli sen tarvetta. Kenties tiedotustilaisuuden vaikutuksesta yhdistyksen jäsenmäärä nousi ensin 100 henkilön rajapyykin yli ja sittemmin jopa kolmeensataan henkeen. Alun kasvun jälkeen jäsenmäärä on kuitenkin laskenut n. 120 henkilöön. Jäsenkunnasta merkittävä osa on

entisiä suojeluskuntalaisia, sotilaspoikia ja lottia, mutta mukana on myös perinteen säilyttämisestä ja siirtämisestä kiinnostunutta nuorempaa polvea.¹²⁶

Killan toiminnan tavoitteina on oikean tiedon kertominen suojeluskunnista ja lotista sekä perinnemateriaalin taltiointi. Tässä tarkoituksessa kiltä järjestää esimerkiksi juhlia, retkiä ja muistojuhlia sekä jakaa lottamuistomitaleita, kiinnittää muistolaattoja ja tuottaa historiikkeja ja järjestää näyttelyitä. Killalla on oma lippu (vuodesta 1996) ja pienoislippu, jonka mallina toimi vanha Oulun suojeluskuntapiirin lippu.¹²⁷

Kuva 9. Oulun suojeluskunta- ja Lotta Svärd -piirin perinnekillan lippu. Kuva: Oulun suojeluskunta- ja Lotta Svärd -piirin perinnekillalta

Kuva 10. Perinnekilta juhlisti 25. toimintavuottaan 28.5.2017 juhlallisella kukkalaitteen laskulla Fanni Luukkosen haudalle Iin kruununsaaren hautausmaalla. Mukana olivat Suomen lipun lisäksi Oulun ja Raaben kielten liput sekä Oulun Lotta Svärdpiirin lippujäljennös. Lippuvartiona Iin partiolaiset. Kukkalaitteen laskijoina vasemmalta sotaveraani ja lotta Eila ja Hemmi Jaara, Oulun killan johtokunnan jäsen ja Luukkosen suvun jäsen Tessa Tubkanen ja kukkien kanssa Oulun killan puheenjohtaja Terttu Välikangas. Kuva: Oulun suojeluskunta- ja Lotta Svärd -piirin perinnekilta

Killan ensimmäisessä syyskokouksessa luennoitsijana oli Ermei Kanninen, joka teki esitelmäsään selkoa Seinäjoen patsashankkeen vaiheista. Kokouksissa on perinteisesti ollut myös musiikkia, jota on tarjonnut Oulun Sotaveteraanikuoro eri kokoonpanoissa. Normaalien, yhdistyksen toimintaan kuuluvien kokouksien lisäksi Oulun kiltä on järjestänyt muun muassa Lotta Svärdin lakkauttamisen 50-vuotismuistojuhlan vuonna 1994, maanpuolustusjuhlan vuonna 1995, Fanni Luukkosen muistokonsertin vuonna 1997 ja suojeluskunnat 80 vuotta -tilaisuuden vuonna 1998. Retkiä on tehty esimerkiksi Seinäjoen suojeluskunta- ja lottamuseoon (1993) ja Kuusamoon (1995). Lisäksi kiltä on vuosittain tehnyt kunniakäyntejä sankarihaudoille ja Fanni Luukkosen haudalle.¹²⁸

Killan toiminnan tuloksena muistokilpiä on kiinnitetty Oulun suojeluskuntatalon, nykyisen NMKY:n talon seinään, Haukiputaan entisen suojeluskuntatalon seinään samoin kuin Ylikiimingin ja Hailuodon entisten suojeluskuntatalojen seiniin. Entisten suojeluskuntatalojen lisäksi yhdistys on hankkinut Fanni Luukkosen elämästä kertovia laattoja mm. Oulun Myllytullin kouluun (1997) ja Heinätorin kouluun (2014).¹²⁹

Kuva 11. Heinätorin koulun seinällä paljastettiin 12.9.2014 lottajohtaja Fanni Luukkosen muistolaatta. Kuvassa laatta on juuri paljastettu. Paljastajina oikealla lottia Elsa Liisa Saajoranta, lottatyttö Liisa Ahola. Heitä kiittää tilaisuuden juhlapuhuja maaherra emeritus Eino Siuruainen. Kuva: Oulun suojeluskunta- ja Lotta Svärd -piirin perinnekilta

Tärkeitä perinnetyön muotoja yhdistyksen toiminnassa ovat olleet myös historiateokset ja näyttelyt. Historiateosten suhteen työ alkoi jo killan perustamisen aikoihin kun kusannusosakeyhtiö Otava pyysi killan varapuheenjohtaja Maija-Liisa Bäckströmiä laatimaan Fanni Luukkosen elämäkerran, joka valmistui 1993 nimellä Fanni Luukkonen – lottajohtaja. Sitten killan tuella on tuotettu myös Oulun suojeluskuntapiirin historia 1917–1944 (1998) sekä historiaprojektin ylijääneistä kuvista killan kustantama kuvateos Oulun suojeluskunta- ja Lotta Svärd -piirien kuvia vuosilta 1918-1944. Näyttelyitäkin on killan toiminnan aikana ehditty järjestää kaksi: vuonna 1997 killan varapuheenjohtaja Bäckström pystytti Oulun suojeluskuntapiirin historiaprojektin yhteydessä kerätyistä valokuvista näyttelyn Oulun kaupunginkirjastoon. Vuonna 2008 taas Lotta Svärd säätiön jäsenet Missu Saloheimo ja Maria Andersin esittelivät näyttelyssään Suomen lottajärjestön ja Viron Naiskodikaitsen toimintaa. Kilta on järjestänyt myös pienimuotoisempia lottajärjestön toimintaa valokuvin esitteleviä näyttelyitä 2000-luvun toisen vuosikymmenen aikana.¹³⁰

Paikalliskiltojen lisäksi alueellista perinnetyötä tekevät myös säätiöt. Varsinais-Suomen Suojeluskuntapiirin omaisuuden vastaanottanut Varsinais-Suomen Maakuntaliitto (vuodesta 1972 Varsinais-Suomen Maakuntasäätiö) on toimintansa alusta lähtien tukenut reserviläis- ja veteraanitoimintaa ja erilaisia historiahankkeita sekä joukko-osastojen muistomerkkejä rahallisesti. Merkittävimpiä hankkeita nimenmuutoksen jälkeen alkaneen aktiivisen suojeluskuntaperinnetyön saralla ovat olleet Mannerheimin muistopaaden rahoittaminen Louhisaareen vuonna 1982, Turun lottapatsaan pystyttämisen tukeminen 2001, Adolf Ehrnroothin muistopaaden pystytys 2005 sekä Varsinais-Suomen suojeluskuntapiirin historiateoksen teettäminen ja julkaisu 1994 ja Turunmaan piirin historian 2004. Säätiö osallistui myös suojeluskuntalaispatsashankkeeseen tukijana. Säätiö tukee myös vuosittain Varsinais-Suomen suojeluskuntapiirin perinnekiltaa ja säätiön edustaja kuuluu killan hallitukseen.

82

Kokonaan uuden ulottuvuuden perinnetyöhön toi säätiön oman Varsinais-Suomen suojeluskuntapiirin perinnehuoneen luominen 1989. Perinnehuonetta oli ideoitu ensimmäisen kerran jo vuonna 1985, ja sen viralliset avajaiset pidettiin 1991, siis 17 vuotta ennen Helsingin killan perinnehuoneen avautumista. Vuonna 1998 paljastettiin puolestaan Turun Maalaisten talon seinään kiinnitetty laatta joka kertoi talossa toimineen Varsinais-Suomen suojeluskuntapiirin esikunnan 1928–1944. Lukuisia muitakin muistolaattoja on tämän jälkeen kiinnitetty Varsinais-Suomen alueella. Vuonna 2007 säätiö järjesti Turussa suojeluskuntajuhlan sen kunniaksi että suojeluskuntatoiminnan aloittamisesta maakunnassa oli kulunut 90 vuotta. Juhlassa puheen piti kenraaliluutnantti Ermei Kanninen ja juhlaesitelmän dosentti Mikko Uola.¹³¹ Edellä luetellut esimerkit säätiön toteuttamista perinnetyöhankkeista osoittavat että suojeluskuntien omaisuuden ympärille perustetut säätiöt eivät ole vain passiivisia rahoittajia vaan aktiivisia perinnekentän toimijoita.

Perinnejärjestöjä koko suojeluskuntaperheelle

Siinä missä entisten suojeluskuntalaisten järjestäytymisen taustalla olivat epäviralliset kokoontumiset, sotilaspoikien järjestäytyminen alkoi Sotilaspoikarististä. Valokuvaaja ja entinen sotilaspoika Martti L. Laitinen oli yhdessä sotilasmerkkiharrastaja Tapio Saarnin kanssa ollut Saksan Hohenlockstedtissa viettämässä jääkärien Saksan koulutuksen aloittamisen 60-vuotisjuhlaa helmikuussa 1975. Tällöin oli käyty ensimmäiset keskustelut sotilaspoikaristin luomisesta ja ajatus oli alkanut itää. 1989 Saarni oli esitellyt Laitiselle luonnostelemansa piirustuksen Hyrylän varuskunnassa järjestetyn Sotilaspoikien Perinnekäivän yhteydessä. Laitinen kannusti Saarnia jatkamaan valmistajan etsimistä ja sovittiin, että risti julkistettaisiin 1991, jolloin tuli kuluneeksi 50 vuotta Malmbergin antamasta sotilaspoikia koskevasta päiväkäskystä.

Ristiasiaa hoitamaan perustettiin toimikunta johtajanaan kirjailija, toimittaja Pentti Pirhonen, joka jo ensimmäisessä ristitoimikunnalle lähettämässään kirjeessä esitti perustettavaksi koko Suomen kattavan Sotilaspoikien perinnekillan vaalimaan suojeluskunnan poikatoiminnan perinteitä. Hanke toteutui kun Sotilaspoikien Perinnekillalta perustettiin Tampereella 29.5.1991, jolloin järjestettiin ensimmäinen sotilaspoikaristin jakotilaisuus. Ajatus kiltojen perustamisesta kuitenkin levisi seuraavina kuukausina halki Suomen ja eri paikkakunnilla perustettiin omia kiltoja. Reaktiona tähän kehitykseen Tampereella perustettu ensimmäinen killa muutettiin valtakunnalliseksi Sotilaspoikien Perinnekilltojen Liitoksi 25.11.1992 ja Tampereelle perustettiin 6.4.1993 uusi, liiton alainen paikalliskilla. Nimi lyhennettiin sittemmin Sotilaspoikien Perinneliitoksi.¹³²

Liitolla on paitsi oma kunniamerkki, nimittäin ansioista perinnetoiminnassa myönnettävä Sotilaspoikien Perinneliiton ansiomitali¹³³, ja lippu, myös oma kunniamarssi, nimittäin Sotilaspoika. Liiton tunnuksena toimi aluksi hieman päivitetty sotilaspoikatunnus, mutta kentältä tulleen palautteen jälkeen sen tilalle vaihdettiin perinteinen sotilaspoikatunnus. Liitto julkaisee Sotilaspoika-lehteä, joka ilmestyy neljä kertaa vuodessa, ja jonka ilmestyminen alkoi 1992. Käytännössä valtaosa toiminnasta tapahtuu paikalliskilloissa. Killat järjestävät jäsenilleen esimerkiksi erilaisia tasavuotisjuhlia, retkiä maanpuolustuksen ja sotahistorian kannalta merkittäviin kohteisiin sekä esitelmä- ja keskustelutilaisuuksia ja iltamia. Perinnetyön kannalta merkittäviä ovat paitsi paikallisen sotilaspoikaperinteen tallentaminen ja tähän liittyvät julkaisut, myös paikallisten muistolaattojen, -kivien ja muiden muistomerkkien paljastukset sekä erilaiset seppelleenlaskut merkkipäivinä.¹³⁴

Suojeluskuntalaisten ja lottien jo saatua oman patsaansa taiteilija Kauko Kortelaisen suunnittelema Sotilaspoikapatsas paljastettiin Lahdessa 1997. Patsashankkeen rahoitus saatiin osittain valtakunnallisten sotilaspoika-arpajaisten tuotosta. Liitolla oli ollut vireillä kaksi patsashanketta samoihin aikoihin, mutta alkujaan valtakunnalliseksi suunnitellun patsashankkeen rahoittamisen osoittauduttua suunniteltua hankalammaksi hanke oli haudattu ja liitto oli ryhtynyt tukemaan Päijät-Hämeen sotilaspoikakillan aloitteesta alkunsa saanutta hanketta. Patsaan lisäksi liitto on tuottanut sotilaspoikatyötä ja sotilaspoikien perinnetyötä käsittelevän historian, joka ilmestyi everstiluutnantti Elja Purasen kirjoittamana 2001. Useat sotilaspoikakillat ovat myös julkaisseet toiminnastaan kertovia tasavuosihistoriikkeja.¹³⁵ Sittemmin liitto on myös tuottanut sotilaspoikia käsittelevän dokumenttielokuvan ”Isänmaan nuoret puolustajat – Sotilaspojat ja lottatyöt”, joka televisioitiin puolustusvoimien lippujuhlan päivänä. sekä vuonna 2019 että 2020.¹³⁶

Vaikka Sotilaspoikien perinnekilltojen liiton alaisten kiltojen määrä ja kiltoihin järjestäytyneiden jäsenten määrä kasvoi tasaisesti liiton perustamista seuranneina vuosina nousten enimmillään 31 paikalliskilltaan, yksittäiset aktiivit eivät olleet tyytyväisiä kiltojen tapaan toimia. Pääkaupungin sotilaspoikakillalta ry:n jäsenet halusivat syksyn 2000 puheenjohtajavaalissa mittauttaa puheenjohtajana ahkerasti toimineen ja killaa myös taloudellisesti tukeneen Timo Jokisen kannatuksen. Vastahdokkaaksi asettui killan pitkäaikainen varapuheenjohtaja Jouko Kauranne. Jokinen voitti vaalit ja sai näin jatkaa puheenjohtajana, mutta katsoi siitä huolimatta tulleen kohdelluksi epäoikeudenmukaisesti. Eräänlaisena henkilökohtaisena hyvityksen hakuna hän käynnisti mittavan informaatiokampanjan, jossa kritisoi voimakkaasti eräiden killan jäsenten toimintatapoja. Killan hallitus vetosi Jokiseen toivoen tämän lopettavan negatiivisen kirjoittelunsa, jonka he katsoivat olevan puheenjohtajan mandaatin väärinkäyttöä, etenkin kun jäsenille ei suinkaan aina ollut selvää, mitkä Jokisen lähettämistä viesteistä olivat killan virallista viestintää ja mitkä eivät. Hallitus toivoi Jokisen kiistoista huolimatta jatkavan puheenjohtajana. Jokinen jätti eropyyntönsä, mutta tarjoutui vielä jatkamaan, mikäli hallitus ei millään tavoin puuttuisi hänen harjoittamaansa viestintäänsä. Hallitus ei voinut tähän suostua, ja Jokiselle myönnettiin ero, jolloin hän perusti kilpailevan Sotilaspojat 1941–1944 -killan, jonka perustamiskirjan allekirjoitti 13 Pääkaupunkiseudun sotilaspoika-

kilta ry:n jäsentä. Uuden järjestön ”haastajaluonne” näkyi ennen kaikkea siinä että se ei hakenut Sotilaspoikien Perinneliiton jäsenyyttä. Jouko Kauranteen mukaan järjestöjen välit ovat sittemmin normalisoituneet.¹³⁷ Uuden järjestön toiminta jäi ilmeisesti varsin vaatimattomaksi, mutta se on julkaissut ainakin päiväämättömän Sotilaspojat silloin ja nyt -valistuslehtisen. Yksi järjestön näkyvämmistä toimintamuodoista on ollut vuosittain järjestetty itsenäisyyspäivän lipunnosto Helsingin Tähtitorninmäellä. Jäsenistölle on myös järjestetty kuukausitapaamisia.¹³⁸ Lisäksi järjestö on julkaissut Porukka-nimistä lehteä.¹³⁹

Kuva 12. Sotilaspoikien Perinneliiton lippu ja Sotilaspoikapatsas. Kuvat: Sotilaspoikien perinneliitto ry

Rintamanaisten liitto oli tarjonnut osalle sotaponnisteluihin osallistuneista naisista järjestöllisen ”kodin”, mutta jäsenkriteerien vuoksi kaikki lotat eivät voineet päästä järjestön jäseniksi. Niinpä liitto asetti toimikunnan pohtimaan sääntöjen uudistamista. Toimikunta päätyi kuitenkin aiemmin mainituista syistä ehdottamaan uuden järjestön perustamista.

Lottajuhlan seurauksena lottaperinne innosti uudella tavalla. Juhlasta tehtyä videota myytiin Rintamanaisten ja sotaveteraanien piireille ja osastoille ja esitettiin näiden kokoontumisissa. Myös tieto lottista kiinnosti: Seinäjoella järjestettiin marraskuun alussa 1991 lottaseminaari, jonne saapui 1900 osallistujaa. Menestys oli myös marraskuun lopulla Seinäjoella järjestetty Suojeluskunta- ja lottaseminaari. Rintamanaisten liiton linja ja lottia kohtaan herännyt mittava kiinnostus osoittivat, että jotain piti tehdä.¹⁴⁰ Aika oli kypsytynyt uuden yhdistyksen perustamiseksi.

Rintamanaisten Liiton asettama toimikunta ehdotti uuden yhdistyksen nimeksi Lotta-kiltaa tai Lottaperinnekiltaa. Syystä tai toisesta yhdistysrekisteri piti nimivaihtoehtoja huonoina ja ehdotti tilalle Lottaperinne ry:tä. Kun nimi näin oli löytynyt, yhdistyksen perustaminen eteni nopeasti: työryhmä allekirjoitti 30. tammikuuta yhdistyksen perustamisasiakirjan. Järjestäytymiskokous pidettiin 19. helmikuuta

1992. Perustaminen eteni jopa niin nopeasti että sen paremmin Suomen Naisten Huoltosäätiötä kuin sotaveteraanijärjestöjen naisjaostojakaan ei ehditty informoida uuden toimijan tulosta järjestökentälle. Tämä kiristi aluksi järjestöjen välejä kun olemassa olevat järjestöt kokivat uuden tulokkaan kilpailijaksi. Myöhemmin järjestöjen välit normalisoituivat ja yhteistyö alkoi sujua.

Kuten sotilaspoikienkin tapauksessa, idea perinneyhdistysten perustamisesta nousi esille samanaikaisesti monella eri paikkakunnalla. Ensimmäisenä Helsingin jälkeen yhdistyksensä perustivat raumalaiset, ja yhdistysten määrä nousi alun vilkkaan kauden jälkeen tasaisesti kunnes vuonna 2017 maassa toimi 28 eri yhdistystä, joissa oli enimmillään n. 4500 henkilöjäsentä. Kun yhdistysten määrä alussa kasvoi varsin nopeasti, huomattiin pian, että toimintaa koordinoimaan tarvittiin valtakunnallisen tason organisaatio, ja niinpä Helsingin yhdistys muuttikin vuoden 1992 syksyllä nimensä Suomen Lottaperinnettiitoksi, joka merkittiin yhdistysrekisteriin 1993. Liitolle suunniteltiin oma tunnus, tähän pohjautuva jäsenmerkki sekä vuodesta 2007 lähtien myös oma ansiomitali ja -risti.¹⁴¹

Kuva 13. Lottaperinnettiiton lippu ja ansioristi. Kuvat: Lottaperinnettiitto

Lottaperinnettiiton paikallistason toiminta tapahtuu lottaperinneyhdistyksissä. Toiminnan eri muotoina ovat olleet esimerkiksi laulutilaisuudet, esitelmät, näyttelyt retket, osanotot erilaisiin isänmaallisiin juhliin sekä paikallishistorioiden julkaiseminen.¹⁴² Ensisijaisen tehtävänsä Perinnettiitto on kuitenkin alusta lähtien nähnyt nimenomaan lottaperinteen vaalimisessa, ja tätä tehtävää se on hoitanut niin lottaineistokeräysten, museoiden kanssa tehtävän yhteistyön kuin muistolaattojen hankkimisen avulla. Perinnettiitto on myös tukenut esimerkiksi Lupaus-elokuvan tuottamista sekä korjannut yhteistyössä Kustannusosakeyhtiö Otavan kanssa oppikirjoissa esiintyneitä virheellisiä väitteitä lotista. Liitto käynnisti Lottien Suomi -historiahankkeen, joka tuotti kaikkiaan neljä tutkimusta.¹⁴³

Eräs merkittävä perinnetyön muoto on myös lottamuistomitali, jota on myönnetty vuodesta 1993 lähtien lottana tai pikkulottana toimineille naisille sekä itsenäisyytemme alkuvuosina 1918-1921 vastaavissa tehtävissä toimineille naisille. Mitali sai alkunsa Lapin lottien järjestettyä Finlandia-talon juhlien jälkeen omat juhlangansa, joihin he kutsuivat juhlapuhujaksi Jorma Järven. Juhlissa Järvelle esitettiin ajatus siitä, että lotat olisivat ansainneet oman kunniamerkkinsä. Järvi vei sitten ideaa eteenpäin ja perusti mitalitoimikunnan.¹⁴⁴ Mitaleita oli jo vuonna 1999, kuusi vuotta jakamisen aloittamisen jälkeen, jaettu

kaikkiaan 23000 kappaletta. Mitaleiden ja niihin liittyvien kunniakirjojen tuotannon rahoitti Vapaussodan Invalidien muistosäätiö, ja muistomitalitoimikunnan puheenjohtajana toimi Maanpuolustushistoriallisen yhdistyksen Jorma Järvi, joka oli myös Vapaussodan Invalidien Muistosäätiön puheenjohtaja.¹⁴⁵

Lottaperinnettä on Lottaperinliiton sekä Rintamanaisten liiton lisäksi vaalinut myös lottajärjestön omaisuuden vastaanottanut Suomen Naisten Huoltosäätiö, joka vuonna 2004 muutti nimensä Lotta Svärd Säätiöksi. Säätiön tuella ylläpidetään Syvärannan lottamuseota Tuusulassa ja säätiö on myös osallistunut mm. 1991 järjestettyjen lottajuhlien järjestelyihin sekä lahjoittanut suurikokoisia lottamerkkejä tematiikaltaan sopiviin museoihin ja tukenut taloudellisesti perinnetyötä käytännön tasolla tekeviä järjestöjä.¹⁴⁶

Neuvostoliiton hajoaminen ja uuspatriootin käännöksen eivät nostaneet uudelleen esiin ainoastaan vuonna 1944 lakkautettuja järjestöjä ja niiden jättämää perintöä, vaan ajankohtaistivat uudella tavalla myös vuoden 1918 sisällissodan muistamisen. Vuonna 1993 kolme sisällissodan valkoisen puolen muistoa vaalinutta organisaatiota, Vapaussoturien Huoltosäätiö, Tammikuun 28. päivän Säätiö sekä P. E. Svinhufvudin Muistosäätiö perustivat Vapaussodan perinliiton Vapaussoturien Huoltosäätiön maakunnallisen organisaation pohjalle kokoamaan yhteen valkoista vapaussota-näkökulmaa vaalivat kansalaiset ja järjestöt.¹⁴⁷ Liitto tekee työtä myös suojeluskunta- ja lottaperinteen säilyttämiseksi sekä tietouden levittämiseksi. Liitto toimii lähinnä alueellisten perinneyhdistysten kautta, ja sen jäsenenä on myös Akateemisen Karjala-seuran perinneyhdistys sekä jo 1930-luvulla perustettu Pohjan Poikain Yhdistys.¹⁴⁸ Vapaussodan perinliitto julkaisee Vapaussoturi-lehteä ja järjestää yksin ja yhdessä muiden perinnejärjestöjen kanssa juhla- ja esitelmätilaisuuksia. Liitto huolehtii myös Sinisen Ristin myöntämisestä.¹⁴⁹

Kuva 14. Turun tapahtumassa myynnissä oli mm. erilaisia suojeluskuntastandaareja. Tässä Helsingin suojeluskuntapiirin standaaari. Kuva: SLPL:n kuva-arkisto

Uusien järjestöjen lisäksi myös asemansa jo aiemmin vakiintuneet toimijat, kuten Maanpuolustushistoriallinen yhdistys, jatkoivat toimintaansa. Vuonna 1992 SMHY toteutti Turussa valtakunnallisen Lotta- ja suojeluskuntapäivän 28.11. Järjestelytoimikunnan puheenjohtajana toimi vuorineuvos Jorma Järvi. Päivä järjestettiin Turun Messukeskuksessa, ja se jakautui aamupäivän luento-osaan, jossa puhuivat muiden muassa lotta Annikki Iloranta, everstiluutnantti Ilmari Hakala ja SMHY:n Jorma Järvi. Iltapäivän juhlassa juhlapuheen piti Pirkko Työläjä, veteraanin tervehdyksen toi Adolf Ehrnrooth ja juhlaesitelmän piti eversti Vilho Tervasmäki. Aamun seminaariin otti osaa yli tuhat henkeä ja iltapäivän juhlaan yli 2000 henkeä.

Osana yhdistyksen tavoitteisiin kuulunutta tiedotus- ja valistustoimintaa SMHY pyrki myös vaikuttamaan kouluopetukseen ja koulukirjojen järjestöistä antamaan kuvaan. Tässä tarkoituksessa yhdistys järjesti pääkaupunkiseudun opettajille 1992 myös kaksiosaisen seminaarin suojeluskunnista ja lotista.¹⁵⁰ SMHY järjesti myös marraskuussa 1993 Karjalatalossa Helsingissä korkean profiilin seminaarin Maanpuolustusta ja kulttuuria – Suojeluskunnat ja Lotta Svärd kulttuurijärjestöinä -teemalla. Semi-

naarissa oli esitelmien lisäksi Kaartin Seitsikon musiikkiesityksiä sekä suojeluskuntien lehtiä ja soittope-
rinnettä esittelevä näyttely. Valtiovaltaa seminaarissa edusti opetusministeriön tervehdyksen tuonut ope-
tusministeri Riitta Uosukainen.¹⁵¹

Huolimatta siitä, että SMHY oli 1990-luvulle tultaessa onnistunut sinänsä vakiinnuttamaan ase-
maansa ja saanut suojeluskuntapatsaan ja lottajuhlan myötä myös jonkin verran tunnettuutta, myös suo-
jeluskuntien perinnön vaalimisesta olisi voinut 1990-luvun alussa syntyä kilpailua perinnekentälle. Kun
1991 käytiin keskustelua Vapaussodan perinneliiton perustamisesta Vapaussoturien Huoltosäätiön maa-
kunnallisen organisaation pohjalle, suunnittelutyöryhmässä mukana ollut Mikko Uola esitti, että perus-
tettavan järjestön tulisi varsinaisen vapaussodan perinteen lisäksi ottaa vaalittavakseen muun muassa
suojeluskuntien ja Lotta Svärdirin perinne. Esittipä suunnitteluryhmässä niin ikään mukana ollut Pekka
Rajamäki, että perusteilla oleva yhdistys nimettäisiin Suojeluskuntien Perinneyhdistykseksi. Sekä Uolan
että Rajamäen esityksissä keskeisenä argumenttina oli suojeluskuntien suuri rooli vapaussodassa. Koska
suunnittelutyöryhmä ei kuitenkaan voinut olla varma siitä, saataisiinko esitykselle tässä muodossa Huol-
tosäätiön hallintoneuvoston tuki, päädyttiin lopulta ”varmempaan” Vapaussodan Perinneliitto -
nimeen.¹⁵² Kuten tuonnempana osoitan, ajatus suojeluskuntaperinteen keskeisyydestä ei kuitenkaan
kokonaan hävinnyt.

Keskustelu suojeluskuntien uudelleenperustamisesta

Neuvostoliiton kaatumisen seurauksena tasavallan presidentti Mauno Koivisto julisti vuonna 1990, että
Suomi katsoo tiettyjen Pariisin rauhansopimuksen pykälien menettäneen sitovuutensa. Sopimuksen
yhdistymisvapautta rajoittanut artikla ei kuulunut julistuksessa mainittujen pykälien joukkoon, mutta
tämä johtunee siitä, että suomalaiset katsoivat sen joka tapauksessa itsestäänselvästi menettäneen merki-
tyksensä vuosikymmenien saatossa.¹⁵³ Tällöin esille nousi myös ajatus siitä, pitäisikö suojeluskuntajärjes-
tö perustaa uudestaan. Ajatus ei ollut – luonnollisestikaan – tuntematon myöskään perinnekentällä, ja
kun Helsingin suojeluskuntapiirin perinnekiltaa perustettiin 1991, perustamisesta aloitteen tehnyt ken-
raaliluutnantti Ermei Kanninen katsoi tärkeäksi korostaa, että nyt ei oltu perustamassa suojeluskuntajär-
jestöä uudelleen vaan keskityttäisiin perinnetyöhön.¹⁵⁴

Sen sijaan sotilas- ja reserviläistoiminnassa näkökulma oli toinen: esimerkiksi Suomen Soti-
las liputti numerossaan 4/1993 näkyvästi eräänlaisen vapaaehtoista maanpuolustuskoulutusta antavan
kodinturvajärjestön perustamisen puolesta. Malleina kaavaillulle järjestölle olivat pohjoismaiset vasti-
neet, jotka taas olivat aikanaan jäljitelleet monessa asiassa suomalaista suojeluskuntajärjestöä. On huo-
mattava että Maanpuolustuskoulutusyhdistys (MPK) oli tässä vaiheessa jo perustettu ja joitakin va-
paaehtoisen maanpuolustuksen kurssejakin oli jo järjestetty.¹⁵⁵

Idea uudesta järjestötoimijasta nostettiin esille myös Kadettikunnan Kylkirauta-lehdessä. Soti-
laspuolen lehtien lisäksi keskustelua aiheesta pyrki edistämään myös tuolloin Espoon kaupungin tiedo-
tuspäällikkönä toiminut Reima T. A. Luoto, joka teoksessaan ”Tarvitaanko Suomessa Suojeluskuntia
(1996) kertoo käyneensä ”pienessä piirissä” keskustelua jossa pohdittiin, millainen kaikille avoin maan-
puolustuskoulutusta antava järjestö Suomeen voitaisiin luoda ja lisäksi, voisiko tämä perustettava järjes-
tö vaalia suojeluskuntajärjestön kunniakasta perintöä. Luodon johtamissa keskusteluissa sekä hänen
vuonna 1994 laatimassaan muistiossa päädyttiin esittämään uuden laajapohjaisen, suojeluskunnaksi ni-
metyn järjestön perustamista.¹⁵⁶ Järjestön nimestä arveltiin syntyvän ”väittelyä” mutta Luodon mukaan
tämä menisi kuitenkin nopeasti ohi ja uutta järjestöä ryhdyttäisiin arvioimaan yksinomaan sen toimin-
nan, ei nimen pohjalta.¹⁵⁷ Hieman yllättäen lottajärjestön perustamista uudelleen oli väläytetty jo muu-

tamia vuosia aiemmin, mutta lottajärjestön henkiinherättäminen ei ilmeisesti synnyttänyt yhtä suuren mittakaavan keskustelua.¹⁵⁸

Myös entinen Pääesikunnan päällikkö, kenraaliluutnantti Ermei Kanninen osallistui keskusteluun suojeluskuntien uudelleenperustamisesta. Kirjassaan Suomen puolustus Kanninen argumentoi Luodon mukaan, että maanpuolustusjärjestökentällä toimivalla kolmella järjestöllä (Maanpuolustuskiltojen liitto, Reservin Aliupseerien Liitto, Suomen Reserviupseeriliitto) ei tuolloin ollut resursseja valtakunnallisiin valmius- ja koulutustehtäviin. Hän näki myös näiden järjestöjen tehtävät muualla. Argumenttina suojeluskuntien perustamisen puolesta Kanninen esitti kansalaisten mielenkiinnon maanpuolustusasioita kohtaan sekä halun saada koulutusta niissä olevan voimakkaasti kasvussa. Kanninen totesi Pääesikunnan selvittäneen maanpuolustukseen liittyviä kysymyksiä mutta tulleen selvityksessään siihen tulokseen että uutta järjestöä ei tarvittaisi. Tämän lopputuloksen Kanninen selittää osittain nykyisten maanpuolustusjärjestöjen halulla puolustaa revööriään ja toisaalta puolustusvoimien haluttomuudella luovuttaa henkilöstöä ja osuutta määrärahoista uuden järjestön käyttöön.¹⁵⁹

Kanninen on Luodon kanssa pitkälti samoilla linjoilla uuden järjestön tarpeellisuudesta, mutta toteaa lopuksi, että järjestöä ei historiallisten painolastien vuoksi voitaisi nimetä Suojeluskunnaksi – kanta jota Luoto ei hyväksy.¹⁶⁰ Luoto, joka keskustelun pohjaksi näkee suojeluskuntajärjestön toimintansa loppuvaiheessa ennen lakkauttamistaan olleen nimenomaan kansakuntaa yhdistävä, ei erottava tekijä, esittää nimenomaan suojeluskuntajärjestön perinnön tärkeimmäksi syyksi sille, miksi uusi järjestö pitäisi rakentaa nimenomaan lakkautettujen suojeluskuntien raunioille.¹⁶¹ Luoto – muiden suojeluskuntien uudelleenperustamisesta eri aikoina intoilleiden tavoin – ei tunnusta suojeluskuntien roolia lähtökohdiltaan poliittisena maanpuolustusjärjestönä, jonka poliittisuutta ei vähentänyt se että työläistäustaisia otettiin järjestöön jäseniksi. Valta järjestössä säilyi loppuun saakka porvarillisilla toimijoilla.¹⁶²

88

Luodon mukaan hänen muistiotaan ei ollut tarkoitettu ensisijaisesti julkisuuteen, vaikka asiaa ei mitenkään pyritty salailemaan. Myöhemmässä vaiheessa asiasta oli Luodon mukaan tarkoitus käydä julkinen kansalaiskeskustelu, mutta ensi vaiheessa muistio saatettiin vain suppean piirin tietoon. Tähän piiriin lukeutuivat tasavallan presidentti, puolustusministeri ja puolustusvoimien komentaja sekä 12 muuta henkilöä, joita Luoto ei nimeä. Luoto odotti ehdotuksensa saavan mainituilta tahoilta positiivisen vastaanoton, mutta sen sijaan puolustusministeriön kansliapäällikkö Aimo Pajunen luonnehtikin vastauksessaan hanketta maanpuolustustyön kannalta vahingollisimmaksi mahdolliseksi teoksi. Luoto kertoo puolustusministeriön ”vuotaneen” luottamuksellisen muistion tiedotusvälineille.¹⁶³

Suhtautumiserot suojeluskuntiin tulivat esille myös marraskuun 7. päivänä 1994 Finlandialossa järjestetyssä suojeluskuntajärjestön lakkauttamispäivän 50-vuotismuistojuhlissa, jossa Puolustusvoimien aiempi komentaja, kenraali Sutela kaipasi juhlapuheessaan järjestökentälle suojeluskuntien manttelinperijää – tosin puolustusvoimiin kuuluvana.¹⁶⁴ Silloinen komentaja Gustav Hägglund puolestaan oli tervehdyksessään sitä mieltä että tällaiselle järjestölle ei ole tarvetta, vaan vapaaehtoinen maanpuolustustyö on mahdollista organisoida puolustusvoimien puitteissa, ja tällöin ei riskeerata kansan jakautumista.¹⁶⁵ Nämä juhlat toimivat julkisen keskustelun lähtölaukauksena. Reserviläisjärjestöistä Reservin Aliupseerien Liitto kiirehti julistamaan suojeluskuntajärjestön jälleenperustamishankkeet epäluottamuslauseeksi puolustusvoimille ja Reserviupseeriliittokin irtisanoutui tällaisista aikeista.¹⁶⁶ Kenties saamansa palautteen perusteella Luoto muutti linjaansa ja esittikin Helsingin Sanomiin laatimassaan kannanotossa että järjestöä ei välttämättä tarvitsisi nimetä suojeluskunnaksi. Kun puolustusministeriö ja puolustusvoimat kuitenkin olivat juuri asettamassa kenraali Jaakko Valtasen johtamaa omaa vapaaehtoisen maanpuolustuksen organisointia pohtivaa työryhmäänsä, katsoi Luotokin parhaaksi jäädä odottamaan raportin valmistumista.¹⁶⁷ Maaliskuun lopulla 1995 raportti sitten julkaistiin: siinä suhtauduttiin suojeluskuntien uudelleenperustamisajatuksen kielteisesti. Pääperustelunaan Valtasen työryhmä esitti,

että kaikki aseellisen koulutuksen antaminen tulisi jatkossakin keskittää Puolustusvoimiin, jotta yleisen asevelvollisuuden kautta voitaisiin ylläpitää kansalaisten luottamusta maanpuolustukseen. Toiminnan hajauttaminen järjestöihin voisi rapauttaa tuon luottamuksen, mikä olisi äärimmäisen vahingollista.¹⁶⁸

Suojeluskuntatoimikunta, kuten Luoto sujuvasti nimittää aina tarpeen mukaan epäviralliseksi tai puoliviralliseksi kuvaamaansa ryhmää, järjesti lokakuussa 1995 keskustelutilaisuuden Katajanokan kasinolla. Keskustelutilaisuuden päätteeksi valittiin viisihenkinen työryhmä kehittelemään ajatusta uudesta järjestöstä edelleen ja käymään dialogia puolustusvoimien kanssa. Suppeamman työryhmän työtä tuki Ermei Kannisen kokoama laajempi ryhmä, joka maanpuolustusjärjestökentällä tapahtuneiden muutosten ja puolustusvoimien tammikuussa 1996 julkaisemien ohjeiden jälkeen päätyi lopulta julkaisemaan kannanoton, jossa se esitti, että lotta- ja suojeluskuntajärjestöjä ei perustettaisi uudelleen, mutta että niistä tulisi soveltuviissa tilanteissa ottaa esimerkkiä nykypäivään.¹⁶⁹

Keskustelu suojeluskuntien perustamisesta uudelleen ei kuitenkaan päättynyt vielä tähän. Suojeluskuntaa muistuttavan järjestön perustamista viritteli jo 1990-luvulla varkautelainen yksityishenkilö, jonka tavoitteena oli 1994 perustaa ampumakoulutusta antava Varkauden Maanpuolustajat -yhdistys, joka olisi avoin kaikille ”hyvämaineisille” suomalaisille.¹⁷⁰ Hanketta käsiteltiin ennen luvan epäämistä aina sisäministeriössä ja puolustusministeriössä asti.¹⁷¹

Vuonna 2005 puolestaan kotkalainen vartiointialan yrittäjä pyrki perustamaan Suomen Suojeluskunta ry:n joka olisi tarjonnut jäsenilleen turvallisuuspalveluita ja koulutusta ampuma-aseiden käytössä, koska ”Ihmisten pitää pystyä puolustamaan maataan”.¹⁷² Hän ei kaavailut järjestöstään kaiken kansan maanpuolustusjärjestöä: jäseniksi eivät olisi päässeet vasemmistopuolueiden jäsenet, vasemmistolaisesti ajattelevat eivätkä ammattiyhdistysliikkeen jäsenet. Hanke kohtasi vastustusta niin lääninhallituksen, hallinto-oikeuden kuin puolustusvoimienkin taholta: järjestön perustaminen evättiin, koska Suomessa ei voi toimia sotilaalliseen tapaan toimivia yhdistyksiä, joiden toimintaan sisältyy aseiden käyttö muuhun kuin metsästyksen. Puolustusvoimat taas kieltäytyi luovuttamasta järjestön käyttöön Suojeluskunta-nimeä. Yrittäjä aikoi kuitenkin jatkaa toimintaa myös ilman rekisteröityä yhdistystä.¹⁷³

Edellä esitellyt hankkeet voidaan selkeästi nähdä poliittisen kentän oikeaan äärilaitaan sijoittuvan henkilön pyrkimyksenä hyödyntää suojeluskunta-nimeä oman sotilaallisen järjestön perustamiseen. Luodon yritys puolestaan oli maltillisempi ja mikä olennaisinta, hankkeella oli paitsi sotilaskoulutukseen, myös perinnetyöhön liittyviä tavoitteita. Vartiointialan yrittäjä on sittemmin perustanut Suojeluskuntien perinneyhdistyksen, jonka tavoitteena on edelleen uuden suojeluskunnan perustaminen.

Puhtaasti perinnetyön kenttään sen sijaan lukeutuvat kolme 2000-luvulla perustettua suojeluskuntien perinneyhdistystä, nimittäin Vakka-Suomen suojeluskuntien perinneyhdistys, joka alkujaan oli perustettu Vapaussodan perinneyhdistyksenä ja sittemmin Mikko Uolan esityksestä muuttanut nimensä, Pohjois-Kymenlaakson Suojeluskunnan perinneyhdistys ja Pohjois-Karjalan suojeluskuntien perinnekilta. Näiden yhdistysten tavoitteena on nimenomaan siirtää jälkipolville suojeluskuntien perinteitä. Yhdistysten tärkeimpiä toimintamuotoja ovat muun muassa julkaisutoiminta, muistolaattojen pystytys, aineiston keruu ja esitelmätilaisuudet sekä retket. Pohjois-Karjalan yhdistys on järjestänyt myös suojeluskuntahihtiä.¹⁷⁴ Tällaisten suojeluskuntien perintöä vaalivien yhdistysten perustamiseen puolustusministeri Elisabeth Rehn kannusti jo vuonna 1994¹⁷⁵

Muutoksia, uutta toimintaa sekä siirtymä uudelle vuosituhannelle

1990-luvun alussa perinnetyön kentälle perustettiin uusia yhdistyksiä varsin kiivaaseen tahtiin. Vaikka monet yhdistyksistä – esimerkiksi Sotilaspoikien perinnekilat tai Lottaperinneyhdistykset – keskittyivät vain tiettyyn suojeluskuntaperheen osaan, kentällä oli havaittavissa myös päällekkäisyyttä esimerkiksi Suomen Maanpuolustushistoriallisen yhdistyksen ja sen alaisten kiltojen sekä Lottaperinneliiton ja sen alueellisten yhdistysten välillä. SMHY katsoi edustavansa lottaperinnettä perinnekentällä oikeutetusti, sillä Puolustusministeriö oli myöntänyt yhdistykselle oikeuden suojeluskuntatunnuksen käyttöön perinnetyössä 1995. Oikeuden lottatunnuksen käyttöön perinnetyössä yhdistykselle antoi puolestaan Suomen Naisten Huoltosäätiö 1989.¹⁷⁶ Suojeluskuntaperinnettä vaalivia järjestöjä alkoi 1990-luvun alussa enenevässä määrin syntyä järjestökentälle. Tällöin syntyi myös erilaisia suojeluskuntajärjestön kilpitunnuksella varustettuja myyntituotteita, kuten vaikkapa vuonna 1994 suojeluskuntien lakkauttamisen 50-vuotismuistovuonna lanseerattu kaupallinen, Markku Vainion suunnittelema ja entisen eduskunnan puolustusvaliokunnan puheenjohtaja Kalevi Lammisen vetämän mitalitoimikunnan koordinoima Suojeluskuntien perinnemitali, jonka myynnistä saadut tulot luvattiin ohjata ”Suojeluskuntien perinnetoiminnan rahoittamiseen”. Mitalilla oli toki jakosäännöt ja sitä piti anoa, mutta jakoperusteet olivat huomattavan löyhät.¹⁷⁷

Kuva 15. Suojeluskuntien perinnemitali. Kuva: SLPL:n kuvaarkisto

Suojeluskuntatunnuksien kaupallisesta käytöstä ei pidetty perinnekentällä.¹⁷⁸ Kaupallisten ”suojeluskuntatuotteiden” lisääntyessä Puolustusministeriö omaksui kannan jonka mukaan se piti itseään tunnuksen oikeudenomistajana, koska lakkautettu järjestö oli toiminut kiinteässä yhteydessä Puolustusvoimien kautta. PLM linjasi, että lakkautetun järjestön tunnusten käyttö perinnetoiminnassa on ymmärrettävää mutta kaupallisessa toiminnassa tunnusta ei saa käyttää virheellisten mielleyhtymien välttämiseksi.¹⁷⁹ Tämä linjaus ei kuitenkaan hillinnyt suojeluskuntatuotteiden myyntiä.¹⁸⁰

Vuoden 1994 kohokohdaksi perinnetyössä muotoutui SMHY:n Finlandia-talolla järjestämä suojeluskunta- ja lottajärjestön lakkauttamisen 50-vuotismuistujuhla, johon presidentin lisäksi osallistui muuta korkeaa valtionjohtoa ja puolustusvoimien edustajia.¹⁸¹

Poliittisen ilmapiirin vapauduttua Neuvostoliiton kaatumisen seurauksena SMHY päätti alkuvuodesta 1995 ryhtyä muuttamaan nimeään. Uudeksi nimeksi haluttiin Suojeluskunta- ja Lottaperinnetoimintaliitto ry. Nimenmuutoksen taustalla oli halu vaihtaa alkuperäinen ”matalan profiilin” nimi vastaamaan paremmin yhdistyksen tarkoitusta ja kohderyhmää.¹⁸²

SMHY:n nimenmuutospyrkimys herätti kuitenkin kitkaa perinnekentällä. Suomen Lottaperinnetoimintaliitto ry. katsoi että uusi, haluttu nimi oli liian lähellä sen omaa nimeä ja pelkäsi nimenmuutoksen toteutuessaan aiheuttavan sekaannusta. Sen sijaan että Lottaperinnetoimintaliitto olisi keskustellut asiasta SMHY:n kanssa, yhdistyksen edustajat kirjelmöivät suoraan oikeusministeriöön esittäen nimenmuutoksen hylkäämistä.¹⁸³ Lottaperinnetoimintaliiton kanta suretti erityisesti SMHY:n puheenjohtaja Jorma Järveä, joka vetosi tuttavuuksiensa kautta Lottaperinnetoimintaliiton Raili Malmbergiin ja kertoi SMHY:n sisäpiiriin pettyneen Lottaperinnetoimintaliiton suhtautumiseen, jopa

nimitelleen sitä sabotaasiksi. Järvi kuvasi tavoitettaan tehdä uudistetusta järjestöstään eräänlainen maanpuolustusperinteen yhteistyöfoorumi sekä vetosi Malmbergiin ja ehdotti Lottaperinneliitolle että järjestö vetäisi kantelunsa takaisin, jotta asiaa ei tarvitsisi päästää laajempaan julkisuuteen.¹⁸⁴ Lottaperinneliiton omaksuma linja lienee ollut erityisen katkera pala juuri Järvelle, jonka tavoitteena oli, kuten olen Helsingin suojeluskuntapiirin perinnekillan käsittelyn yhteydessä todennut, 1990-luvun alkupuolelta saakka ollut yhden keskitetyn, kaikki suojeluskuntaperheen perheenjäsenet kattavan järjestön luominen SMHY:n pohjalta. Lopulta SMHY:n uusi nimi vahvistettiin muodossa Suojeluskuntien ja Lotta Svärdin Perinteiden Liitto ry. Nimestä käyty kiista hiersi kuitenkin pitkään SLPL:n ja Lottaperinneliiton välejä, joiden voi katsoa normalisoituneen vasta vuosituhannen vaihduttua.

Suomen Maanpuolustushistoriallisen yhdistyksen nimi- ja organisaatiouudistus ei tuonut toivottua selkeyttä perinnekentälle, kun jo olemassa olleet yhdistykset eivät tahtoneet sopeutua yhden keskitetyn toimijan malliin ja koordinaatioon vaan jatkoivat omia toimintatapojaan. Myös myöhemmät yritykset koordinaation luomiseksi, kuten vaikkapa Helsingin Suojeluskuntapiirin perinnekillan 2012 käynnistämä Maanpuolustusperinteen foorumi, kaatuivat kunkin yhdistyksen haluun säilyttää itsenäinen toimintakulttuuri. Maanpuolustusperinteen foorumin tavoitteena ei ollut yhdistysten pakkoliittäminen toisiinsa, vaan yhteistyön koordinointi, joka olisi pitkällä aikavälillä saattanut johtaa esimerkiksi yhdistysten yhteisiin toimintasuunnitelmiin ja sitä kautta luontevaan lähentymiseen. Koordinoinnilla oli tavoitteena välttää tilanteet, joissa eri yhdistykset kilpailisivat samoista luennoitsijoista, tiloista tai median ja jäsentensä huomiosta. Maanpuolustusperinteen foorumia pidettiin periaatteessa hyvänä asiana ja sille annettiin kiitosta, mutta uusien toimintatapojen siirto käytäntöön ei onnistunut, kun neuvottelupöydässä oli monta yhdistystä, joilla oli eri vuosipäivät, erilainen tiedotusrytmi ja erilaiset toimintakulttuurit. Tätä kirjoitettaessa yhteistoimintaa yritetään rakentaa uudelleen.¹⁸⁵

91

Nimenmuutoksen myötä SLPL pyrki uusimaan myös toimintatapojaan. Aiemmin vahvasti henkilöjäsenyyteen perustuneen SMHY:n toimintamallin tilalle kaavailtiin nyt paikalliskiltoihin perustuvaa toimintamallia, jota toteutettiin käytännössä jo esimerkiksi Helsingissä ja Oulussa. SLPL:stä pyrittiin siis muodostamaan jo olemassa olevien Sotilaspoikien Perinnekiltojen liiton ja Lottaperinneliiton kaltainen keskusliitto, johon jäsenet liittyisivät paikalliskiltojen kautta. Vanhat henkilöjäsenet tosin olisivat jatkosakin liiton jäseniä.¹⁸⁶ Uuden toimintamallin toivottiin tuovan jäsenille enemmän hyötyä paikallistason toiminnan muodossa: tähän asti SMHY:n toiminta oli sääntömääräisten kokousten lisäksi painottunut patsashankkeen ja lottajuhlan sekä suojeluskuntien 75-vuotisjuhlan kaltaisiin suurhankkeisiin, jotka eivät tarjonneet rivijäsenelle suurtakaan mahdollisuutta osallistua yhdistyksen toimintaan

SLPL:n toiminta uudessa organisaatiomuodossa käynnistyi varsin vauhdikkaasti. Samassa jäsen-tiedotteessa, jossa liitto informoi jäseniä organisaatiomuutoksestaan, se muistutti myös toimintarahastostaan, josta voitiin myöntää apurahoja nimenomaan suojeluskuntia ja Lotta Svärd -järjestöä koskevaan tutkimukseen. SMHY oli muodostanut toimintarahaston vuonna 1989 patsashankkeen ylijäämävaroista, ja siitä muotoutuikin keskeinen osa SLPL:n toimintaa.¹⁸⁷

Tiedotteessa jäseniä kehoitettiin myös tutustumaan Seinäjoen Suojeluskunta- ja Lottamuseossa avattuun suojeluskuntaurheilua ja lottien liikuntaa käsittelevään näyttelyyn, jonka käsikirjoitus oli Jorma Järven käsialaa. Yhdistys järjesti jäsenilleen junamatkan 9.11.1995 järjestettyihin näyttelyn avajaisiin, jonne puolustusvoimien tervehdyksen toi puolustusvoimain komentaja, kenraali Gustav Hägglund.¹⁸⁸

2000-luvulle tultaessa perinnekenttä oli jo saavuttanut vakiintuneen muotonsa eikä uusia yhdistysten perustamisia nähty vuonna 2003 perustettua Tammenlehvän Perinneliittoa lukuun ottamatta, johon myös SLPL liittyi jäseneksi Lottaperinneliiton ja Sotilaspoikien Perinneliiton tavoin. Kaikilla suojeluskuntaperheen jäsenillä oli oma järjestönsä ja 1990-luvulla ilmenneet ristiriitaisuudet ja päällekkäisyydet eivät enää rasittaneet järjestöjen välejä yhtä voimakkaasti kuin menneisyudessa.

Perinnetyöhön saatiin myös uusia työvälineitä kun Kari Selenin Sarkatakkien maa -historiateos ilmestyi 2001 ja Selénin ja Ali Pylkkäsen laatima Sarkatakkien armeija -teos ilmestyi vuonna 2004. Nämä kirjat syntyivät Kari Selenin vuonna 1992 Suomen sotahistorian komissiolle tekemän aloitteen seurauksena ja osin opetusministeriön rahoituksella. Kirjat muodostivat ensimmäisen kattavan esityksen suojeluskuntajärjestön toiminnasta sen synnystä lakkauttamiseen saakka sitten Hersalon ja Raikkalan vuosina 1955–1964 laatiman, Hatan kustantaman kolmiosaisen suojeluskuntain historian.¹⁸⁹

Uuden vuosituhannen alku ei kuitenkaan ollut perinnetyön kentällä pelkkää auvoa: yhtäältä ongelmaksi alkoi muodostua jäsenkunnan ikääntyminen, mikä aiheutti monessa yhdistyksessä jäsenmäärän laskua ja toiminnan kuihtumista.¹⁹⁰ Lottaperinneliiton alaisissa lottaperinneyhdistyksissä, joiden toiminnassa oli mukana pikkulottia ja nuorempia polvia, tämä kehitys ei ollut yhtä dramaattista kuin monissa muissa yhdistyksissä, vaan monia lottaperinneyhdistyksiä perustettiin vasta 2000-luvun puolella.¹⁹¹ Toisaalta Lottaperinneliiton puheenjohtaja Pia Lindellin mukaan myös lottaperinneyhdistysten toiminnassa nuorten saaminen mukaan ollut ongelma, koska suuri osa toiminnasta on edelleen suunnattu lotille/pikkulotille ja tapahtumia järjestetään usein virka-aikana.¹⁹²

Jäsenmäärän muutosten lisäksi myös toimintamuodot muuttuivat, kun muistolaatat oli jo pitkälti hankittu ja patsaat pystytetty sekä historiaprojektit toteutettu, eivätkä ikääntyvät jäsenet pystyneet osallistumaan retkille. Kuten aiemmin osoitin, esimerkiksi SLPL:n toiminta pelkistyi 2000-luvun alussa lähinnä tutkimusten ja vastaavien hankkeiden tukemiseen apurahoin. Vuonna 2008 tosin järjestettiin Helsingin yliopiston juhlasalissa suojeluskuntien perustamisen 90-vuotisjuhla, jonne puolustusvoimien komentaja toi tervehdyksensä. Uusiakin perinnetoiminnan muotoja syntyi: pieni joukko reserviläisaktiiveista innostui reenactment-toiminnasta, ja Suomessa alettiin järjestää perinneaseamuntoja, joihin innokkaimmat ottivat osaa suojeluskunta-asein ja -univormuin varustautuneina. Tämä toiminta ei kuitenkaan tapahtunut perinnekentän järjestötoimijoiden piirissä, ja se, kuinka paljon suojeluskuntatietoutta harrastajat lopulta omaksuivat, lienee ollut yksilöstä riippuvaista.¹⁹³

Kehityksen suunta sai ainakin osan perinnekentän toimijoista, ja erityisesti Suojeluskuntien ja Lotta Svärdin Perinteiden Liiton, pohtimaan välitettävän perinteen sisältöä sekä sitä, miksi perinnetyötä oikeastaan tehdään. Tämän pohdinnan tuloksena kävi ilmi, että monien yhdistysten toiminta noudatti edelleen alkuperäisten perustajajäsenten linjoja. Usein tällainen toiminta oli varsin sisäänpäinlämpiävää, eikä sen avulla saatu houkutelua nuorempia polvia mukaan toimintaan. Ratkaisuna esitettiin, että yhdistysten tulisi rohkeasti uudistua ja ryhtyä toimimaan nykyajan pelisäännöillä. Tämän saavuttamiseksi SLPL, jota rivien harveneminen kenties kovimmin koetteli, teki vuonna 2011 sääntöuudistuksen, joka purki yhdistyksen kohtuuttoman raskasta, MPHY:n ajalta peräisin olevaa hallintorakennetta, joka oli suunniteltu huomattavasti suuremman keskusjärjestön tarpeisiin. Hallinnon keventäminen vapautti voimavaroja käytännön perinnetyöhön.¹⁹⁴

Yksi merkittävimmistä avauksista uudistusprosessissa oli perinne.fi-sivuston avaaminen internetiin. Sekä Helsingin suojeluskuntapiirin perinnekilta että SLPL olivat jo useamman vuoden todenneet, että tutkimukseen perustuvaa tietoa tarjoilevalle sivustolle olisi tarvetta internetissä. Järjestöt päättivät muiden tahojen tukemana toteuttaa verkkosivuston, joka vastaisi tähän kysyntään. Sivuston suunnittelu aloitettiin 2011, ja esikuvana sivustolle toimivat Kadettikunnan toteuttamat kouluopetukseen suunnatut multimediahankkeet. Sivuston toteuttamista tukivat taloudellisesti Urlus-säätiö, Sotavahinkosäätiö sekä Jenny ja Antti Wihurin rahasto sekä Lotta Svärd Säätiö.¹⁹⁵ Sivuston suojeluskuntaosuuden tekstit laati FM Marko Halonen ja lottaosuuden teksteistä vastasi FT Tiina Kinnunen.¹⁹⁶ Sivuston pääasiallinen sisältö muotoutui järjestöjen historian kuvauksien lisäksi myös perinnetyön toimijoiden listauksesta sekä perinnetyön vaiheiden kuvaamisesta. Sivusto julkistettiin marraskuussa 2014, ja sen kehittä-

tämistä on sittemmin jatkettu.¹⁹⁷ Sivusto onkin muodostunut tärkeäksi perinnetyön työvälineeksi, ja sillä on Opetushallituksen ja HYOL:in hyväksyntä oppimateriaalikäyttöön.

Lotta Svärd

Suojeluskuntajärjestö

Tietoja sivustosta

Kuva 16. perinne.fi -sivuston etusivu

93

Toinen perinnetyön kannalta tärkeä 2000-luvulla luotu työväline on vapaaehtoisen maanpuolustuksen perinnekirjasto, jonka suunnittelu aloitettiin 2016 Markus Anajan esityksestä.¹⁹⁸ Döbelninkadulle on Urlus-säätiön ja Lotta Svärd säätiön tuella sittemmin koottu runsaasti lottiin ja suojeluskuntiin liittyvää kirjallisuutta, ja kirjastoon on myös liitetty Jääkärisäätiön kirjasto.¹⁹⁹

Internetsivuston ja perinnekirjaston luomisen lisäksi SLPL:n toiminnan kohokohtiin 2000-luvulla lukeutuu myös suojeluskuntien perustamisen 100-vuotisjuhla, joka järjestettiin 2.8.2018 SLPL:n ja Helsingin perinnekillan yhteisenä ponnistuksena. Lähinnä järjestön omalle väelle ja sidosryhmille suunnattu juhla järjestettiin Tuusulan Taistelukoululla, ja siihen kuuluivat seppeleenlaskut Seinäjoella suojeluskuntapatsaan luona, Lahdessa sotilaspoikapatsaalla, Tuusulan lottapatsaalla sekä Hietaniemen sankarihautausmaalla. Varsinainen juhla jakautui seminaaripäivään sekä iltatilaisuuteen Taistelukoulun

Kuva 17. Suojeluskuntajärjestön Perinteet ry –järjestön tunnus.
Kuva: SLPL:n arkisto

upseerikerholla. Seminaaritalaisuudessa puhujina olivat lottahistorioitsijat FT Annika Latva-Äijö ja FT Seija-Leena Nevala sekä suojeluskunnista sotavuosina esitelmöinyt VTT Olli Kleemola. Tilaisuuteen toivat tervehdyksensä puolustusministeri Jussi Niinistö (tervehdyksen luki everstiluutnantti Tapio Niitynperä), Puolustusvoimat sekä Viron Kaitseliitin komentaja, kenraalimajuri Meelis Küli. Seminaarin avaus- ja päätöspuheenvuorot esitti SLPL:n puheenjohtaja Markus Anaja. Seminaarin jälkeen vieraila oli mahdollisuus tutustua Taistelukoulun perinnekokoelmaan. Seminaaripäivän jälkeisenä päivänä järjestettiin Tuusulassa Suojeluskuntien ja Lotta Svärdin perinteiden liiton liittokokous.²⁰⁰

Vaikka 100-vuotisjuhla, toisin kuin monet aiemmista juhlista, oli suunnattu liiton omalle väelle ja tärkeimpien sidosryhmien edustajil-

le, sen merkittävyttä lisää se tosiseikka, että kyseessä oli viimeinen juhla, jonka vanhan muotoinen liitto järjesti. Suojeluskuntien ja Lotta Svärdin Perinteiden liitto oli nimenmuutoksensa jälkeen hankalassa välikädessä. Jorma Järven johdolla liitto oli, kuten olen osoittanut, tavoitellut kattojärjestön asemaa perinnekentällä, mutta ei ollut onnistunut tässä. Suojeluskuntaperheen eri jäsenille oli perustettu omia järjestöjään, ja SLPL ei ollut saavuttanut myöskään tavoittelevansa johtajuutta niiden suhteen. Yritykset synergian luomiseksi perinnekentän järjestöjen kesken epäonnistuivat, koska eri toimijat eivät olleet valmiita yhteistyön nimissä tinkimään itsenäisyydestään. Vastaavasti liitto ei myöskään tarjonnut jäsenilleen kouriintuntuvia etuja, joten sen toiminta jäi varsin vähäiseksi ja sen tunnettuus oli heikko sekä jäsenmäärä laskeva.²⁰¹ SLPL:n johto oli tunnistanut ongelmat jo 2011 ja asetti syksyllä 2018 työryhmän organisoimaan liiton uudistamista. Työryhmän visiona oli aluksi eri fokuksella toimivien perinneyhteisöjen yhdistyminen, mutta koska tämä tavoite ei vaikuttanut realistiselta lyhyellä tähtäimellä, lähdettiin ensi sijaisesti tavoittelemaan parempaa yhteistyötä ja reviiirijakoa nykyisten järjestöjen puitteissa. Mikäli tämä tavoite saavutettaisiin, sen toivottiin myös vaikuttavan koko perinnekentän imagoon selkiyttävästi, sillä nykyisellään perinnekenttä on, kuten aiemmin todettu, hajanainen ja järjestöillä on monesti ”päällekkäisiä reviierejä”. Useiden suunnitteluvaiheiden jälkeen päädyttiin ratkaisuun, jossa SLPL:n liittoluonne muutettaisiin säätiön tapaisesti toimivaksi yhdistykseksi. Nimeksi valikoitui Suojeluskuntajärjestön Perinteet ry – Skyddskårstraditioner rf. Järjestö toimisi edelleen valtakunnallisella tasolla ja nykyinen jäsenkunta säilyisi.

Hallintoa kevennettäisiin muun muassa järjestämällä yleiskokouksia joka toinen vuosi aikaisemman vuosittaisen sijaan. Järjestön toiminta keskittyisi lähinnä valtakunnallisiin pitkäkestoisiin hankkeisiin, esimerkkinä verkkosivusto perinne.fi ja Vapaehtoisen maanpuolustuksen perinnekirjasto. Perinneytön ensisijaisena kohteena olisi suojeluskuntajärjestö, mutta taustalla olisi koko suojeluskuntaperhe, jossa huomioidaan myös Lotta Svärd, suojeluskunta-/sotilaspojat ja lottatyöt/pikkulotat. Yhteisöjäsen-
94 ten toiminta jatkuisi itsenäisesti kuten tähänkin asti.²⁰²

Vuonna 2021 syntyvän uudenlaisen yhdistyksen ensimmäisiin ponnistuksiin lukeutuu Lotta Svärdin perustamisen 100-vuotisjuhlavuosi, jonka järjestelyissä SLPL on mukana. 8. lokakuuta järjestetään Helsingissä juhlaseminaari lottajärjestön naisten esikuvaroolista nykyajan vaikuttajajäsenille, 10.10 pidetään Helsingin tuomiokirkossa juhlamessu, jossa tasavallan presidentin puoliso Jenni Haukio pitää saarnan. Lisäksi juhlavuotta vietetään eri puolilla Suomea pystytettävissä pop up -”kanttiineissa”, joissa annetaan esimerkiksi erilaista turvallisuuskoulutusta. Kanttiinien ylläpidosta vastaavat paikalliset lottaperinneyhdistykset. Tammikuussa vietettiin lottaruokaviikkoa, ja lisäksi Lottamuseolla avautui vappuna uusi Lotta Svärd – 100 vuotta yhteiskuntavastuuta -juhlanäyttely uhlavuoden suunniteltua kerroksellisuutta korostavat myös Fazerin kanssa yhteistyössä lanseerattu lottasuklaa sekä Postin kanssa toteutettu lottapostimerkki.²⁰³ Tällaisten suunnitelmien voisi ajatella tuovan juhlan laajempien kansalaispiirien tietoon kuin yksittäisen, vaikka näyttävästikin uutisoitujen juhlien. Lähtökohdat onnistumiselle ovat vähintään kohtuulliset, sillä aina Finlandia-talon lottajuhlasta lähtien lottaperinneytön parissa toimineet henkilöt ja yhteisöt ovat työskennelleet määrätietoisesti vahvistaakseen lottien arvostusta kansalaisten mielisä. Tässä on myös onnistuttu hyvin.²⁰⁴ Tätä kirjoitettaessa vielä voimissaan oleva koronapandemia saattaa kuitenkin hankaloittaa juhlavuoden toteuttamista suunnitellusti.

Perinnetyö ennen, tänään ja huomenna

Kuten olen tutkimuksessani osoittanut, suojeluskuntaperheeseen kohdistuva perinnetyö on vuonna 1944 tapahtuneen järjestöjen lakkauttamisen jälkeen ehtinyt käydä läpi monenlaisia murroksia. Ensin epävirallisesti organisoitunut perinnekehä sai oman yhdistyksensä 1981 kun SMHY perustettiin. 1990-luvulla uuspatriottinen käänne toi lopullisen yhteiskunnallisen hyväksynnän perinnetyölle ja omat järjestöt kaikille suojeluskuntaperheen jäsenille. Tuolloin järjestökentällä alkoi jo olla päällekkäisyyksiä ja kilpailua, jotka kiristivät järjestöjen välejä. Kun nämä kiistat saatiin sovittua, oli edessä uusi, jäsenkunnan ikääntymisestä ja rivien harvenemisestä johtuva murros. Murroksen vaikutukset korostuivat erityisesti perinnetyön kentällä, jossa toimijoista monet, esimerkiksi Jorma Järvi tai Ermei Kanninen, olivat mukana monen eri järjestöjen toiminnassa. Murroksen vaikutuksia voimisti myös se, että monet yhdistykset halusivat pitää kiinni itsenäisyydestään, mikä hankaloitti erilaisia yhteistyöpyrkimyksiä ja synergian etsintää.

Toimintansa alusta asti käytännössä kaikki perinnekehän järjestöt ovat pyrkineet siirtämään kulttuuriperintöä nuoremmille sukupolville ja saamaan näitä mukaan toimintaansa. Tämä ei ole kuitenkaan kaikissa järjestöissä onnistunut, mikä saattaa osaltaan johtua siitä, että toiminta on ollut kovin sisäänlämpivää ja lähinnä perustajapolvelle suunnattua. Monesti esimerkiksi keskusteluja välitettävän perinteen luonteesta ei ole katsottu tarpeelliseksi käydä, jos yhdistyksen perustaneen joukon silmissä tämä on itsestään selvää. Tällöin ”uskovaiset puhuvat uskovaisille”. Uusien jäsenten on kuitenkin hankala tulla mukaan järjestön toimintaan, jos heille ei muodostu yksiselitteistä käsitystä siitä, millaisia arvoja ja sisältöjä yhdistys kannattaa. Mikä on se perinne, jota yhdistys välittää? Keille perinnettä on tarkoitus välittää? Tämä on tietysti täysin hyväksyttävää, mikäli perinnejärjestön ”elinkaaren” halutaan olevan yksinomaan perustajapolven mittainen.

Aatteellisessa työssä, kuten perinnetyössä, arvot ovat luonnollisesti keskiössä. Kuten edellä toteisin, Finlandia-Talossa 1991 järjestetty lottajuhla sekä 1990-luvun alusta saakka jatkunut Lottaperinnettiön ja paikallisyhdistysten työ ovat johtaneet siihen, että lottajärjestön työ sekä lottina toimineet naiset nauttivat tänään suomalaisessa yhteiskunnassa verrattain korkeaa arvostusta, jopa niin, että lottien monesti tulkitaan edustavan sota-ajan naiseutta kokonaisuudessaan, vaikka asia ei tietenkään ole näin. Osaltaan tähän on myös vaikuttanut se, että Rintamanaisten liitto tarjosi rintamalla olleille lotille jo varsin aikaisin mahdollisuuden järjestäytymiseen. Suojeluskuntalaisten kohdalla järjestäytyminen tapahtui myöhemmin, jos ylipäätään: monet nuoremmista, viime sotiin osallistuneista suojeluskuntalaisista lienevät itsekin mieltäneet itsensä ensi sijassa sotaveteraaneiksi ja järjestäytyneet sotaveteraanijärjestöjen kautta. Vanhemmat, sotiin osallistumattomat suojeluskuntalaiset taas olivat esimerkiksi Maanpuolustushistoriallisen yhdistyksen perustamishetkellä jo verrattain iäkkäitä. SLPL:n johto tunnisti tämän ”identiteettiongelman” ja on pyrkinyt huomioimaan sen strategiassaan.

Myöhäisen ja vähäisen järjestäytymisen lisäksi suojeluskuntalaisten nauttimaan arvostusta rasittavat epäilemättä myös sisällissodan valkoinen terrori tai Mäntsälän kapina. Tuoreemmista tapahtumista vaakakupissa saattaa painaa myös 1990-luvulla suojeluskuntien uudelleenperustamisesta käyty debatti, johon liittyi ylilyöntejä, kuten pyrkimys perustaa suojeluskunta, johon ei otettaisi vasemmistolaisia. Yhtä kaikki, vaikka suojeluskunnan maine on – epäilemättä valistus- ja perinnetyön ansiosta – parantunut merkittävästi ajasta, jolloin suojeluskuntia räikeimmillään verrattiin SS-joukkoihin, järjestöä ei ole edes uuspatriottisen käänteen seurauksena nostettu samalla tavoin ”kansakunnan kaapin päälle” kuin lottajärjestö. Siksi suojeluskuntien perinnetyön jatkuvuuden ongelma on tällä hetkellä suurempi kuin vaikka lottaperinnetyössä.

Mitä suojeluskuntien perinnetyössä olisi sitten syytä tehdä, jotta aineellinen ja aineeton kulttuuriperintö saataisiin siirtymään tuleville sukupolville? Tyhjentävää vastausta ei tämän tutkimuksen puitteissa voida antaa, mutta menneisyyttä tarkastelemalla voidaan havaita muutamia kehityskulkuja, joita tarkastelen seuraavaksi.

Monissa perinnekentällä toimivissa ja toimineissa yhdistyksessä johtavissa asemissa olevat henkilöt ovat olleet taustaltaan sotilaita. Tämä on tietysti ymmärrettävää, olihan Suojeluskuntajärjestö aikanaan Suomen suurin maanpuolustusjärjestö. Sotilastaustasta on monesti myös etua, kun esimerkiksi juhlassa tai tapahtumassa tarvitaan Puolustusvoimien tukea. Riskinä on kuitenkin, että yhteydet siviiliyhteiskuntaan jäävät tällöin lapsipuolen asemaan, mikä voi osaltaan olla perinteen siirtämistä hankaloittava tekijä.

Perinnetyön muodot ovat monissa yhdistyksissä säilyneet samanlaisina kautta vuosikymmenien ja kautta koko maan: muistolaattojen kiinnitystä, muistomerkkejä ja historiikkeja, sekä vuosittain toistuvia kunnianosoituksia tiettyinä muistopäivinä. Tutkitun aineiston perusteella nämä toimintamuodot, vaikka saattavatkin tyydyttää yhdistyksen nykyistä jäsenistöä, eivät riitä sitouttamaan nuorempaa polvea mukaan toimintaan. Lisäksi näiden perinnetyön muotojen polut on kuljettu loppuun siinä vaiheessa, kun patsaat on pystytetty, historiikit julkaistu ja muistolaatat kiinnitetty.

Perinnetyön sisältöä ja väyliä pitäisi siis uudistaa, mikäli toiminnan jatkuvuus halutaan turvata. Yksi askel olisi selkeä siirtyminen ”järjestön perinteestä” ihmisten tarinoihin ja kokemuksiin. Tässä tosin ongelmaksi voi muodostua kiinnostavan suojeluskuntateemaisen muistitietoaineiston puute. Toinen tärkeä askel on miettiä perinnetyön väyliä. Voisiko muistolaatan paljastuksesta tehdä livevideon sosiaaliseen mediaan? Voisiko historiatietoa levittää lehtien ja kirjojen sekä nettisivujen lisäksi esimerkiksi lautapelin avulla? Saisiko perinnehuoneista tehtyä digitaalisia näyttelyitä verkkoon?

96

Myös sosiaalisen median käyttöönottoa perinnetyössä olisi syytä harkita. Sosiaalinen media on nykyään yksi tärkeimmistä ruohonjuuritason muistamisen kanavista, ja esimerkiksi Facebookissa käydään eri ryhmissä nykyäänkin lähes päivittäin vaikkapa suojeluskuntaa sivuavia keskustelua, jossa tutkimukseen perustuvalla tiedolla voisi olla käyttöä.²⁰⁵ Toisaalta sosiaalinen media voi tarjota myös uusia resursseja perinnetyöhön: vaikkapa sotahistorian harrastajien ryhmissä ihmiset auttavat nykyäänkin toisiaan tunnistamaan mitaleita tai antavat pyydettyä kirjallisuusvinkkejä esimerkiksi paikallisten suojeluskuntien historioista.

Vaikka digitaalisten sisältöjen ja sosiaalisen median käyttö toisaalta mahdollistaa paikasta riippumattoman perinnetyön, on paikallisuuden merkitystä silti syytä pohtia. Rivien harvetessa edelleen voidaan olettaa että pienimmät ”yhden asian yhdistykset” kuihtuvat ja niiden toiminta loppuu. Tämä puhuisi sinänsä valtakunnalliseen toimintaan keskittymisen puolesta. Toisaalta paikallisuus on voimavara, joka saattaa innostaa monia sellaisiakin, jotka eivät lähtökohtaisesti osallistuisi valtakunnalliseen perinnetyöhön, tulemaan mukaan toimintaan. Tässä korostuikin paikallisten, aatteelliselta taustaltaan lähellä toisiaan olevien yhdistysten välisen yhteistyön merkitys: tulevaisuudessa ei ole syytä kilpailla ”kukulan kuninkuudesta” vaan pyrkiä löytämään yhteistyön tapoja.

¹ Suojeluskuntaperheen käsitteestä Seija-Leena Nevala-Nurmi, Perhe maanpuolustajana: sukupuoli ja sukupolvi Lotta Svärd- ja suojeluskuntajärjestöissä 1918-1944 (Tampere: Tampere University Press, 2012).

² Perinnekentällä tarkoitetaan tässä yhteydessä järjestöjen muodostamaa epämuodollista ja löyhästi organisoitunutta toiminta-aluetta, joka muuttuu jatkuvasti järjestöjen muutosten ja keskinäisen vuorovaikutuksen sekä osittaisen keskinäisen kilpailun seurauksena. Perinnekenttään kuuluvat myös aiheeseen keskittyvät museot, joita ei kuitenkaan käsitellä tämän tutkimuksen puitteissa.

³ Järjestöistä tarkastellaan tutkimuksessa nimenomaan sellaisia järjestöjä, joiden toiminnan keskiössä on suojeluskuntaperinteen säilyttäminen tai siirtäminen. Esimerkiksi kotiseutuyhdistykset jäivät näin tutkimuksessa käsittelemättä, vaikka ne ovatkin tallentaneet etenkin paikallista suojeluskuntaperinnettä.

⁴ esim. Kari Selen, Suojeluskuntien rahat. Suojeluskuntaomaisuuden mutkikkaat järjestelyt 1944–1958 (Jyväskylä: Docendo, 2014).

⁵ Esim. Mikko Uola, ”Suomi sitoutuu hajoittamaan...” Järjestöjen lakkauttaminen vuoden 1944 välirauhansopimuksen 21. artiklan perusteella (Helsinki: Suomen historiallinen seura ry, 1999).

⁶ Esim. Stig Roudasmaa, Helsingin Suojeluskuntapiirin historia 1918–1944 (Helsinki: Helsingin Suojeluskunta- ja Lotta Svärd-piirien perinnekilta ry:n historiatoimikunta, 1997); Stig Roudasmaa, Helsingin Ikämiessuojeluskunta 1919–1944 (Helsinki: Ikämiessuojeluskunnan Säätiö, 2007); Eljas Puranen, Poikasotilaista sotilaspoikiin. Suojeluskuntien poikatyön ja Sotilaspoikajärjestön historia sekä perinnetyö vuodesta 1991 alkaen (Helsinki: Sotilaspoikien Perinneliitto, 2001); Marjo Mela, Naiset sodan- ja rauhantyyössä. Rintamanaisten Liiton historia 1980–2005 (Helsinki: Rintamanaisten liitto, 2005); Kaarle Sulamaa, Veteraania ei jätetä. Suomen Sotaveteraaniliitto 1957–2007 (Helsinki: Edita, 2007); Liisa Alavuotunki & al (toim.), 25 vuotta Suojeluskunta- ja Lotta Svärd perinnetyötä. Oulun Suojeluskunta- ja Lotta Svärd -piirin perinnekilta ry:n historiikki (Oulu: Oulun Suojeluskunta- ja Lotta Svärd -piirin perinnekilta ry, 2017); Aura Korppi-Tommola, Lottaperinne elää. Suomen Lottaperinneliitto 1992–2017 (Helsinki: Suomen Lottaperinneliitto ry., 2017); Tero Tuomisto, Eturintamassa veteraanien hyväksi. Rintamaveteraaniliitto 1964-2004 (Helsinki: Rintamaveteraaniliitto, 2004); Mikko Uola, Suojeluskuntien perinnöllä maakunnan hyväksi. Varsinais-Suomen Maakuntasäätiö 1944–2015 (Turku: Varsinais-Suomen Maakuntasäätiö, 2016).

⁷ Tiina Kinnunen, Kiitetyt ja parjatut. Lotat sotien jälkeen (Helsinki: Otava, 2006).

⁸ Eri yhteyksissä tähän ajanjaksoon tai jopa 1990-luvun alkuun asti kestäneeseen ajanjaksoon on viitattu myös vaikenemisen aikana”, mutta kuten tutkimuksessani osoitan, vaikeneminen ei missään vaiheessa ollut täydellistä, enkä siksi katso, että ajanjaksosta pitäisi käyttää tuota nimeä.

⁹ Kari Selén, Sarkatakkien maa. Suojeluskuntajärjestö ja yhteiskunta (Helsinki: WSOY, 2001), 495.

¹⁰ Selén, Sarkatakkien maa, 511–514.

¹¹ Siteerattu teoksesta Uola, ”Suomi sitoutuu hajoittamaan...”, 16.

¹² Selén, Sarkatakkien maa, 515–516.

¹³ Selén, Sarkatakkien maa, 516–519.

¹⁴ Siteerattu teoksesta Selén, Sarkatakkien maa, 520.

¹⁵ Selén, Sarkatakkien maa, 519.

¹⁶ Selén, Sarkatakkien maa, 521–524.

¹⁷ Kari Selén ja Ali Pylkkänen, Sarkatakkien armeija - Suojeluskunnat ja suojeluskuntalaiset 1918-1944 (Helsinki: WSOY, 2004), 492–493.

¹⁸ Tellervo Hakkarainen ja Maarit Huovinen, Lotta sodassa ja rauhan töissä (Helsinki: WSOY, 1999), 117; Kinnunen, Kiitetyt ja parjatut, 36–39.

¹⁹ Tutkija Juho Wilskan mukaan Sotilaspoika-lehden päätoimittaja Tauno Karilas nousi myöhemmässä vaiheessa Suomen Pojan päätoimittajaksi. Wilskan mukaan myös Hakkapeliitalla voidaan katsoa olleen oma seuraajansa: Valojuovakuvallehteä toimitettiin entisen Hakkapeliitan toimituksen tiloissa ja sen päätoimittaja oli Hakkapeliitan Yrjö Yläne. Juho Wilskan tiedonanto tekijälle 21.8.2020

²⁰ Aarno Oja-Kaukola, ”Suomen Poika”, Sotilaspoika 21.3.2019, 9.

²¹ Selén, Suojeluskuntien rahat, 10–11.

²² Uola, ”Suomi sitoutuu hajoittamaan...”, 240–245; Uola, Suojeluskuntien perinnöllä maakunnan hyväksi, 69.

²³ Selen, Suojeluskuntien rahat, 11–20.

²⁴ Erkki Nordberg, Urlus – suojeluskunnan säätiö (Helsinki: Urlus-säätiö, 1993), 52–53.

²⁵ Selen, Suojeluskuntien rahat, passim.

²⁶ Selen, Suojeluskuntien rahat, passim.

²⁷ Irja Kleemola, Suomen naisten huoltosäätiö 1944–1994 (Helsinki: Suomen naisten huoltosäätiö, 1994), 16-17; Kinnunen, Kiitetyt ja parjatut, 30–34.

²⁸ Hakkarainen & Huovinen, Lotta sodassa ja rauhan töissä, 114–118.

²⁹ Hakkarainen & Huovinen, Lotta sodassa ja rauhan töissä, 138; myös Kinnunen, Kiitetyt ja parjatut, 74–76.

³⁰ Hakkarainen & Huovinen, Lotta sodassa ja rauhan töissä, 140

³¹ Hakkarainen & Huovinen, Lotta sodassa ja rauhan töissä, 140–141.

³² Hakkarainen & Huovinen, Lotta sodassa ja rauhan töissä, 148; Uola, “Suomi sitoutuu hajoittamaan...”, 138–140; Kinnunen, Kiitetyt ja parjatut, 77–84.

³³ Susanna Takamaa, ”Suomen Reserviupseeriliitto 90 vuotta: Toiminta uhkasi päättyä heti sodan jälkeen”, Reserviläinen 17.5.2021.

³⁴ Uola, Suojeluskuntien perinnöllä maakunnan hyväksi, 140–142.

³⁵ Kinnunen, Kiitetyt ja parjatut, 182–185; Ari Uino, Sotiemme veteraanit. Rintamalta rakentamaan (Helsinki: SKS 2014), 321.

³⁶ Tässä yhteydessä en käsittele näitä eri rykmenttien ja muiden yksiköiden pohjalta syntyneitä perinnejoukkoja. Tarkemmin esim. Roudasmaa, Helsingin Suojeluskuntapiirin historia 1918–1944, 619–620. Yksikötason perinnetyötä on käsitelty myös useissa joukko-osastohistoriikkeissa. Niistä kattavin tiedossani oleva listaus Virpi Kivioja, Suomen armeijan sotilasyksiköiden historiikkeja Suomen sodista 1939–1945. 2. tarkistettu ja täydennetty versio (Helsinki: Tammenlehvän Perinneliitto ry, 2017).

³⁷ Tammisunnuntaita vietetään vuosittain tammikuun viimeisenä sunnuntaina Suomen sisällissodan alkamisen muistoksi. Alun perin nimityksellä on tarkoitettu sunnuntaita 27. tammikuuta 1918, jolloin sodan on katsottu alkaneen.

³⁸ Jari Lehtoväre: Etulinjassa 50 vuotta. Etelä-Hämeen Reserviläispiiri 1958–2008 (Hämeenlinna: Etelä-Hämeen Reserviläispiiri, 2008), 28.

³⁹ Roudasmaa, Helsingin Ikämiessuojeluskunta 1919–1944, 132–133; Roudasmaa, Helsingin Suojeluskuntapiirin historia 1918–1944, 619.

⁴⁰ Roudasmaa, Helsingin Suojeluskuntapiirin historia 1918–1944, 620–621.

⁴¹ Toimikunnan kirje entisille lotille 11.11.1953. Helmi Arneberg-Pentin kokoelma. Hannu Lakeen omistuksessa.

⁴² Kinnunen, Kiitetyt ja parjatut, 203–206.

⁴³ Markku Honkasalo, Suomalainen sotainvalidi (Helsinki: Otava, 2000), 300–360.

⁴⁴ Keijo Kulha, Aseveljien aika. Suomalaisen asevelihengen ja aseveliliikkeen historiaa 1940–1945 (Helsinki: WSOY, 1980).

⁴⁵ Sulamaa, Veteraania ei jätetä, 18–34, 295.

⁴⁶ Sulamaa, Veteraania ei jätetä, 34–42.

⁴⁷ Tero Tuomisto ja Reino Toivio, Tavoitteita ja saavutuksia. Rintamaveteraaniliitto 55 vuotta. juhlaulkaisu (Helsinki: Rintamaveteraaniliitto, 2019), 41–42.

⁴⁸ Sulamaa, Veteraania ei jätetä, 34, 43–44.

⁴⁹ Sulamaa, Veteraania ei jätetä, 34.

⁵⁰ Sulamaa, Veteraania ei jätetä, 288–292. Vuoden 2020 itsenäisyyspäivän veteraanitapaamisten synnyttämä julkinen keskustelu osoitti, että parjaus on keskeinen osa tuon aikakauden kokemusta, mutta voi silti olla osin myytti, sillä oma-kohtaisia kokemuksia tai todistettuja tapauksia on tiedossa kovin vähän. Asiasta on käynnistymässä tutkimus, joka toivottavasti tuo lisätietoa.

⁵¹ Tiina Kinnunen ja Markku Jokisipilä, ”Wars of Memory. Shifting Images of “Our Wars”. Finnish Memory Culture of World War II” Teoksessa Finland in World War II, toim. Tiina Kinnunen & Ville Kivimäki. (Leiden: Brill, 2012), 448. (https://doi.org/10.1163/9789004214330_012)

⁵² Kinnunen, Kiitetyt ja parjatut, 112–121.

⁵³ Mela, Naiset sodan- ja rauhantyössä, 25–29; Kinnunen & Jokisipilä, Wars of Memory, 446–447; Kinnunen, Kiitetyt ja parjatut, 121–154; Uino, Sotiemme veteraanit, 318–321.

⁵⁴ Franka Maubach, Die Stellung halten. Kriegserfahrungen und Lebensgeschichten von Wehrmachthelferinnen (Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 2009), 226–235.

⁵⁵ Uino, Sotiemme veteraanit, 321.

⁵⁶ Kenraaliluutnantti Ermei Kanninen 26.5.2011 HSKP:n 20-vutisjuhlaseminaarissa Ritarihuoneella. Sisällön mukaan järjestetyt asiakirjat. Helsingin Suojeluskunta- ja Lotta-Svärd-piirin Perinnekillan arkisto.

⁵⁷ Kinnunen, Kiitetyt ja parjatut, 182–187.

⁵⁸ Maire Sainio ja Toivo Sainio, Helsingin ja Uudenmaan Rintamanaiset ry 1970–1985 (Helsinki: Helsingin ja Uudenmaan Rintamanaiset ry, 1987), 7-8, 44–46.

⁵⁹ Mela, Naiset sodan- ja rauhantyössä, 79.

⁶⁰ Mela, Naiset sodan- ja rauhantyössä, 87–140.

⁶¹ Mela, Naiset sodan- ja rauhantyössä, 32–33, 71.

⁶² Sainio ja Sainio, Helsingin ja Uudenmaan Rintamanaiset ry 1970–1985, 15–16.

⁶³ Mela, Naiset sodan- ja rauhantyössä, 33.

⁶⁴ Korppi-Tommola, Lottaperinne elää, 28–29.

⁶⁵ Edellämainitut organisaatiot perustettiin säätiömuotoisena, jotta niitä ei olisi katsottu esim. vuonna 1944 lakkautetun Rintamamiesliiton seuraajiksi. Toiminnaltaan ne kuitenkin muistuttivat enemmän yhdistyksiä. Uola, “Suomi sitoutuu hajoittamaan...”, 258.

- ⁶⁶ Mikko Uola, Vapaan isänmaan ja laillisen hallituksen puolesta. Vapaussoturien huolto- ja perinnetyötä 1954–2000: Vapaussoturien huoltosäätiö, Vapaussodan perinneliitto (Helsinki: Vapauden Akateeminen Liitto ry, 2000), 17–34, 124–128.
- ⁶⁷ Uola, Vapaan isänmaan ja laillisen hallituksen puolesta, 76–78
- ⁶⁸ Puranen, Poikasotilaista sotilaspoikiin, 459; Uola, Vapaan isänmaan ja laillisen hallituksen puolesta, 110–115
- ⁶⁹ Uola, Vapaan isänmaan ja laillisen hallituksen puolesta, 63–73, 95–101, 193–196.
- ⁷⁰ Kinnunen & Jokisipilä, Wars of Memory, 450
- ⁷¹ SMHY:n toimintasuunnitelma vuodelle 1988 ja Muistio ”Jäsentoimikunnan mietteitä jäsenmäärästä ja toiminnasta” 14.12.1987 Hallinnolliset pöytäkirjat. SLPL:n arkisto.
- ⁷² Tysse Raatikaisen avauspuheenvuoro Maanpuolustushistoriallisen yhdistyksen toimikuntien kokouksessa Taistelukoululla 19.1.88. SLPL:n toiminnan muut muistiot. SLPL:n arkisto.
- ⁷³ Ilmoitus yhdistysrekisteriin 24.10.1983. Säännöt, rekisterimuutokset, nimi- ja tunnuskysymys. SLPL:n arkisto.
- ⁷⁴ Muistio neuvotteluista 31.5.1988. Suojeluskunta-patsas. SLPL:n arkisto.
- ⁷⁵ Hallituksen pöytäkirja 1/1992; Hallituksen toimintakertomus vuodelta 1991; (SMHY:n) hallituksen pöytäkirjat. SLPL:n arkisto.
- ⁷⁶ Ermei Kanninen, ”Patsashankkeen synty. Hankkeen taustoja” Teoksessa Pro patria 1917–1944 – Suojeluskuntalainen -patsas, Toim. Ermei Kanninen (Vaasa: Suojeluskuntalainen -patsastoimikunta, 1989), 10–11
- ⁷⁷ Jorma Järvi, ”Patsashankkeen rahoitus” Teoksessa Pro patria 1917–1944 – Suojeluskuntalainen -patsas, Toim. Ermei Kanninen (Vaasa: Suojeluskuntalainen -patsastoimikunta, 1989), 40–43
- ⁷⁸ Kanninen, Patsashankkeen synty, 11. Ensimmäiseen kokoukseen osallistuivat kenraaliluutnantti Reino Arimo, vuorineuvos Jorma Järvi, kenraaliluutnantti Ermei Kanninen, pankinjohtaja Pekka Linnavirta, kirjailija Erkki Palolampi, vuorineuvos Olavi Sohlberg ja eversti Vilho Tervasmäki. Heikki Vainio, ”Patsashankkeen toteutus” Teoksessa Pro patria 1917–1944 – Suojeluskuntalainen -patsas, Toim. Ermei Kanninen (Vaasa: Suojeluskuntalainen -patsastoimikunta, 1989), 19.
- ⁷⁹ Kanninen, Patsashankkeen synty, 11.
- ⁸⁰ Juhani Suomi ja Pertti Suominen, Jaakko Valtanen. Tammenlehväkenraali (Helsinki: Otava, 2008), 278.
- ⁸¹ Kanninen, Patsashankkeen synty, 11–12.
- ⁸² Mauno Koivisto, Kaksi kautta. Muistikuvia ja merkintöjä 1982 - 1994 (Helsinki: Kirjayhtymä, 1994), 110–111.
- ⁸³ Suomi & Suominen, Jaakko Valtanen, 279
- ⁸⁴ Suomi & Suominen, Jaakko Valtanen, 277–280.
- ⁸⁵ Vainio, Patsashankkeen toteutus, 21–22; Suomi & Suominen, Jaakko Valtanen, 280–281.
- ⁸⁶ Ylermi Rauhamaa ”Sk-patsas Helsinkiinkin”, Uusi Suomi 30.6.1988; Klaus Vartiovaara ”Presidentti puolueiden yläpuolella”, Uusi Suomi 12.8.1988; Heikki Karjalainen ”Patsasko kansakunnan eheyttää?” Uusi Suomi 11.8.1988
- ⁸⁷ Tähän liittyen ks. DEVAn päivämätön lehtinen ”Seinäjoen valtuusto laittaa verovarojamme suojeluskuntapatsaaseen!” Suojeluskunta-patsas. SLPL:n arkisto.
- ⁸⁸ Vainio, Patsashankkeen toteutus, 23–28.
- ⁸⁹ Vainio, Patsashankkeen toteutus, 34–39.
- ⁹⁰ ’Suojeluskunta- ja Lotta Svärd -museo’, Seinäjoki, viitattu 18.6.2021, <https://www.seinajoki.fi/kulttuuri-ja-liikunta/museo/tietoa-museoista/suojeluskunta-ja-lotta-svard-museo/>
- ⁹¹ ’Museoyhdistys’, Pirkanperintö, viitattu 18.6.2021, <https://pirkanperinto.fi/museo/museoyhdistys/>.
- ⁹² Kinnunen, Kiitetyt ja parjatut, 162–166.
- ⁹³ Siteerattu teoksesta Hakkarainen & Huovinen, Lotta sodassa ja rauhan töissä, 226.
- ⁹⁴ SLPL:n arkisto. Säännöt, julkaisuja, tapahtumia. Inkeri Kilpisen kirje Jorma Järvelle 26.8.1991.
- ⁹⁵ Hakkarainen ja Huovinen, Lotta sodassa ja rauhan töissä, 226–227, 230–231.
- ⁹⁶ Marja-Liisa Haverin kirje SLPL:n puheenjohtaja Antero Karviselle 13.2.1996. SLPL:n arkisto. Kirjeistö.
- ⁹⁷ ’Isänmaan tyttäret’, Opera Tellus, viitattu 18.6.2021, <https://www.operatellus.fi/isanmaan-tyttaret>.
- ⁹⁸ Käpylän Laivueen perinnetoimikunnan kirje jäsenille 17.1.1989. Helsingin Suojeluskuntapiirin Perinnekilta ry:n arkisto.
- ⁹⁹ Armas Salinin juhlapuheen jäljennös. Helsingin Suojeluskuntapiirin perinnekilta ry:n arkisto.
- ¹⁰⁰ Roudasmaa, Helsingin Suojeluskuntapiirin historia 1918–1944, 621–622.
- ¹⁰¹ Vrt. Kinnunen, Kiitetyt ja parjatut, 221.
- ¹⁰² Korppi-Tommola, Lottaperinne elää, 28; Kinnunen, Kiitetyt ja parjatut, 231–236; Lotta Svärd -järjestön 70-vuotisjuhla. ”Ansaittu arvostus tuli kaikille lotille”. Tapahtumia 1990–1993. SLPL:n arkisto.
- ¹⁰³ Hakkarainen & Huovinen Lotta sodassa ja rauhan töissä, 227–228; Korppi-Tommola, Lottaperinne elää, 28.
- ¹⁰⁴ Siteerattu teoksesta Hakkarainen & Huovinen, Lotta sodassa ja rauhan töissä, 229.
- ¹⁰⁵ Lotta Svärd -seminaari ja -juhla Seinäjoella 9.11.1991. Ohjelma. Tapahtumia 1990–1993. SLPL:n arkisto.
- ¹⁰⁶ Valtakunnallinen Suojeluskuntajärjestön perustamisen 75-vuotismuistojuhla 4.7.1993. Jorma Järven kirje pääministeri Aholle 15.3.1993; Valtakunnallinen Suojeluskuntajärjestön perustamisen 75-vuotismuistojuhla 4.7.1993. Juhlaohjelma. Tapahtumia 1990–1993. SLPL:n arkisto.

- ¹⁰⁷ Valtakunnallinen Suojeluskuntajärjestön perustamisen 75-vuotismuistojuhla 4.7.1993. Jorma Järven kirje muistojuhlatoimikunnan jäsenille Tapahtumia 1990–1993. 11.10.1993. SLPL:n arkisto.
- ¹⁰⁸ Helsingin Suojeluskuntapiirin Perinnekillan 1991 luonnostelemassa lehdistötiedoteluonnoksessa killan tehtävistä korostetaan nimenomaan maanpuolustushengen vaaliminen. Päiväämätön asiakirja ”Lehdistötiedote”. Helsingin Suojeluskuntapiirin perinnekillan arkisto. Sen sijaan lehdille annetussa lopullisessa lehdistötiedotteesta korostuvat perinneyön ulottuvuudet. Lehdille tarjottu artikkeli ”Suojeluskuntaperinteet kunniaan” Helsingin Suojeluskuntapiirin perinnekillan arkisto. Killan säännöissä molemmat ulottuvuudet ovat tasapuolisessa roolissa.
- ¹⁰⁹ Muistio hallituksen kokouksesta 11.02.1992. Pöytäkirjat. Helsingin Suojeluskunta- ja Lotta-Svärd-piirin Perinnekillan arkisto.
- ¹¹⁰ Toimintasuunnitelma vuodeksi 1992. Hallituksen pöytäkirjat. SLPL:n arkisto.
- ¹¹¹ Hallituksen kokouksen pöytäkirja 3/1993. Pöytäkirjat. Helsingin Suojeluskunta- ja Lotta-Svärd-piirin Perinnekillan arkisto; Ermei Kannisen muistio ”Suojeluskuntien ja Lotta Svärd -yhdistysten perinneyön koordinoinnin mahdollisuuksista” 30.3.1994. Tapahtumia 1986–2011. SLPL:n arkisto.
- ¹¹² Hallituksen kokouksen pöytäkirja 4/1995. Pöytäkirjat. Helsingin Suojeluskunta- ja Lotta-Svärd-piirin Perinnekillan arkisto.
- ¹¹³ Jäsentiedote 2/92 & 2/97 & 2/2001. Sisällön mukaan järjestetyt asiakirjat. Helsingin Suojeluskunta- ja Lotta-Svärd-piirin Perinnekillan arkisto; Muistio yhdistyksen toiminnan kehittämisestä 9.4.2002; Ermei Kannisen muistio Suojeluskuntien ja Lotta Svärd -yhdistysten perinneyön koordinoinnin mahdollisuuksista 30.3.1994. Hallinnolliset pöytäkirjat. SLPL:n arkisto; Maanpuolustuskiltojen liiton muistio perinneyön toimikunnan kokouksesta 15.11.1993. SLPL:n toiminnan muut muistiot. SLPL:n arkisto. XXXXX.
- ¹¹⁴ Toimintasuunnitelma vuodelle 2013. Killan sääntömääräiset syyskokoukset. Helsingin Suojeluskunta- ja Lotta-Svärd-piirin Perinnekillan arkisto.
- ¹¹⁵ Jäsentiedote I/2004. Sisällön mukaan järjestetyt asiakirjat. Helsingin Suojeluskunta- ja Lotta-Svärd-piirin Perinnekillan arkisto.
- ¹¹⁶ ”Helsingin suojeluskuntaperinnettä juhlittiin”, Helsingin Reservin Sanomat, 17.6.2011
- ¹¹⁷ Roudasmaa, Helsingin Suojeluskuntapiirin historia 1918–1944, 624–626.
- ¹¹⁸ Markus Anaja, ”Helsingin suojeluskuntapiirin perinnekillalta”, Helsingin Reservin sanomat 27.4.2007.
- ¹¹⁹ Jäsentiedote 2/93. Sisällön mukaan järjestetyt asiakirjat. Helsingin Suojeluskunta- ja Lotta-Svärd-piirin Perinnekillan arkisto.
- ¹²⁰ Hallituksen jäsentiedote liite 1 (1994). Sisällön mukaan järjestetyt asiakirjat. Helsingin Suojeluskunta- ja Lotta-Svärd-piirin Perinnekillan arkisto.
- ¹²¹ Idea esineistön keräämisestä killan kokoelmaan oli esillä jo 1994. Hallituksen kokouksen pöytäkirja 2/94. Pöytäkirjat. Helsingin Suojeluskunta- ja Lotta-Svärd-piirin Perinnekillan arkisto.
- ¹²² Toimintakertomus vuodelta 2008; Syyskokouksen 2004 pöytäkirja. Sisällön mukaan järjestetyt asiakirjat. Helsingin Suojeluskunta- ja Lotta-Svärd-piirin Perinnekillan arkisto.
- ¹²³ Toimintakertomus vuodelta 2010. Sisällön mukaan järjestetyt asiakirjat. Helsingin Suojeluskunta- ja Lotta-Svärd-piirin Perinnekillan arkisto.
- ¹²⁴ Helsingin Suojeluskuntapiirin pysyvä näyttely Helsingin Suojeluskuntatalolla. Näyttelykäsikirjoitus (toinen ehdotus) 15.1.2007. Suojeluskuntanäyttely. Helsingin Suojeluskunta- ja Lotta-Svärd-piirin Perinnekillan arkisto. ; Suojeluskuntien ja Lotta Svärdin perinteiden liitto ry:n puheenjohtaja Markus Anajan sähköposti tekijälle 5.11.2020: ”Lisää Re: Perinnehuone”.
- ¹²⁵ Lotta-seminaari 1.12.1990. Ohjelma. Tapahtumia 1990–1993. SLPL:n arkisto.
- ¹²⁶ Alavuotunki & al, 25 vuotta Suojeluskunta- ja Lotta Svärd perinneyötä. Oulun Suojeluskunta- ja Lotta Svärd -piirin perinnekillalta ry:n historiikki, 7–8,11,18.
- ¹²⁷ Alavuotunki & al, 25 vuotta Suojeluskunta- ja Lotta Svärd perinneyötä, 8.
- ¹²⁸ Alavuotunki & al, 25 vuotta Suojeluskunta- ja Lotta Svärd perinneyötä, 12–16.
- ¹²⁹ Alavuotunki & al, 25 vuotta Suojeluskunta- ja Lotta Svärd perinneyötä, 19–20.
- ¹³⁰ Alavuotunki & al, 25 vuotta Suojeluskunta- ja Lotta Svärd perinneyötä, 26–30.
- ¹³¹ Uola, Suojeluskuntien perinnöllä maakunnan hyväksi, 222–285.
- ¹³² Puranen, Poikasotilaista sotilaspoikiin, 460–469; Jouko Kauranne, Kymmenen vuotta sotilaspoikien kiltatoimintaa pääkaupunkiseudulla (Helsinki: Pääkaupunkiseudun Sotilaspoikakilta, 2003), 8.
- ¹³³ Sotilaspoikaristi voidaan myöntää vain sotilaspoikatoiminnassa mukana olleelle, ansiomitali puolestaan perinneyön toiminnassa ansiotuneelle riippumatta siitä, onko tämä ollut sotilaspoika vai ei.
- ¹³⁴ Puranen, Poikasotilaista sotilaspoikiin, 482–539.
- ¹³⁵ Puranen, Poikasotilaista sotilaspoikiin, 460–520.
- ¹³⁶ Sotilaspoikien Perinneliiton puheenjohtaja Hannu Luotolan tiedonanto tekijälle 19.1.2021.
- ¹³⁷ Kauranne, Kymmenen vuotta sotilaspoikien kiltatoimintaa pääkaupunkiseudulla, 48-50.
- ¹³⁸ Sotilaspojat silloin ja nyt. Päiväämätön pienpainate. Muut asiakirjat. SLPL:n arkisto.
- ¹³⁹ Markus Anajan sähköpostiviesti tekijälle 30.10.2020 ”Sotilaspojat 1941–1944 ry.”.

- ¹⁴⁰ Korppi-Tommola, Lottaperinne elää, 28–29.
- ¹⁴¹ Korppi-Tommola, Lottaperinne elää, 29–34.
- ¹⁴² Korppi-Tommola, Lottaperinne elää, 94–129.
- ¹⁴³ Korppi-Tommola, Lottaperinne elää, 62–82.
- ¹⁴⁴ Jukka I. Mattila, ”Lottamuistomitali”, Kaliberi 6/1997, 44–45.
- ¹⁴⁵ Hakkarainen & Huovinen, Lotta sodassa ja rauhan töissä, 229–230.
- ¹⁴⁶ Kleemola, Suomen naisten huoltosäätiö 1944–1994, 96–98.
- ¹⁴⁷ Uola, Vapaan isänmaan ja laillisen hallituksen puolesta, 208–234.
- ¹⁴⁸ ’Jäsenjärjestöt’, Vapaussodan Perinneliitto, viitattu 18.6.2021, <https://perinneliitto.fi/etusivu/jarjestot/>.
- ¹⁴⁹ Vapaussoturi-lehden merkityksestä suojeluskuntaperinteen yhdyssiteenä Timo Siukosaari, ”Yhteinen perinnetyö ja perinteen siirtäminen”. Sotilaspoika 3/2011.
- ¹⁵⁰ Toimintaselostus vuodelta 1992. (SMHY:n) hallituksen pöytäkirjat. SLPL:n arkisto.
- ¹⁵¹ Maanpuolustusta ja kulttuurista -seminaarin käsiohjelma. Muut asiakirjat. SLPL:n arkisto.
- ¹⁵² Mikko Uola 2020, ”Kun Vapaussodan Perinneliittoa perustettiin”, Vapaussoturi 5/2020, 13–15. Kirjoituksessaan Uola esittää virheellisesti, että SLPL olisi syntynyt Vapaussodan Invalidien Muistosäätiön ja Vapaussodan perinneliiton välisten ristiriitojen tuloksena, siis ikään kuin reaktiona Perinneliiton syntyyn. Näin ei kuitenkaan ollut, kuten tuonnempana osoitan.
- ¹⁵³ Uola, ”Suomi sitoutuu hajoittamaan...”, 240–245, 259
- ¹⁵⁴ Perustavan kokouksen pöytäkirja 4.6.1991. Pöytäkirjat. Helsingin Suojeluskunta- ja Lotta-Svärd-piirin Perinnekillan arkisto.
- ¹⁵⁵ ’Historia’, Maanpuolustuskoulutus, viitattu 18.6.2021, <https://mpk.fi/mika-on-mpk/historia/>.
- ¹⁵⁶ P.M. Muistio Suomen Suomen Suojeluskuntajärjestön uudelleen perustamisesta 18.11.1994. Nimi- ja tunnuskysymys. SLPL:n arkisto.
- ¹⁵⁷ Reima Luoto, Tarvitaanko Suomessa Suojeluskuntia? (Espoo: Fenix-kustannus, 1996), 7–8.
- ¹⁵⁸ ”Lottia ei haluta herättää henkiin”, Uusi Suomi, 23.4.1990.
- ¹⁵⁹ Luoto, Tarvitaanko Suomessa Suojeluskuntia?, 7–10; Puolustusvoimien negatiivinen kanta suojeluskuntien uudelleenperustamiseen tuli esille jo 4.7.1993 järjestetyssä Suojeluskuntien perustamisen valtakunnallisessa 75-vuotismuistojuhlissa, jossa puolustusvoimien tervehdyksen loppukappaleessa todettiin että suojeluskunnille ei ole enää tarvetta kun aluepuolustusjärjestelmä hoitaa entisten suojeluskuntien tehtävät. Valtakunnallinen Suojeluskuntajärjestön perustamisen 75-vuotismuistojuhla 4.7.1993. Jorma Järven kirje muistojuhlatoimikunnan jäsenille 11.10.1993. Tapahtumia 1990–1993. SLPL:n arkisto.
- ¹⁶⁰ Luoto, Tarvitaanko Suomessa Suojeluskuntia?, 8–10.
- ¹⁶¹ P.M. Muistio Suomen Suomen Suojeluskuntajärjestön uudelleen perustamisesta” 18.11.1994. Nimi- ja tunnuskysymys. SLPL:n arkisto.
- ¹⁶² Suojeluskuntien poliittisuudesta Olli Kleemola, Suojeluskunnat sodissa ja sotien jälkeen. Teoksessa Suojeluskuntien Suomi, toim. Hanna Pukkila-Toivonen, Lasse Linnilä ja Sari Savikko. (Somerniemi: Amanita oy 2017), 349–355; Kari Selen, ”Suojeluskuntien Suomi”, teoksessa Raja railona. Näkökulmia suojeluskuntiin (Porvoo, WSOY, 1998), 197–199; Mylly ”Porvarilliset puolueet ja Suojeluskunnat”, teoksessa Raja railona. Näkökulmia suojeluskuntiin (Porvoo, WSOY, 1998), 45–56.
- ¹⁶³ Luoto, Tarvitaanko Suomessa Suojeluskuntia?, 17.
- ¹⁶⁴ Kenraali Sutelan esitelmä Suojeluskunta- ja Lotta Svärd -järjestöjen lakkauttamisen 50-vuotismuistojuhlissa 7.11.1994. Tapahtumia 1986–2011. SLPL:n arkisto.
- ¹⁶⁵ Puolustusvoimain komentaja, kenraali Gustav Hägglundin tervehdys Suojeluskunta- ja Lotta Svärd -järjestöjen lakkauttamisen 50-vuotismuistojuhlissa 7.11.1994, Tapahtumia 1986–2011. SLPL:n arkisto.
- ¹⁶⁶ Reservin aliupseerien liiton lehdistötiedote ”Suojeluskuntajärjestön perustamishanke on nostalgiaa”. 31.1.1994. SLPL:n toiminnan muut muistiot. SLPL:n arkisto; Reseviläinen -lehti 9–10/1994, passim.
- ¹⁶⁷ Luoto, Tarvitaanko Suomessa Suojeluskuntia?, 20–23.
- ¹⁶⁸ Yllättäen Valtanen kuitenkin ilmaisi kannattavansa mallia, joka muistuttaa kovasti Luodon suunnitelmaa: Hämeenlinnan lotta- ja suojeluskuntajuhlissa 1997 juhlapuheen pitänyt Valtanen maalaili Suomeen ajan oloon syntyvän kodinturvajärjestelmän, joka voitaisiin nimetä Suojeluskunnaksi ja Lotta Svärdiksi. Valtasen elämäkerturit Suomi ja Suomenen esittävät kuitenkin nimeämisasiain olleen juhlan luonteeseen kuuluvaa retoriikkaa. Suomi ja Suominen, Jaakko Valtanen. Tammenlehväkenraali, 452–454.
- ¹⁶⁹ Luoto, Tarvitaanko Suomessa Suojeluskuntia?, 26–35
- ¹⁷⁰ Ilmoitus yhdistysrekisteriin 9.6.1994. Kirjeistö. SLPL:n arkisto. Hankkeen puuhämiehen nimi on tässä yhteydessä jätetty mainitsematta, jotta hänen hankkeensa ei tämän tutkimuksen kautta saisi ansiotonta tunnettua. Tiedot ovat tarvittaessa tarkistettavissa SLPL:n arkistosta.
- ¹⁷¹ Sisäasiainministeriön poliisiosaston lausunto ”Varkauden Maanpuolustajat -yhdistyksen perustamislupa” 3.2.1997. Kirjeistö. SLPL:n arkisto; Puolustusministeriön lausunto ”Varkauden Maanpuolustajat -nimisen yhdistyksen perustamislupahakemus” 24.1.1997 Kirjeistö. SLPL:n arkisto; KHO:n päätös 28.11.1996 Kirjeistö. SLPL:n arkisto.

¹⁷² ”Suojeluskuntanostalgiaa”, Ylioppilaslehti, 11.2.2005. Hankkeen puuhämiehen nimi on tässä yhteydessä jätetty mainitsematta, jotta hänen hankkeensa ei tämän tutkimuksen kautta saisi ansiotonta tunnettua. Tiedot ovat tarvittaessa tarkistettavissa SLPL:n arkistosta.

¹⁷³ ”Suomeen ei saa Suojeluskuntaa”, Helsingin Sanomat, 8.1.2005; ”Hallinto-oikeus: Suojeluskunta-yhdistystä ei saa perustaa”, Helsingin Sanomat, 6.1.2005.

¹⁷⁴ ’Pohjois-Karjalan Suojeluskuntien Perinneyhdistys’, viitattu 27.9.2020, <https://pksuojeluskunta.blogspot.com/>; ’Pohjois-Karjalan Suojeluskuntien Perinneyhdistys’, viitattu 27.9.2020, <https://pohjoiskarjalansuojeluskuntienperinneyhdistys.wordpress.com/about/>; Pohjois-Kymenlaakson suojeluskunnan perinneyhdistys ry:n säännöt 17.12.2012. Yhteisöjen jäsenyyshakemukset. SLPL:n arkisto; Pertti Meriläinen, ”Kymmen vuotta SK-perinneytöä”, <https://vapaussoturi.fi/kymmenen-vuotta-sk-perinneytota/>; <https://ls24.fi/raumalainen/suojeluskunnille-iso-kiitos> (viitattu 11.12.2020); Uola 2020, 15.

¹⁷⁵ Puolustusministeriön tiedote: Puolustusministeri Elisabeth Rehn: ”Suojeluskuntien henkiin herättäminen ei ajankoh-taista” 2.12.1994. Nimi- ja tunnuskysymys. SLPL:n arkisto.

¹⁷⁶ Puolustusministeriön muistio ”Suojeluskuntajärjestö ja sen tunnuskuva” 29.11.1994. Kansio 4. Sisällön mukaan järjestetyt asiakirjat. Helsingin Suojeluskunta- ja lottapiirin perinnekillan arkisto; Päiväämätön ”Luonnos hallituksen kokouksen pöytäkirjapykäläksi”. Säännöt, rekisterimuutokset, nimi- ja tunnuskysymys. SLPL:n arkisto; Hallituksen kokous 12.1.1995. Pöytäkirja. Hallinnolliset pöytäkirjat. SLPL:n arkisto.

¹⁷⁷ Sk-perinnemitalin jakosäännöt 21.10.1994. Säännöt ja sääntömuutokset. SLPL:n arkisto.

¹⁷⁸ Toimintakertomus 1994. Hallinnolliset pöytäkirjat. SLPL:n arkisto; Jukka A. Torvelaisen kirje Markus Anajalle 25.11.2012. Kirjeistö. SLPL:n arkisto. Vrt SMHY:n edustajien kirje Kultakeskus oy:n toimitusjohtaja Jaakko Heikkilälle 11.5.1994. Kirjeistö. SLPL:n arkisto.

¹⁷⁹ Puolustusministeriön muistio ”Suojeluskuntajärjestö ja sen tunnuskuva” 29.11.1994. Kansio 4. Sisällön mukaan järjestetyt asiakirjat. Helsingin Suojeluskunta- ja lottapiirien perinnekillan arkisto.

¹⁸⁰ ’Suojeluskuntavyö’, Starlex-verkkokauppa, viitattu 9.9.2020, <https://starlex.net/tuote/suojeluskunta-vyo-musta-taysnahka/>.

¹⁸¹ Toimintakertomus 1994. Hallinnolliset pöytäkirjat. SLPL:n arkisto.

¹⁸² Hallituksen kokous 12.1.1995. Pöytäkirja.; Antero Karvisen kirje Päivi Varpasuolle 20.10.1995. Säännöt, rekisteri-muutokset, nimi- ja tunnuskysymys. SLPL:n arkisto.

¹⁸³ Lottaperinneyhdistyksen kirjelmä oikeusministeriöön 17.5.1995 ”Suojeluskunta- ja Lottaperinneyhdistyksen yhdistyksen hyväksyminen yhdistysrekisteriin”.

¹⁸⁴ Jorma Järven kirje Raili Malmbergille 15.6.1995. Säännöt, rekisterimuutokset, nimi- ja tunnuskysymys. SLPL:n arkisto.

¹⁸⁵ Markus Anajan sähköpostiviesti tekijälle 8.11.2020: ”Re: HSKP /yt-foorumi”

¹⁸⁶ SLPL:n toimintakertomus 1995; Patentti- ja rekisterihallituksen päätös ennakkotarkastuksen suorittamisesta 16.6.1995. Säännöt, rekisterimuutokset, nimi- ja tunnuskysymys. SLPL:n arkisto.

¹⁸⁷ SMHY:n ylimääräisen kokouksen pöytäkirja 11.11.1989; SLPL:n toimintakertomukset 2000, 2001, 2002, 2003, 2005,2010; Muistio yhdistyksen toiminnan kehittämisestä 9.4.2002. Hallinnolliset pöytäkirjat. SLPL:n arkisto

¹⁸⁸ Junamatkalle 9.11.1995 ilmoittautuneet; Puolustusvoimain komentajan tervehdys. Säännöt, rekisterimuutokset, nimi- ja tunnuskysymys. SLPL:n arkisto.

¹⁸⁹ Korppi-Tommola, Lottaperinne elää, 73; Kari Selenin sähköposti tekijälle 25.11.2020: ”Re: Hakkapeliitan arkisto”.

¹⁹⁰ Nina Schleifer, ”Näkökulmia suojeluskuntien historiaan ja perinneyhteyksiin”, Vapaussodan perintö 4/2017, 8–9.

¹⁹¹ Korppi-Tommola, Lottaperinne elää, 95–128.

¹⁹² Pia Lindellin sähköposti kirjoittajalle ”Re: Kysymys lottien arvostukseen liittyvästä tutkimuksesta?” 8.12.2020.

¹⁹³ ”Kympejä ja perinteitä kunnioittaen”, Espoon reservin tiedotuslehti Gona, 1/2009, 14–15.

¹⁹⁴ Markus Anajan esitys ”Perinneyhdistykset ja perinneytö” SLPL:n liittokokouksessa 31.5.2012. Yhdistyksen liittoko-kous. SLPL:n arkisto.

¹⁹⁵ Suojeluskuntaperinneyhdistyksen verkkosivusto -muistio 18.5.2011. Perinne.fi: suojeluskuntaperinneyhdistyksen verkkosivusto. SLPL:n arkisto. Anomus Urlus-säätiölle 25.2.2012. Lähteneet kirjeet. Helsingin suojeluskuntapiirin perinnekillan arkisto; Jenny ja Antti Wihurin rahaston myöntökirje. Perinne.fi: suojeluskuntaperinneyhdistyksen verkkosivusto. SLPL:n arkis-to. Sotavahinkosäätiön myöntökirje. Perinne.fi: suojeluskuntaperinneyhdistyksen verkkosivusto. SLPL:n arkisto; Lotta Svärd -historiaosuuden ohjausryhmän kokouspöytäkirja 1/2013. Perinne.fi: suojeluskuntaperinneyhdistyksen verkkosivusto. SLPL:n arkisto.

¹⁹⁶ Projektisopimus 17.9.2013. Perinne.fi: suojeluskuntaperinneyhdistyksen verkkosivusto. SLPL:n arkisto; Lotta Svärd -historiaosuuden ohjausryhmän kokouspöytäkirja 1/2013. Perinne.fi: suojeluskuntaperinneyhdistyksen verkkosivusto. SLPL:n arkisto.

¹⁹⁷ Verkkosivuston kehittäminen -muistio 14.3.2015. Perinne.fi: suojeluskuntaperinneyhdistyksen verkkosivusto. SLPL:n arkisto.

¹⁹⁸ Markus Anajan muistio ”Suojeluskunta- ja Lotta Svärd -aiheinen käsikirjasto” 15.4.2016. Elektroniset asiakirjat. SLPL:n arkisto.

¹⁹⁹ Jäsentiedote 2/2019. Elektroniset asiakirjat. SLPL:n arkisto.

²⁰⁰ Suojeluskuntajärjestön perustamisesta 100 vuotta -tapahtuma. Loppuraportti versio 3.0 (18.9.2018). Suojeluskuntajärjestön perustamisesta 100 vuotta -tapahtuma 2.8.2018. SLPL:n arkisto.

²⁰¹ Markus Anajan muistio ”Suojeluskuntien ja Lotta Svärdin perinteiden liiton kehittämisen lähtökohtia” 15.5.2011. Elektroniset asiakirjat. SLPL:n arkisto.

²⁰² Jäsentiedote 4/2020. Elektroniset asiakirjat. SLPL:n arkisto.

²⁰³ Toiminnanjohtaja Anne Nurmisen suullinen tiedonanto tekijälle 18.6.2021; Lotta Svärd 100 vuotta -ohjausryhmän kokous 1/2019. Pöytäkirja 15.1.2019. Elektroniset asiakirjat. SLPL:n arkisto Lotta Svärd 100 vuotta -ohjausryhmän kokous 2/2019. Pöytäkirja 8.10.2019. Elektroniset asiakirjat. SLPL:n arkisto.

²⁰⁴ Lottien arvostuksesta 2000-luvulla Kinnunen, Kiitetyt ja parjatut, 226–227.

²⁰⁵ Sosiaalisen median merkityksestä perinnetyölle Elisa Giaccardi (toim.), *Heritage and Social Media. Understanding heritage in a participatory culture* (Routledge, UK, 2012).